

OP REIS DOOR BELGIË

VLAAMSCH E BOEKHANDEL LOD. OPDEBEEK ANTWERPEN

93352

OP REIS DOOR BELGIË

AARDRIJKSKUNDIG LEESBOEK

A. HANS

OP REIS DOOR BELGIË

Midden België: A. Dierckx en H. Baert; Noord België: A. Dierckx en H. Baert; Zuid België: A. Dierckx en H. Baert; Oost België: A. Dierckx en H. Baert; West België: A. Dierckx en H. Baert.

LEUWEN: DIERCKX - ANTWERPEN
M. Dierckx en H. Baert

OP REIS DOOR BELGIË

AARDRIJKSKUNDIG LEESBOEK

DOOR

A. HANS

DERDE DEEL

Kortrijk, Gent, Dendermonde, het dal van Ruyel, Nethe en
Midden België, D. Doornik en 't Doorniksche, D. Het Heuvelland
van Oost- en West-Vlaanderen, D. Vallei van Dender,
Senne, Dyle, Geethe, Geer en Demer

LODEWIJK OPDEBEEK - ANTWERPEN

St. Willebrordsstraat 47

1912

OP REIS DOOR BELGIË

VORBERICHT.

Vroeger verscheen „Op reis door België" I en II.

Ofschoon ieder deeltje een geheel uitmaakt, kan het nuttig zijn no. III met enkele woorden in te leiden. Een Antwerpsch koopman, Mijnheer Franken, doet met zijn twee zonen Arthur en Willem, en een neefje uit Brussel, Alfred, een reis door België.

Ze bezoeken nu Laag- en Midden België en zullen later Hoog-België doortrekken.

In deel I en II verhaalden we hun tocht door Laag-België, dus in de streek ten N. van een lijn: Poperinge, Ieperen, Kortrijk, Gent, Dendermonde, het dal van Rupel, Nethe en Demer.

Deel II behandelt de reis door Midden België, met uitzondering van de nijverheidscentrums, die te belangrijk zijn om ze niet afzonderlijk te bespreken. Ons derde deel is benevens aan de geschiedenis dus vooral aan het landbouwend België gewijd en de nijverheid, welke met den landbouw in verband staat.

LODEWIJK OPPERBEEK - ANTWERPEN

St. Willibrordstraat 47

1912

INLEIDING.

Van Kortrijk naar Doornik.

De Leievallei — De taalgrens — Moeskroen — Vlaamsche arbeiders in Frankrijk — Overzicht van Midden-België — Aankomst te Doornik.

„Mr. Franken, Arthur, Willem en Alfred begaven zich naar Ronse," zeiden we aan 't slot van ons tweede boekje. Eigenlijk is dat niet juist. 't Is waar, Ronse stond op hun reisprogramma en van deze stad uit zouden ze verschillende uitstapjes doen in 't bekoorlijk heuvelland van Oost-Vlaanderen, maar ze namen niet den kortsten weg.

„Van Kortrijk over Doornik naar Ronse, is niet zoo ver om," zei de koopman, „en zoo kunnen we een der merkwaardigste steden van België bezoeken, waarvoor we later wellicht niet meer zoo goed in de gelegenheid zijn."

De trein voerde onze vrienden langs de lieve Leievallei, waar de vlaswerkers als mieren dooreenkrioelden. Welk een beweging, wat een drukte langs de „gouden rivier", zooals de Engelschen onze Leie noemen.

Schilderachtig is hier de streek, golvend, wel bebouwd, dicht bevolkt, vol welvarende dorpen als Heule, Bisseghe, Wevelghem, Marcke, Lauwe en andere parochies, wier nederige of kloeke kerktoren boven 't geboomte uitsteekt. Onze reizigers zagen langs den spoorweg groote pannenfabrieken o.a. „de Pottelberg," „de Lauweberg," „de Sterreberg," zooals de voornaamste heeten. De trein wendde zich van het Leiedal af en stoomde naar Moeskroen.

„We naderen het Walenland," zei Mijnheer Franken.

„Het Walenland!" klonk het als uit één mond.

¹⁾ Zie over de vlasnijverheid Deel II.

„Ja, ja, dat verwondert u, nietwaar? Bij den naam Walenland denkt ge altijd aan Bergen, Charleroi, Luik, maar sommige West-Vlaamsche gemeenten behooren er ook toe. Moeskroen, de stad welke wij thans naderen, is reeds Waalsch, ofschoon de Vlaamsche bevolking er sterk toeneemt en we deze plaats tweetalig mogen noemen. De namen der straten zijn ook in de twee talen vermeld. Maar de kinderen ontvangen hun onderwijs in 't Fransch. Ge weet dat ook over de grens, te Tourcoing, Roubaix, Rijsel en andere Fransche gemeenten duizenden Vlamingen wonen, die thuis en onder elkander hun moedertaal spreken.¹⁾ We zullen dikwijls van 't Vlaamsche in 't Waalsche land komen.

Luistert nu eens goed, dan wil ik u in 't kort de oorzaak vertellen van 't verschil in taal tusschen de bewoners van België. Ge herinnert u uit de Vaderlandsche Geschiedenis hoe de Romeinen in België meester waren, maar verdreven werden door de Franken. De Franken vestigden zich in het Noorden van Brabant, de tegenwoordige provinciën Limburg en Antwerpen, in Vlaanderen langs de oevers der Schelde en de Leie. Maar in Zuid-Brabant, Henegouwen, Namen en Luxemburg vestigden ze zich niet. Waarom niet? Dwars door Midden-België liep het Kolenwoud, dat schier ondoordringbaar was. De Franken deden dan ook geen moeite om er zich een weg door te banen. Immers vóór hen lagen de vlakten van Brabant en Vlaanderen en daar was ruimte genoeg. Aan de andere zijde van het woud bleven de Belgoromeinen ongestoord wonen en vermengden zich niet met de Frankische volksstammen van 't Noorden. Die Belgoromeinen spraken een andere taal, 't Latijn der Romeinen,

¹⁾ In 't tweede deeltje spraken we over onze taal in Noord-Frankrijk. In vele gemeenten is 't Vlaamsch de taal gebleven der oorspronkelijke bewoners. Maar veel Vlamingen vestigen zich ginder en zij blijven meestal hun taal getrouw. Zoo herkenden wij in 't Vlaamsch van een knaap, die in Frankrijk geboren was en er school gegaan had, nog den Brugschen tongval.

maar vermengd met de eigen spraak en van die taal komt het Waalsch voort, zooals die volksstammen ten Zuiden van het Kolenwoud de rechtstreeksche voorouders der Walen zijn. De Franken uit 't Noorden vermengden zich met de Belgen, die daar woonden, en hun taal werd ons Vlaamsch. Die Franken zijn de voorouders der Vlamingen. Begrijpt ge nu waarom onze taalgrens de richting volgt van dat oude Kolenwoud? Het Vlaamsch of het Nederlandsch is de taal der beide Vlaanderen, der provincies Antwerpen en Limburg en van de Brabantsche arrondissementen Brussel en Leuven. Het Fransch wordt gesproken in 't arrondissement Nijvel en in de provincies Namen, Luik en Henegouwen en in 't Westelijk deel van Luxemburg. In 't Oostelijk deel van Luxemburg en in enkele gemeenten van Luik hoort men Duitsch.

De trein reed de statie van Moeskroen binnen. Hier komen treinen uit Frankrijk aan, want Moeskroen (in 't Fransch Moucron) is de Belgische grensstatie aan de lijn Gent—Kortrijk—Rijsel.

„Het is hier thans stil,” zei de koopman, „maar 's morgens en 's avonds is het zeer druk, want duizenden werklieden van Kortrijk en omstreken en zelfs van dieper in Vlaanderen verlaten dagelijks hun land, om in de Fransche fabriekssteden te werken, en keeren 's avonds terug. Hal vooral 's wintersmorgens is het een droevig schouwspel, dat de treinen ons bieden. Eens zag ik het: mannen, jongens, meisjes, niet verkwikt door de korte nachtrust, slapen in den treinwagen, werden grommend of vloekend wakker, trokken suffend naar hun fabriek, waar ze weer een gangen dag opgesloten zouden zijn, om 's avonds moe naar huis te keeren, en er weder te weinig rust te genieten.¹⁾ Ja, vele dier lieden hebben een ellendig leven, maar ge-

¹⁾ Zoo ontmoeten wij in treinen aan de Fransche grens mannen en jongelingen, waarvan sommigen nog kinderen waren, die nauwelijks vijf uur op hun bed konden slapen!

lukkig wordt er tegenwoordig veel gedaan, om onze Vlaamsche werklieden een beter bestaan te verschaffen."

M o e s k r o e n, een fabriekplaats met 10 000 inwoners, die hoofdzakelijk van de wol- en katoennijverheid leven, lag achter den rug, en onze jongens bemerkten nu in de verte een echt woud van hooge fabrieksschouwen, die vuilen rook uitspuwden. Een zwarte wolk verduisterde den gezichtseinder.

„'t Zijn de fabrieken van Wattrelos en Tourcoing," (Frankrijk) zei de koopman. „Daar vooral werken onze Vlamingen."

Rustiger was het in de streek, waardoor de trein nu stoomde, langs Herseaux, Templeuve en andere Waalsche dorpen en over de Spierevaart, welke Rijsel met de Schelde verbindt. Prachtige landouwen strekten er zich uit, waar vooral vlas en beetwortelen geteeld worden. Hier wonen geen „kleine boeren", als in 't hartje van West-Vlaanderen, maar landbouwers gelijk in de polders, die koning zijn op hun velden, vijf, acht tot tien paarden bezitten en met hun tijd meegaan, door veel scheidkundige meststoffen te gebruiken en zich van de beste landbouwwerktuigen te bedienen.

„We zijn in Midden-België," hernam de heer Franken, en de jongens kregen weer een korte, aardrijkskundige les, welke we voor onze lezers niet verzwijgen mogen.

„Laag-België hebben we thans bezocht," zei vader. „We hebben er zandstreken gezien, nog heide of reeds ontgonnen, maar ook vruchtbare polders. De bodem was er vlak of licht golvend. Maar nu zijn we in Midden-België, dat in het N. begrensd wordt door een lijn: Ieperen, Kortrijk, Aalst, Vilvoorden, Aarschot, Diest, Hasselt, Maastricht en in 't Z. door Samber en Maas. De bodem bestaat uit klei, die in 't Noorden vermengd is met zand, maar vooral zeer vruchtbaar is. In Midden-België liggen dan ook groote hoeven, ofschoon in sommige streken ook het klein grondbezit

heerscht. Men verbouwt vooral tarwe, rogge, aardappelen, hop, vlas, beetwortelen en koolzaad. De nijverheid staat er ook voor een groot deel met den landbouw in betrekking; in vele gemeenten zijn suikerfabrieken, olieslagerijen, bierbrouwerijen, stokerijen, huidevetterijen. We zullen met die nijverheidstakken wel nader kennis maken.

Midden-België is heuvelachtig en zooals de loop der rivieren ons aantoon, helt de bodem van 't Zuiden naar 't Noorden; de hoogte wisselt af van 20 m. tot 175 m.; heuvelrijen scheiden de rivierdalen en de hoogste toppen zijn: de Kemmelberg bij Ieperen (162 m.), de Drievuldigheidsberg bij Doornik (146 m.), de Kluisberg bij Ronse (141 m.), de Oude Berg bij Geraardsbergen (80 m.), de Pellenberg bij Leuven (141) en de St. Pietersberg bij Maastricht (123 m.). Ginds ligt de Drievuldigheidsberg, ook wel St. Aubertsberg geheeten," zei hij, een heuvel aanduidend, op welks top men een kerktoeren zag. Gansch de heuvel prikte met schoone akkers en de jongens maakten de opmerking, dat de boeren 't voorzeker niet gemakkelijk vonden op die hellingen te ploegen, te eggen, te rollen of de oogsten te vervoeren. Weldra stopte de trein in de schoone en ruime statie van Doornik.

EERSTE HOOFDSTUK.

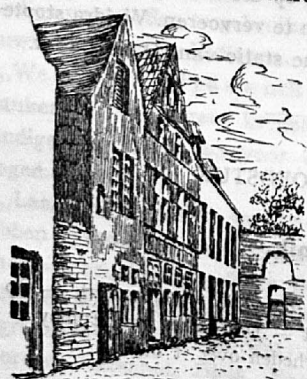
Doornik.

Bara — Geschiedenis der stad — De O. L. Vrouwe kerk — Op het belfort — De groote markt — De prinses van Epinoy — Jozef II — Bijzonderheden over 't belfort.

Toen onze reizigers de statie verlieten, zagen ze een net aangelegd plantsoen, waar te midden het standbeeld van den Staatsman Bara prikte. Ze gingen onmiddellijk de stad binnen; de vijf torens der hoofdkerk wenkten hen reeds.

Onderweg vertelde de heer Franken 't een en ander over de geschiedenis der aloude gemeente.

Doornik is een der oudste steden van België en was reeds tamelijk aanzienlijk toen de Romeinen ons vaderland oververden. De inwoners van dat oude Doornik of Tornacum namen de zeden der Romeinen aan en weldra sierden tempels ter eere van verscheidene goden de openbare plaatsen. Later verhieven de Merovingers Doornik tot de hoofdstad van hun rijk. Clovis, dien ge wel uit de geschiedenis kent, werd hier geboren. Een andere koning Childeric stierf er en men heeft in 1653 zijn graf teruggevonden met allerlei merkwaardige voorwerpen. Dikwijls werd er om 't bezit dezer vesting gestreden. Doornik heeft gehoorzaamd aan graven van Vlaanderen, koningen van Frankrijk, Hendrik VIII van Engeland, koningen van Spanje, aan keizers van Oostenrijk, aan de Vereenigde provinciën van Nederland, aan de Fransche Republiek en Napoleon I. Of het dus ook trotsche legers voor zijn muren gezien en dagen van oorlogswее gekend heeft! Veel bloed werd vóór en in deze stad gestort! Doornik, ofschoonzulkeengewichtigehistorischeplaats,

heeft zijn vroeger uitzicht niet bewaard. We zullen nog wel overblijfselen der eens zoo geduchte vestingen zien, maar de wallen zijn geslecht en hebben plaats gemaakt voor breede, lommerrijke leien. Veel oude woningen verdwenen en werden vervangen door nieuwe huizen en moderne gebouwen. Toch zijn er nog grootsche monumenten en schilderachtige hoekjes. Nu gaan we eerst naar de hoofdkerk, wier vijf torens „les choncq clotiers", zooals de Walen zeggen, ginds zoo statig oprijzen.

Op hun weg ontmoetten de knapen een oude kennis. Wie denkt ge ? De Schelde ! Maar niet als de fiere, breede stroom, zooals ze zich te Antwerpen toont, bespoelt ze Doornik, doch meer gelijk een smal kanaal, gevangen tusschen twee kaden. De Schelde scheidt het nieuw van 't oud stadsge-deelte ; in 't laatste, de cité, staan de voornaamste gebouwen, verrijst ook op een heuvel de O. L. Vrouwe kerk, waarvoor onze Sinjoren zich nu bevonden.

„Deze kerk is de grootste van ons land," vertelde de heer Franken. Ze is even breed als Antwerpens kathedraal, doch 8 meters langer en ze is ook ouder. Men begon den bouw omstreeksch 't jaar 1000 en de werken hebben 250 jaar geduurd."

Verwonderd stonden de jongens stil, toen ze den machtigen tempel binnengetreden waren. De aanblik der kerk met haar stoute bogen en gewelven, die op statige kolommen rusten, overweldigde hen. Vader wees er op, hoe het koor

O. L. Vrouwe Kerk van Doornik.

en 't schip van verschillenden bouwstijl zijn ; de vensters van 't schip zijn half cirkelvormig, die van 't koor spitsboogvormig en 't zelfde geldt voor de gewelven. Het schip en de kruisbeuk zijn in Romaanschen, het koor is in Gothischen stijl en werd dus 't laatst gebouwd.

Onze toeristen bezichtigden dan de fraaie, gekleurde ramen, het marmeren doxaal, een gewrocht van den Antwerpschen beeldhouwer, Cornelis Floris, en eenige beroemde schilderijen, o. a. van Rubens, Van Dijk, Jordaans en Frans Pourbus. De O. L. Vrouwe kerk staat op de helling van een heuvel, hoorden we reeds. Komt men door den voornaamsten ingang binnen, dan is de bodem buiten en binnen op gelijke hoogte ; langs de Mantille-poort moet men 20 treden klimmen !

Van de vijf torens, die de kathedraal bekronen, zijn de hoektorens elk 83 m. hoog.

Uit de kerk begaven onze vrienden zich naar de Groote Markt, aangelegd op de plaats, zegt men, waar eertijds twee Romeinsche heirbanen elkander kruisten.

„Het Belfort,” zei de heer Franken, een fieren toren aanwijzend, „en wel 't oudste van ons land. Daar moeten we op, niet waar?” Dit voorstel werd natuurlijk met algemeene stemmen aangenomen. Beneden in den toren woont een concierge, wien men een kleinen toegangsprijs betaalt en boven is een torenwachter. De Sinjoren stapten omhoog langs 256 treden. Soms was het zeer donker, maar ze moesten den raad maar volgen, dien ze beneden op een muurplaatje gelezen hadden: „Suivez la corde s. v. pl.”, en dat deden ze dan ook en bereikten veilig 't kamerke van den wachter, die hierboven, evenals zijn collega van den Brugschen halletoren, schoenen maakt of oplapt. Dit kamerke heeft naar alle zijden ramen, maar door een deurtje begaven onze klimmers zich naar den omgang, waar 't gezicht ruimer was. Aan hun voeten lag de stad en nu zagen de jongens duidelijk hoe de Schelde haar in twee wijken verdeelt.

„Doornik bezit veel oude, merkwaardige kerken, welke we echter niet allen kunnen bezoeken,” zei de heer Franken. „Daar staat de St. Nicolaaskerk, die eens behoorde bij de citadel van Hendrik VIII, waarvan wij nog een toren zullen bekijken. De St. Quintenkerk wordt door de inwoners de kleine kathedraal genoemd en ginds zien we Sint-Brice, welke uit de XIIe eeuw dagteekent; in 1653 vond men voor dezen tempel het graf van Childeric, koning der Franken. Hier beneden ons ligt de Groote Markt, een plein, even merkwaardig als de Gentsche Vrijdagmarkt of de Brugsche burg. Hier is Doorniks geschiedenis geschreven. Hendrik VIII van Engeland gaf er een tournooi aan zijn officieren, onder wiens leiding Doornik veroverd werd. Hier zwoeren Karel V en zijn zoon Filips II trouw aan de

wetten van 't land. Hier zag men ook Albertus van Oostenrijk en Isabella. Eenige jaren na hun inhuldiging werd op

St. Bricekerk te Doornik.

dit zelfde plein Simone Dourlet verbrand, beschuldigd van hekserij. Honderden onschuldige vrouwen stierven onder Albertus' regeering den marteldood, gevonnist als heksen! Op deze markt verscheen ook de trotsche Lodewijk XIV, koning van Frankrijk, die België aan zijn rijk wilde hechten,

wat hij met een deel van Vlaanderen dan ook deed. Ja, jongens, veel historische herinneringen doemen hier op. Ziet ge dat standbeeld?”

„Van een vrouw,” zei Alfred.

„De prinses van Epinoy of Christina de Lalaing. Haar echtgenoot was gouverneur der stad. In 1581 kwam de hertog van Parma Doornik belegeren. De gouverneur was afwezig en kon nu niet meer in de stad terugkeeren. Zijn dappere vrouw stelde zich aan 't hoofd der belegerden en gedurende twee maanden sloeg ze drie en twintig bestormingen af. De moedige prinses ontvluchtte 't gevaar niet, ze werd zelfs in den arm gewond. Eindelijk moest ze de veste overgeven en aan 't hoofd van

St. Nicolaaskerk te Doornik.

't garnizoen trok ze de poort uit. De vijanden zelfs juichten haar toe. Bij de Spanjaarden streden haar broeder en schoonbroeder, die de prinses ook tot de Spaansche zijde wilden overhalen. Maar fier weigerde ze haar volk te

verraden en ze verliet de stede, om zich te Antwerpen te vestigen, waar ze reeds het volgend jaar overleed, naar men zegt van hartzeer over 't verlies dezer veste. Ja, toen heeft de Doorniksche burgerij een schoon voorbeeld gegeven van vaderlandsliefde. Zelfs kinderen streden mede, want op de wallen sneuvelden 41 vrouwen, 33 jongens en 10 meisjes.

Ge ziet op de Markt eenige fraaie gevels. Naast gindsch schoon huis staat een hotel, waar de Oostenrijksche keizer Jozef II overnachtte, toen hij in 1781 op zijn reis door België ook Doornik bezocht.

Ge weet, dat Jozef II niets om praal en weelde gaf. Hij weigerde te Brussel in de St. Gudule op den troon plaats te nemen, doch koos een gewonen stoel. Hij reed in een eenvoudig rijtuig en dikwijls zonder gevolg. Zoo kwam hij eens in een dorp, waar men 't bezoek van den keizer wachtte. Jozef was alleen en stapte in een nederige herberg af. De waard vroeg: „Gij behoort zeker tot het hof van den keizer?” En de vorst antwoordde: „Ik ben 's keizers barbier.” Ge kunt denken, hoe verwonderd de herbergier was toen hij later merkte, wie die eenvoudige man was. Toch had Jozef de waarheid gesproken, want hij schoor zich zelf. Hij logeerde meestal in een gewoon gasthof. Hier te Doornik zal men hem ook wel een vorstelijk verblijf aangeboden hebben, doch de keizer koos gindsch hotel.”

Nu kijken we eens wat verder,” vervolgde de koopman. „Ten N. der Schelde zien we weiden en akkers en ook Oosten Westwaarts ligt een landbouwstreek. Die heuvel is de Drievuldigheidsberg. In dezelfde richting ligt het bevallig dorp Kain, bekend om zijn Kneipinrichting. Kneip was een Duitsch pastoor, die een geneeswijze uitvond, om de ziekten en kwalen door waterkuren te bestrijden. Een minerale bron, die te Kain ontspringt, leidde tot het oprichten van dit instituut. Naar 't Zuiden is 't uitzicht gansch anders. Daar heerscht de nijverheid. Er liggen steen- en

kalkgroeven en ge ziet de kalkovens rooken. Langs daar komen de lompe vaartuigen, „de walebakken” de Schelde afgezakt, geladen met kolen uit de Zwarte streek, want nog wat dieper in Henegouwen ligt de Borinage. Maandag zullen we de steengroeven van nabij bekijken.”

De torenwachter wees nu eenige plaatsen aan: Antoning aan de Schelde. Froyennes met zijn fraai kasteel, heel aan den gezichtseinder den St.-Maartenstoren van Kortrijk. „Soms kunnen we Roubaix in Frankrijk ook zien,” vertelde hij.

„Ik heb gelezen, dat gij in geval van brand seinen moet geven, overdag met een vlag, 's nachts met een lantaarn,” zei de heer Franken.

„Nu spreekt ge over den ouden tijd,” hernam de wachter lachend. „Kom eens in mijn kamerke. Zie, daar zijn de vlaggen, de lantaarnen en de trompet nog, maar 't zijn oudheden, mijnheer. We beschikken nu over den telefoon. We zijn hier te Doornik niet achterlijk, hoor! Daags moet ik ieder half uur, 's nachts ieder kwartier rond den omgang gaan, om te zien of er nergens brand is. Bemerkt ik onraad, dan telefoneer ik dit naar 't politiebureau en ook in welke richting er brand is. Tevens luid ik de klok.”

De torenwachter vertelde ook, dat het klokkenspel in orde gebracht was door den Mechelschen beiaardenier, Jef Denyn, zoodat de heer Franken hieruit besluiten mocht, dat de beiaard dan ook wel goed zou zijn. De groote klok van 't belfort werd reeds in 1392 gegoten en moest luiden, zooals men op 't brons leest „pour effroy de guerre”, dus om de burgerij ten strijde te roepen; men noemde haar de „banclouque”.

Het belfort van Doornik is 72 m. hoog en bevat verscheidene gewelfde kamers, die tot in de 19e eeuw als gevangenis dienden. Op elk der vier hoektorens, welke 't monument versieren, staat het beeld van een krijgsman.

Onze Sinjoren waren lang op 't belfort gebleven en voldaan trokken ze eindelijk naar beneden. Ze wandelden toen

nog wat door de stad en bekeken menig schilderachtig hoekje. Dan begaf vader zich met zijn jonge gasten naar een goed hotel, waar de knapen een langen brief naar huis schreven.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Doornik (vervolg).

Bombardement van Doornik, — De toren van Hendrik VIII, —
Le pont des trous, — Reuzenkaars, — De lakenhal
en het museum.

Den volgenden morgen. Zondag, waren de reizigers vroeg wakker, maar . . . 't regende. De jongens lagen nog in bed, toen ze de druppels al nijdig tegen de ramen hoorden kletteren.

„Thuis blijven!” riep Willem. „Hadden we maar een dominospel!”

„Of een ganzenbord, hè, Willemtje,” gekte Arthur. „Ons manneke zou smelten, moest hij in den regen loopen.”

„Wacht, ik zal u nog eens met mijn kussens bombardeeren, zooals te Brugge,” hernam Willem.

„Toen we de Brugsche metten vertoonden,” sprak Alfred.

„Maar oom zei, dat we kleine jongens waren, die nog niet in een hotel kunnen logeeren. Laten we nu toonen, dat we het wel kunnen!”

De kussens bleven op hun plaats.

„Er is hier al genoeg gebombardeerd,” hernam Alfred. „In 1745 schoten de Fransen 40 000 bommen in de stad en de kruittoren sprong, zoodat men den schok ver in Frankrijk voelde.”

„Hoor dien geleerden Piet eens!” riep Arthur. „Haalt ge dat al uit uw bol, jongen?”

„Hij was er bij,” schertste Willem.

„Ik heb het gisteravond in ooms gidsboekje gelezen,” zei Alfred.

De knapen stonden op en vonden vader reeds beneden. Tegen negen uur klaarde het weer op, zoodat de dag toch niet bedorven zou zijn.

„We leggen het heden kalm aan,” zei de heer Franken.

Onze reizigers wandelden nu langs de vestingen. Ze zagen den toren van Hendrik VIII.

„In 1513 vermeesterde Hendrik VIII van Engeland Doornik,” verhaalde de heer Franken. „Om de stad onder bedwang te houden liet hij een kasteel bouwen; binnen de omheining bevond zich de St.-Nikolaaskerk, een hospitaal, kazernen en verscheidene woningen. Maar van de beruchte sterkte, die de burgerij zelf bekostigen moest, bleef niets over dan deze toren, welke 20 M. hoog is, een middel-lijn heeft van 25 M. en wiens muren 7 M. dik zijn. Ja, als de oorlogskoningen citadellen bouwden, deden ze het goed. Maar noch dikke muren, noch torens, noch wallen konden

Toren van Hendrik VIII te Doornik.

op den duur den vrijheidszin van het volk bedwingen; de sterkten zijn in puin gevallen en wij leven vrij, als een vogel in de lucht.”

De heer Franken vertelde nog, dat de burgerij het kasteel mocht afbreken mits 200.000 gulden te betalen aan den Fransen koning, die toen Doornik in zijn macht had. Dus geld uit den zak der inwoners voor de oprichting, geld voor de vernieling! Ja, 't is begrijpelijk, dat onze vaders dikwijls naar de wapens grepen.

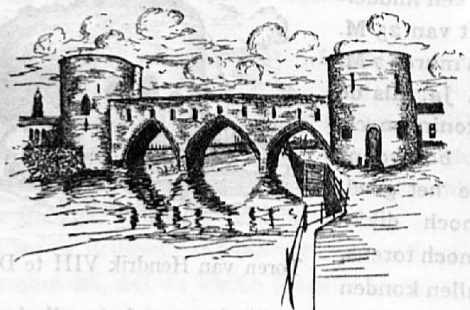
Over de Groenplaats en langs de Schelde begaven de reizigers zich naar „le pont des trous,” een overblijfsel der vestingwerken uit de 13e eeuw. 't Is een waterpoort, die

uit een galerij, met drie bogen, en twee dikke torens bestaat.

„Deze toren herinnert ons een zonderling voorval,” zei de heer Franken. „Ge weet, dat Jacob van Artevelde een verbond sloot met den koning van Engeland, die met Frankrijk oorlog voerde.”

„Ja, en de Fransche vloot werd bij Sluis verslagen,” zei Willem.

„Juist! Na dien zeeslag trok Artevelde met zijn dappere Vlamingen naar Doornik, waar de Fransche koning talrijke troepen had samengetrokken. Bij die gelegenheid bestormden de Vlamingen ook deze poort. De Doorniksche burgers riepen de hulp in van O. L. Vrouw en naar de gewoonte van dien tijd beloofden ze Haar, als ze de zege behaalden, een

Pont des trous.

kaars even lang als de omgang der processie. De Vlamingen konden de poort niet bemachtigen en kort daarop eindigden de vijandelijkheden, daar de Fransche vorst een verdrag wilde sluiten.”

„En de kaars, vader?” vroeg Arthur.

„De poort was niet bemachtigd geworden en de burgerij hield woord. Ze liet de reuzenkaars vervaardigen; zeker wel een duizend meter lang, ja, nog meer. Ge begrijpt, dat ze niet stijf kon zijn en men wond ze dan ook om een spil. Te Nieuwpoort vervaardigde men eens een kaars even lang als de

stadsmuren, ¹⁾ te Beaumont in Henegouwen, in tijd van pest, een kaars van bijna 3000 m. ²⁾ Eenigen tijd geleden bestond onder onze visschers wel de gewoonte een kaars te offeren even lang als de mast van hun vaartuig.”

In den namiddag bezochten de toeristen het stadhuis; een deftig gebouw, doch niet oud; achter het stadhuis ligt het schoone park, waar zich het standbeeld verheft van den beroemden Doornikschen schilder Louis Gallait (1810—1887).

Dan begaven ze zich naar de Lakenhal, een fraai monument, dat door zijn stijl het Antwerpsch stadhuis herinnert en waar nu 't museum van schilderkunst en oudheidkunde gevestigd is. Ze zagen hier schilderijen van Rogier van der Weyden, Hugo van der Goes, e. a. Het meest trof den knapen twee historische tafereelen: „De verdediging van Doornik door de prinses van Epinoy,” wat vader zoo even verteld had, en „De laatste hulde aan Egmont en Hoorne, bewezen door het gild der boogschutters.” Het volk noemt deze laatste schilderij „les têtes coupées.” De lichamen zijn met een zwart fluweelen laken bedekt, slechts de hoofden blijven zichtbaar en hun bleekheid steekt akelig af tegen het zwart kleed. De gildeleden staan daar met strak, ernstig gelaat, en men voelt met hen mee, verachting voor de dwingelandij, die aan het vaderland de edelste zonen ontroofte. Het museum bevat ook een belangrijke verzameling oudheden, vazen, potten, munten, wapenen, vaandels enz. Andere voorwerpen herinneren de porselein-nijverheid, die in de 18e eeuw zoo bloeiend was en wier voortbrengselen naar den vreemde uitgevoerd werden. Noemen we ook nog beeldhouwwerk, (o. a. een afbeelding der hoofdkerk), overblijfselen uit kerken, en ge kunt wel begrijpen, dat onze toeristen hun oogen den kost gaven.

¹⁾ Even lang als de stede groot was in 't ronde ghemeten. (in 1489.)

²⁾ 1180 vademmen (2836 m.)

DERDE HOOFDSTUK.

In de omgeving van Doornik.

Vaulx. — Kalkovens en steengroeven. — Antoing. — Fontenoy.
— De fontein van broeder Gilles. — De steen Brunehaut. —
Peruwelz — Blandain.

De knapen hadden nu 't voornaamste van Doornik gezien, en den volgenden morgen zou de heer Franken met hen een tochtje rond de stad doen. Hij leidde hen eerst naar V a u l x en nu zagen de jongens de kalkovens en steengroeven.

„Even buiten de stad ligt A l l a i n,” zei de koopman.

„In 1841 bevonden zich hier Fransche officieren, die al de kalksoorten van Europa moesten onderzoeken met 't oog op den aanleg der Parijsche versterkingen. Ze verklaarden die van Allain

de beste en deze werd dan ook voor dat gewichtig werk gebruikt. Over 't branden van kalk en de bereiding van cement, welke nijverheidstak hier veel werklieden bezig houdt, zal ik u nu niet verder spreken, daar dat boven uw begrip gaat.”

Te Vaulx zagen de jongens de ruïnen van een kasteel uit den Romeinschen tijd en naar Julius Cesar genoemd. Maar met meer belangstelling keken ze naar de steengroeven „les carrières,” zooals men hier zegt. De blauwe steen van Doornik is ver beroemd. Die groeven leken wel wat op de Boomsche kleiputten, meenden de knapen. 't Zijn tamelijk diepe, groote kuilen, geheel open en in de wanden ziet men de steenlagen tusschen de aarde. Om die steenlagen te ver-

Kasteel te Vaulx.

brijzelen gebruikt men kruit en dynamiet en de grootere steenen worden dan in stukken gehakt. Ook hier vinden vele handen werk.

„We zullen op onze reis nog veel groeven ontmoeten,” zei de koopman; „te Lessen, te Quenast bij Halle, te Zinnik enz. In Midden-België ligt veel steen, van verschillende soort, maar alle een rijkdom voor 't land.”

Kasteel te Antoing.

Van Vaulx begaven onze vrienden zich naar Antoing, waar ook talrijke kalkovens zijn. De jongens vonden de Schelde hier zeer smal, maar moesten toegeven, dat de scheepvaart er belangrijk is. Vader leidde hen nu naar een der schoonste monumenten van 't land, het kasteel, dat op een hoogte gelegen, de Schelde en den omtrek beheerscht en een sterken toren bezit. Na een wandeling van ongeveer twintig minuten bereikten de toeristen de vlakte van F o n t e n o y.

„Ge kent de geschiedenis van Maria Theresia,” zei de koopman. „Toen haar

vader Karel VI stierf, werd het rijk bedreigd door de Pruisen en Franschen. De Franschen wilden België veroveren, dat toen immers tot Oostenrijk behoorde. De Hollanders en Engelschen hadden Karel VI beloofd zijn dochter te helpen en nu wilden ze samen met de Oostenrijkers het Fransche leger uit België verjagen. Hier te Fontenoy kwam het tot een treffen. Zeven uren duurde de strijd. De Franschen

Poort te Antoing.

overwonnen. Hun zegepraal dankten ze ook voor een deel aan de dapperheid eener Iersche afdeeling, aan wie dit gedenkteeken herinnert."

"Streden de Ieren dan met de Franschen en tegen de Engelschen?" vroeg Alfred verwonderd.

"Ja, jongen en dat schijnt u vreemd toe, doch luister. De Engelschen hadden de Ieren vrijheid van godsdienst beloofd, maar hun belofte geschonden en om de verdrukking te ontgaan weken vele Ieren uit. Zij namen dienst in 't Fransche leger en waren blijde een gelegenheid te hebben de Engelschen te bestrijden. De Ieren beschouwen thans de Engelschen nog niet als vrienden, nietwaar? In Augustus 1907 zijn 150 Ieren naar Fontenoy gekomen, om dit gedenkteeken op te richten ter nagedachtenis hunner verdrukte vaders. Het was een heele plechtigheid, waaraan de bevolking deelnam. De burgemeester van Dublin geleidde zijn landgenooten."

Gedenkteeken der Ieren te Fontenoy.

De wandeling werd voortgezet. Wat over Fontenoy tusschen Maubray, en Peronne is een klein bosch met de fontein van broeder Gilles. Deze broeder was niemand anders dan Bertrand de Rains, beter bekend als „de valsche Boudewijn", die een tijdje in eer en aanzien was, maar te Rijsel smadelijk aan de galg stierf tusschen twee honden. Waarom was de kluizenaar maar niet rustig in zijn bosch gebleven?

Nog wat verder op 't grondgebied van Hollain nabij den weg van Doornik naar de Fransche stad St.-Amand verheft zich de eigenaardige steen Bruneault. Dien moesten onze jongens zien. Hij is 4½ m. hoog, maar zit nog 3 m. in den grond, is 3 m. breed en 48 cm. dik en heeft den vorm van een trapezium.

"Wie heeft dien steen hier opgericht?" vroeg Alfred.

"Dat zal men wel nooit weten," antwoordde zijn oom, „evenmin als waarom hij opgericht werd. Maar natuurlijk is er een legende aan verbonden. Men vertelt dat O. L. Vrouw dezen steen in haar voorschoot naar Doornik wilde brengen, om hem te laten gebruiken voor den grondslag der hoofdkerk, doch toen ze onderweg vernam, dat die grondslag reeds gelegd was, liet ze den steen hier vallen. Langen tijd geloofden de omwoners, dat de steen langzaam groeide en dat de wereld vergaan zou, als hij omver viel. Een Fransch ambtenaar wilde hem in 1792 gebruiken voor de werken eener sluis, maar men moest het plan laten varen. In vroegere eeuwen heeft men ook getracht hem te verwijderen, omdat veel lieden den steen eerbied bewezen als een god. Maar nog staat hij hier als een getuige uit lang vervlogen tijden, doch een getuige die ons niets zeggen kan. Ja, bijgeloof komt overal bij te pas; zoo beweerde men vroeger, dat de schim van den valschen Boudewijn in 't bosch, dat we straks bezocht hebben, spookte."

Steen Bruneault.

Aldus brachten de reizigers een heerlijk dagje in den omtrek van Doornik door.

Peruwelz, een stadje bij de grens, werd niet bezocht. De heer Franken vertelde dat er dicht bij de beroemde bedevaartsplaats van Bon-Secours ligt. Een andere grensgemeente (lijn Doornik—Rijsel) in deze streek is Blandain, langs waar onze eerste koningin Marie Louise, na haar huwelijk met Leopold I, ons land binnenkwam.

De Sinjoren keerden met den trein naar Doornik terug.

VIERDE HOOFDSTUK.

Naar Ronse.

Op den Kluisberg en den Hootond. — Stijn Streuvels en Hugo Verriest. — Ronse. — Het bosch van Jolly en van Vloesbergen. — De ommevang.

„We keeren naar 't Vlaamsche land terug,” zei de heer Franken, toen hij den volgenden morgen naar de statie ging.

„We verlaten dus Henegouwen?” vroeg Alfred.

„Ja, tijdelijk tenminste, want om u beter een denkbeeld van ons land te geven, reizen we niet volgens de provincies, maar volgens de streken. Nu zullen we 't heuvelland van Oost-Vlaanderen bezoeken, dan de Dender-vallei om vervolgens naar Brussel te trekken. Ons doel is thans Ronse, maar onderwege verlaten we den trein om den Kluisberg te beklimmen. De nijverheidsstreek van Henegouwen bezoeken we pas later, want ik wil u eerst de landbouw-streken toonen.”

In de statie vertelde de koopman, dat het hier druk was, vooral daar Doornik aan de lijn ligt van Brussel naar Rijsel en Calais, vanwaar een boot naar Dover vaart, dus aan den weg Brussel—Londen, via Calais. ¹⁾

De Sinjoren verlieten nu 't aloude Doornik en stoomden Noordwaarts. Goed zagen ze thans den Drievuldigheidsberg.

Te Amougies verlieten ze den trein. Daar voor hen lag de Kluisberg, het hoogste punt van Oost-Vlaanderen, en deze heuvel was nu 't doel van den tocht. Langs een zandweg bereikten Mr. Franken en de knapen den top, waar ze den bekenden witten toren bestegen om van 't prachtig panorama te genieten. En daarna dwaalden ze door de dichte bosschen, die nu en dan een heerlijk vergezicht verleenden door een statige dreef, genietend van de weelderige natuur.

¹⁾ Niet te verwarren met Brussel—Oostende—Dover—Londen.

Onze toeristen wandelden naar den Hootond, de verlenging van den Kluisberg. Hier stonden ze eveneens 150 m. boven den zeespiegel en daar voor hen lag het land open en bloot, ver, zeer ver tot aan den gezichtseinder; de Sinjoren zagen een deel der beide Vlaanderen, van Henegouwen en Watermolen in de omgeving van Ronse. 't Noorden van Frankrijk.

„Hier ziet ge ver, nietwaar?” klonk het vriendelijk. De brave molenaar van den Hootond stond daar en hij scheen fier over de verwondering der vreemdelingen, want toefden deze niet op zijn gebied?

„'t Is een prachtig gezicht,” zei Mr. Franken opgetogen. „Waarom komen hier toch zoo weinig Vlamingen?”

„Tegenwoordig begint men dit oord beter te kennen,” hernam de molenaar, „en velen vinden 't zoo schoon, dat ze er 's zomers zelfs willen wonen. Men bouwt hier villa's, zooals ge bemerkt hebt. Ziet, jonge heeren, ginder ligt Doornik met zijn torens... draait u nu zoo, 't is heel klaar weer en ge hebt een kijker, hebt ge Brugge in 't oog? Ja?... Nu een derde kathedraal... dezen kant uit... Gent! Ge hebt uw kijker niet nodig, tenminste als uw echte kijkers goed zijn. Bij klaar weder zien we van hier 128 gemeenten, heeren! Komt eens mee, ik zal u een kaart toonen, gemaakt door een onderwijzer, die hier zijn vacantie doorbracht.”

De Sinjoren volgden den vriendelijken molenaar naar zijn woning en bezichtigden de eigenaardige kaart. Een klein cirkeltje verbeeldde den Hootond en daar rondom stonden de namen van steden en dorpen, welke de onderwijzer van dit punt waargenomen had gedurende zijn vacantie. De afstanden waren er bij vermeld in Km., bijv. Rijsel 39,5 Km. Doornik 21 Km., Kortrijk 22,5 Km., Gent 33 Km. enz.

Na den molenaar vriendelijk bedankt te hebben, wandelden onze vrienden weer verder. De heer Franken zei:

„Dat dorpje daar aan de Schelde heet Berchem, 't ligt in Oost-Vlaanderen, maar juist aan den overkant ziet ge Kerckhove, dat een West-Vlaamsche gemeente is. 't Verschil in dialect tusschen de bewoners van beide gemeenten is opmerkelijk. En daar voorbij Kerckhove ligt het schoon land van Styn Streuvels en Hugo Verriest. Ge weet, dat Streuvels een onzer beroemdste schrijvers is en ook in Holland veel gelezen wordt. Hij was eerst bakker te Avelghem... ginds ziet ge 't dorp. Zijn ware naam is Frank Lateur. En zonder dat de boeren dit wisten, keek Lateur al hun doen en laten af en schreef er dan thuis schoone verhalen over, die gaarne gelezen worden. Frank liet zijn brood wel eens verbranden, want zijn hoofd was van zijn boeken vervuld. Als er een vreemdeling in 't dorp kwam — 't is mij zelf gebeurd — en hij vroeg waar Styn Streuvels woonde, dan zei men: „Dien naam ken ik niet.” Streuvels had op school niet veel geleerd; die school, waar alles Fransch was, beviel hem niet, en zoodra hij van zijn ouders mocht, trok hij in de bakkerij. Maar in zijn eigen tijd las en studeerde hij. Nimmer ging hij naar de herberg; al zijn geld werd aan boeken besteed. En eindelijk begon hij zelf te schrijven en de bakker van Avelghem is een beroemd letterkundige geworden, wiens boeken ge weldra lezen zult. Nu is Streuvels geen bakker meer, maar woont hij op een lieve villa, 't Lijsternest, ginds te Ingoyghem, waar zijn vriend Hugo Verriest, pastor is. Hugo Verriest is een uitmuntend redenaar, die ook in Holland dikwijls toegejuicht wordt. Een stevig taalgeleerde is hij bovendien, dichter en schrijver, een trouwe, overtuigende Vlaming. Veel spreekt hij over Guido Gezelle, den oom van Styn Streuvels — Vlaanderens besten dichter. — Streuvels en Verriest wonen daar rustig in een vruchtbaar, bekoorlijke streek. De boeren, die Streuvels ons schetst, doen er de zaken in 't groot, en wonen als koningen op hun hoeven.”

Maar de tocht moest voortgezet worden. Langs diepe wegen of over heuvelruggen, steeds genietend van afwisselende panorama's, begaven de reizigers zich naar Ronse, dat ginds als een roode vlek in de vallei lag. 't Was middag toen ze er aan kwamen en de jongens waren 't volkomen met vaders eens, toen deze zei, dat de lucht van den Kluisberg en den Hootond de maag doet rammelen. Aan tafel zat mede een Ronsenaar, die

Oude St. Maartenskerk te Ronse.

een gesprek met den heer Franken aanknoopte en bereidwillig eenige inlichtingen gaf. Hij vertelde, dat Ronse een zeer oude stad was, maar weinig merkwaardigheden bezat, wat verklaard werd uit de groote branden die deze gemeente in den loop der eeuwen teisterden. „In 1518 verbrandden meer dan 700 huizen. Men vertelt, dat een heks de ramp voorspelde, toen ze een vrouw op de markt een emmer water zag uitgieten, en deze toeriep: „Zottin wat doet ge daar, men zou dezen nacht nog veel water kunnen noodig hebben!” Vandaar dat men nog wel eens zegt: „Ge moet naar Ronse gaan om behekst te worden.” Vijftig jaar na dien brand, brak 't vuur weer uit en er werden maar zeven woningen gespaard. In 1719 eindelijk brandden er 330 huizen af. Toch bezitten we twee schoone gebouwen, welke ge moet bezoeken, de St.-Hermes en de St.-Maartenskerk. Onze stad is nu een bloeiende fabrieksplaats, waar vooral katoen verwerkt wordt. Maar men bezoekt Ronse om zijn omstreken; Ronse ligt in 't hartje der Vlaamsche Ardennen.”

„Ja, de omgeving is prachtig,” stemde de heer Franken toe. „We zijn den ganschen voormiddag op den Kluisberg en den Hootond geweest.”

„Denkt ge hier lang te blijven ?”
„Nee, morgen vertrekken we weer. Ik wil mijn jongens

Dolmen te Ronse.

een kijkje geven in België, hopende dat ze later met genoeg sommige streken nog eens nader bezoeken zullen.”

„Wel, dan moeten ze vast en zeker ook naar Ronse komen. We hebben hier het Jolly-Bosch, genoemd naar Eduard Jolly,

die in de omstreken zoo veel oudheden vond, welke thans het eigendom zijn van stadgenooten; urnen, werktuigen van België's eerste bewoners, aardewerk, Romeinsche en Gallische munten, versierselen enz. Het Jolly-Bosch heeft prachtige dreven; er zijn heerlijke fonteinen en vijvers, men ziet er een menhir en vooral de „Dolmen”. Mr. Jolly vond dien Dolmen op den Muziekberg en liet hem door twintig paarden naar het bosch trekken. O! er zijn hier zulke prachtige wandelingen: de vallei van Schaevaert, de Hemelberg, de Broecke, de Muziekberg en dan het woud van Vloesbergen.”

„Daarheen wilden we dezen middag gaan.”

„Doe het, ge zult het u niet beklagen.”

Na 't noenmaal namen de reizigers een kijkje in de stad. Ze bezochten de St.-Hermeskerk, met een der oudste en grootste krochten van 't land. Op het altaar, aan St.-Hermes gewijd, ziet men dezen heilige te paard, den duivel achter zich sleurend. In den Franschen tijd wilden de Jacobijnen

Vloesbergen (Flobecq).

dit beeld vernielen. Maar een slimme Ronsenaar had den heilige met een sluier getooid en hierop geschreven: „Ik ben ook een citoyen”. Dank aan deze list bleef de groep gespaard. De oude St.-Maartenskerk wordt niet meer gebruikt, maar blijft recht als een merkwaardig monument.

Ronse heeft een vermaarde „Ommegang”, zeker wel eenig in ons land. 't Is de processie van St.-Hermes, die elk jaar 's Zondags na Xinxen rond de stad trekt, let wel, niet in, maar rond de stad. Zij zou reeds in de 9e eeuw ingesteld zijn. De relikwieën van St.-Hermes worden in een plechtigen stoet rondgedragen, en al legt deze een afstand af van 30 Km. hij blijft toch op 't grondgebied van Ronse. Om zeven uur 's morgens wordt een plechtige mis gedaan in de St.-Hermeskerk. Onmiddellijk daarna vertrekt de processie, begeleid door talrijke burgers en bedevaartgangers te paard, per rijtuig of kar. De pompiers openen den stoet, dan komt een muziekkorps, daarna volgen een aantal maatschappijen van binnen en buiten de stad; een man draagt twee bellen, die hij laat klinken om de relikwiekas van St.-Hermes aan te kondigen. Het ambacht der schoenmakers draagt dat schrijn binnen de stad; buiten vervullen gehuurde werklieden die taak. Een groep jonge meisjes omringt de relikwiekas: zij verbeelden de zinneloozen, door St.-Hermes genezen, want deze Heilige wordt aangeroepen voor de zinneloosheid. Hij wordt voorgesteld, den duivel voortslepend; hij heeft den duivel onderworpen, en immers, in de middeleeuwen geloofde men, dat de zinneloozen door den duivel bezeten waren. Na door de voornaamste straten van Ronse getrokken te zijn, houdt de stoet aan de Kruisstraat stil. De geestelijkheid keert naar de kerk terug. De ommegang begint.

De processie trekt den berg op, houdt stil aan een tweetal herbergen en bereikt eindelijk de kerk van Louise-Marie. De geestelijkheid van dezen tempel haalt de relikwiekas en plaatst ze in de kerk. Bedevaartgangers en -gangsters versterken intusschen den inwendigen mensch.

De processie vertrekt weer. Maar hoor! gewerschoten

knallen, trompetgeschal weerklinkt. De dragers der relikwiekas zetten 't op een loopen. Dit is een herinnering aan een aanval, in de 15de eeuw, toen de ruiters van 't dorp Rooborst den vijand verdreven. Maar weldra staakt men den draf, en rustig schrijdt de stoet voort, door de heerlijke streek ten N. van Ronse. Hij staat stil voor een kapelleke, vrouwen wachten hier om het schrijn te kussen, en ze heffen hun kinderkens op, deze in hun schilderachtige taal aanzettend, moeders voorbeeld te volgen. Na nogmaals aan een kapel gepoosd te hebben, komt de ommegang aan de grens van Wattripont. De notabelen dezer gemeente bieden de magistraten van Ronse den eerewijn aan en krijgen in ruil een

Oude kapel in de omgeving van Ronse.

koek, die gestuurd moet worden naar den heer van 't kasteel dezer gemeente, een graaf, die te Parijs verblijft. Dit gebruik verbeeldt waarschijnlijk een vroegere hulde, die aan een edelman bewezen werd. De stoet begeeft zich dan naar Russeignies, waar de relikwiekas weer een wijle in de kerk rust. Het is noen en de deelnemers van den stoet gaan mid-dagmalen. Om twee uur trekt de processie naar de hoeve Wadi-

mont, of hoeve van St.-Hermes, waar ze driemaal rond gaat. Deze boerderij behoorde vroeger aan de kerk, en toen ontving de bedevaartganger hier gewijde koeken. Langs 't prachtig bosch van Eynsdaele, waar de kleurrijke stoet heerlijk afsteekt tegen 't donker geboomte, gaat het naar nu den Hootond, en verder langs La Cruche terug naar de stad, waar de geestelijkheid aan de Kruisstraat wacht, en 't geschut dondert. Groote feestelijkheden sluiten den dag.

Talrijke toeristen begeven zich dien dag naar Ronse, om deze overoude processie te zien en tevens van de heerlijke streek, die nu met haar lentegroen prijkt, te genieten.

VIJFDE HOOFDSTUK.

In de omgeving van Oudenaarde.

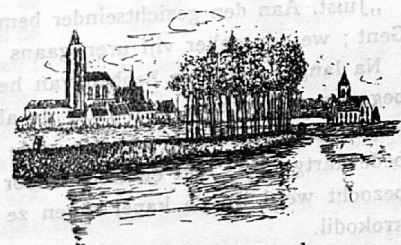
Naar Leupegem. — Edelareberg en Kerselaarkapel. — De protestantsche gemeente van St. Maria Hoorebeke. — Nederzwalp, Syngem. — Gaver. — Eine. — Naar Oudenaarde.

's Woensdags werd de reis voortgezet. De toeristen namen nu den trein, die van Ronse, via Oudenaarde naar Gent rijdt. Weer trokken ze door een heerlijke streek, zagen rechts den Muziekberg en stoomden, iets voorbij de halte Marie Louise, door een tunnel van ongeveer 1 Km. lengte, wat de jonge gasten natuurlijk heel gewichtig vonden. 't Was wel niet door den Simplon of den St.-Gothard, maar 't was toch dooreen tunnel.

„'t Bosch, dat we ginder zien, heet het Geuzenbosch,” vertelde de koopman.

„In de 16e eeuw vonden vele protestantsche vluchtelingen hier een wijkplaats en 't was te Etic-

hove, waar de trein nu stopt, dat vele Geuzen onder de leiding van Jacob Blommaert 't plan ontwierpen, Oudenaarde te veroveren, wat ze dan ook deden. Maar de Spanjaarden hernamen de stad, de Geuzen moesten vluchten, jaarden hernamen de stad, de Geuzen moesten vluchten, doch hun hoofdman werd nabij Eecloo verrast, en verbrand. de levend in een schuur, waar hij zich nog wilde verdedigen. Nog leven er veel nakomelingen van dien Blommaert en ze

Gezicht op Oudenaarde.

wonen met andere protestanten te Sinte-Maria-Hoorebeke, een dorp, dat we straks zullen bezoeken."

Te Leupegem verlieten de reizigers den trein. Van hier hadden ze een schoon gezicht op Oudenaarde, dat in de vallei ligt, doch ze zouden pas in den namiddag naar deze stad gaan. Ze beklommen thans den Edelare-berg op den steenweg van Oudenaarde naar Geraardsbergen en stonden hier 15 meter hoog.

"Daar ligt Eename," zeide de heer Franken. "t Is nu een klein dorp, maar een der oudste van ons land en bezat vroeger een drukke haven aan de Schelde. De voor van Eename lokte kooplieden van heinde en verre en de omwonende heeren zorgden met hun dienaren voor de handhaving der orde. Van het sterke kasteel, dat er eens stond, bleef niets meer over en van de voormalige rijke abdij, ziet ge nog slechts eenige afgebrokkelde muren. Die hoogte over Eename is de berg van Gaver, maar dit dorp moeten we bezoeken en ge begrijpt wel waarom."

"t Slagveld van Gaver!" klonk het als uit één mond.

"Juist. Aan den gezichtseinder bemerkt ge de torens van Gent; we zijn zeker vijf uren gaans van die stad."

Na lang genoten te hebben van het heerlijk vergezicht, begaven de toeristen zich naar de alom bekende O. L. V. kapel van Kerselaar, die in de Meimaand duizenden bedevaartgangers lokt en weleer door Karel V en Filips II bezocht werd. In de kapel zagen ze 't geraamte van een krokodil.

"Een overlevering," zei vader. "De heer van Pamel nam deel aan den eersten kruistocht en werd in 't vreemde land door een krokodil bedreigd. Hij beloofde op zijn grondgebied een kapel te bouwen, als hij het monster zou verslaan. Hij doodde het dier en ... hield zijn woord. Een andere legende beweert, dat boeren hier in een kerselaar een O. L. Vrouwebeeld vonden en er een kapel voor bouwden."

Daar de reizigers dien dag nog veel gebruik moesten maken van den beenenwagen, namen ze nu de stoomtram,

die van Oudenaarde naar Geraardsbergen rijdt, en stapten te St. Maria-Hoorebeke uit. Weldra waren ze in dit dorp, waar niets merkwaardigs te zien is. Maar ze volgden een weg, die tamelijk steil naar beneden liep en kwamen na een wandeling van een twintigtal minuten op den officieel zoogenoemden „Geuzenhoek". Daar stond een net kerkje, omringd van een kerkhof.

"Hier nu wonen de protestanten van St. Maria-Hoorebeke," zei de heer Franken. "Wel zijn er meer protestantsche gemeenten in Vlaanderen, doch dit is de eenigste, welke uit de 16e eeuw is overgebleven. De vaderen dezer hervormden hebben eeuwen lang in bosschen gezworven, tot er vrijheid van godsdienst was, en ze zich rustig op hun hoeven konden vestigen. Dat is ruim honderd jaar geleden en uit dien tijd dagteekent de oude kerk, die ginds aan 't eind van den doodenakker staat en eigenlijk een groote kamer eener hoeve is."

Wat verder zagen de jongens de pastorie en de school der hervormden; predikant en onderwijzer zijn Vlamingen; de laatste heet Blommaert en is een afstammeling van den geuzenkapitein uit 1572.

Vader leidde de knapen nog naar een oude hoeve, waar ze een geheimen kelder zagen, waar in de dagen van vervolging de predikanten zich verborgen. De kerk bezit ook nog de tinnen communie-vaten, die de Boschgeuzen op hun geheime bijeenkomsten in 't woud gebruikten. Ook te Eticheime staat er nog een klein kerkje, maar er wonen in dat dorp geen protestanten meer. 't Aantal hervormden van St. Maria-Hoorebeke bedraagt ongeveer 200. Ze zijn landbouwers, die vreedzaam leven te midden der andersdenken-den en om hun deugden geacht worden. Hun kerk, algemeen

Protestantsche kerk en pastorie te St. Maria-Hoorebeke.

„De Tempel” genoemd, is wijd en zijd bekend en uit de omliggende gemeenten en zelfs van verder nog komen velen uit nieuwsgierigheid eens den dienst op Zondag bijwonen. 't Is een fraai gebouw met lange banken, een lessenaar gedragen door een arend, en waar een dikke Bijbel op ligt, een sierlijk gesneden predikstoel, prachtig gekleurde vensters en een welluidend pijporgel. Gansch de dienst geschiedt altijd in 't Vlaamsch.

Nu moest de beenenwagen er aan gelooven. 't Was een flinke wandeling naar N e d e r z w a l m, waar de knapen de schilderachtige beek de Zwalm zagen, en verder over de Schelde naar S y n g e m, een groot dorp, dat wannen levert tot ver in 't buitenland. Na hier gegeten te hebben, reisden onze vrienden met den trein naar Gaver.

Asper turre (toren)

Gaver zulle (zuil, drempel)

't Kapelleke ten Ast

Is waterpas.

De heer Franken hoorde dit rijmpje van een medepassagier, die het ook verklaarde.

De zulle of dorpel van Gaver-kerk ligt even hoog als de toren van Asper, (een dorp aan den anderen kant der Schelde), en 't kapelleken ten Ast (in de gemeente Huisse). Gaver ligt dus op een heuvel, aan wiens voet kalm de Schelde vloeit.

Op den heuvel staat een nieuw kasteel, dat den oude burcht vervangt. En van die oude sterkte kende de heer Franken nog een geschiedenis, die hij eens in 't werk van De Potter en Broeckaert over de Oost-Vlaamsche gemeenten had gelezen. De jongens wilden dat verhaal gaarne hooren en mijn lezers wellicht ook.

't Was het jaar 1650. Frankrijk voerde oorlog met Spanje en, daar ons land een Spaansche bezitting was, viel de Fransche veldheer Turenne met zijn leger België binnen. Geheel Vlaanderen werd zonder slag of stoot overmeesterd.

De Spaansche soldaten, die hier in bezetting lagen, duchtten de macht der vijanden en dwongen hunne oversten met het Fransche legerhoofd te onderhandelen. Alleen 't kasteel van Gaver werd kloekmoedig verdedigd. De bezetting scheen Turenne machtig toe, want uit elk schietgat dreigden wapens, terwijl talrijke vaandels en banieren van torens en tinnen wapperden. Ook hoorde men eenen verschillenden trommelslag. Er moesten ongetwijfeld verscheidene Spaansche korpssen binnen de vesting zijn. Turenne vreesde hier een geduchten tegenstand en te midden van een vijandig land kon dat gevaarlijk worden. Maar een afgezant der sterkte kwam met voorstellen voor den dag. De Franschen mochten het kasteel bezetten, op voorwaarde, dat men 't garnizoen ongedeerd in volle krijgseer uitrukken liet. Volgaarne stemde de Fransche legeroverste toe. Hij liet zijn leger in gelid staan, om de bezetting door te laten. Daar ging de poort open. En wie kwamen er? Verschillende Spaansche legerafdeelingen, geoefende soldaten? Neen! Een eenvoudige boer en zijn veertien makkers verlieten het kasteel en stapten fier, met opgeheven hoofde, door het verwonderde, Fransche leger. Turenne gaf bevel de veste te ontmantelen.

G a v e r is lief gelegen. Maar 't was niet zoozeer voor 't dorp, dat vader de jongens herwaarts geleid had. Hij bracht hen naar de „Roode Zee”, een weide, en sprak: „Hier staan we op 't slagveld, waar twintig duizend Gentenaars in den strijd voor devrijheid sneuvelden. Ge kent de geschiedenis wel. Filips van Burgondië wilde de macht der gemeenten vernietigen maar stuitte op de vrijheidsliefde der Gentenaars. De hertog lag hier met zijn leger. Een verrader ging den Gentenaars wijs maken, dat het Burgondische leger weinig talrijk was. Helaas! de Gentenaars vertrouwden dien bode, trokken haastig de stad uit, zagen te laat, dat ze in een valstrik gelokt waren, doch stierven moedig. Tegen de overmacht baatte hun dapperheid en doodsverachting niet. Hier zegevierde Filips over de fiere Vlaamsche gemeenten. Jongens, als wij er zoo voortdurend aan herinnerd worden,

wat onze vaderen offerden voor hun vrijheid, laten wij dan toch ook kloeke Vlamingen zijn en blijven !”

Op de terugreis van Gaver naar Oudenaarde — per trein — wees de heer Franken twee dorpen aan en zei :

”Daar ligt **Huisse**, de geboorteplaats van den toondichter **Gevaert** en ginds **Mullem**, waar onze Vlaamsche schrijver **Reimond Stijns** 't levenslicht zag. **Isidoor Teirlinck**, ook een schrijver, kwam van **Segelsem**, insgelijks een gemeente nabij Oudenaarde. Zij allen hebben ons veel verteld van deze streek, het schoone **Vlaanderen**. Nog een derde schrijver, **Omer Watz**, is van hier afkomstig ; hij werd geboren te Schoorisse.

De laatste statie van Oudenaarde is **Eine**, waar den **11en Juli 1708** een veldslag geleverd werd tusschen de **Franschen** en de **bondgenooten**. (de slag bij Oudenaarde in de **Spaansche successieoorlog**). **Eine** is een nijverige fabrieksplaats.

Op **St. Pietersdag** wordt hier een ruitersprocessie gehouden, ter herinnering aan een vroegeren heer van **Eine**, graaf de **Landas**, die deel nam aan den eersten kruistocht en bij zijn terugkeer ingehaald werd door zijn onderdanen, welke bij die gelegenheid ook te paard zaten. Een legende meldt, dat die edelman uit **Palestina** hout van **Christus' kruis** meebracht, waarvan een nieuw kruis gemaakt werd, dat nog in de kerk prijkt. **Eine** heeft ook zijn reus evenals **Antwerpen**, **Brussel**, **Hal**, **Duinkerke**. Ge kent immers 't liedje onzer voorouders wel, dat bij den reuzenstoet gezongen werd :

Kerk van Eine.

Al die daar zegt, de reus die komt,
de reus die komt.

Zij beuzelen er om.

Keere weerom,

Reusken, reusken,

Keere weerom, reuzegom !

Weldra stopte de trein te Oudenaarde en onze vrienden bevonden zich nu in een der schoonste historische stadjes van **Vlaanderen**.

ZESDE HOOFDSTUK.

Oudenaarde.

Het gedenkteeken der Belgische soldaten in Mexico. — De tapijtweverij. — **Antheunis**. — Het stadhuis. — **Hansken**

't krijerken. — De **St. Walburga**- en de **Pamelkerk**. —

Het museum **Liedtz**. — De lantaarns van Oudenaarde.

— **Waarom** er in 't wapen van Oudenaarde

! **een bril staat**.

Oudenaarde heeft een sierlijke spoorhalle, zwierig en fijn evenals gansch het stadje is. Onze toeristen wandelden door de breede **Statiestraat** en bleven staan voor een monument, opgericht ter nagedachtenis van de **Belgen**, die in **Mexico** sneuvelden.

„**België** — **Mexico**, welke betrekking mag er tusschen die landen bestaan ?” denkt ge misschien,” zei de heer **Franken**.

„Een dochter van **Leopold I**, **Charlotte**, was gehuwd met **Maximiliaan**, aartshertog van **Oostenrijk**, die keizer van **Mexico** werd, maar door een hevig oproer zijn troon niet alleen, doch ook het leven verloor. Hij werd doodgeschoten. Hier te Oudenaarde kwam een legioen van Belgische krijgers tot stand, dat als een lijfwacht voor keizerin **Charlotte** naar **Mexico** trok. De keizerin werd krankzinnig van droefheid. Ze leeft nog en woont op 't kasteel **Bouchout** te **Meysse**, bij **Brussel**.”

Terwijl de reizigers verder de stad inwandelden, vertelde de koopman 't volgende : „Oudenaarde is een der oudste steden van België en men wil zelfs, dat de Romeinen hier reeds een tolkantoor bezaten. In den tijd van Karel V was de gemeente zeer bloeiend, vooral door de laken- en tapijtnijverheid. Oudenaardsche tapijtwevers brachten hun kunst zelfs naar andere landen over, zooals Jan Gobeelen, die naar Parijs vertrok en naar wien de prachtige tapijten in 't Fransch „gobelins" werden geheeten. Burger Jan werd zelfs door den koning van Frankrijk in den adelstand verheven, maar toch keerde hij later arm in zijn vaderstad terug. De beroerten der 16e eeuw veroorzaakten Oudenaarde's ondergang. 'k Herinner me een versje van Anthéunis, die hier geboren werd.

Daar zit en droomt gij op de Schelde
En spiegelt u in 't klare nat !
Uw roem en welvaart zijn verzwonden
Toch zal mijn lied u lof verkonden,
O moedergrond, o moederstad !

„Anthéunis heeft ook „Droeve tijden" gedicht, nietwaar vader ?" vroeg Arthur.

„Ja, en menig ander gevoelvol vers. Vele liederen zijn op muziek gezet, door anderen of door hem, want Anthéunis was ook een toondichter. Ge weet dat Anthéunis deschoonzoon was van Conscience."

Gezicht te Oudenaarde.

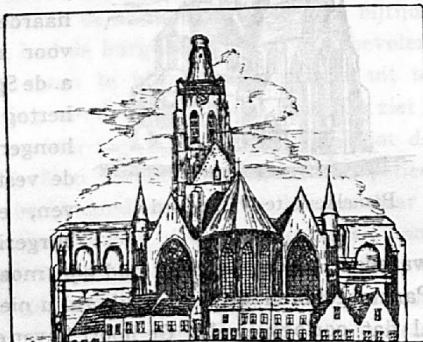
Zoo sprekende bereikten de toeristen de Groote Markt, maar ze waren zoo moe, dat vader maar dadelijk met zijn gastjes naar het hotel ging.

Den volgende morgen, 't was markt te Oudenaarde, bezocht men eerst het stadhuys, een juweel van gothische bouwkunst, dat iedere jongen of meisje wel in beeld gezien heeft. 't Prachtig monument wordt bekroond door een zwie-

rigen toren, 40 meter hoog, en die met 't beeld prijkt van Hansken 't krijgerken.

„Sommigen beweren dat Hansken eigenlijk Don Juan van Oostenrijk voorstelt," zei de heer Franken, „maar hij is enkel een manneke, dat op den toren geplaatst werd tot versiering, zooals Jantje van Sluis, dat ge u nog wel herinnert. Niet lang geleden moest Hansken naar beneden gehaald worden, want 't ventje moest noodzakelijk eens onderhanden genomen worden, niet omdat hij kwaad had gedaan, maar omdat hij in deerniswekkenden staat verkeerde. Men vond toen in een zijner beenen een perkament, waarop vermeld stond, dat hij vroeger ook hersteld was geworden, ik meen omstreeksch 1830. Toen Hansken weer stevig was en in een nieuw pakje zat, werd hij eerst in een plechtigen stoet rond de stede gevoerd en eindelijk weer onder 't gejuich der menigte op den toren geheschen. En daar staat nu de trouwe wachter der stad."

In het stadhuis bewonderden de toeristen vooral een fraaie schouw en een sierlijk portaal, beide gewrochten van den Oudenaardschen

St. Walburgakerk te Oudenaarde.

houtsnijder, Van der Schelden, terwijl de plannen van 't stadhuis geleverd werden door de Brusselaars Hendrik van Peede en Willem de Ronde. De bouw duurde van 1526—1530. De Oudenaardsche burgerij had haar liefde voor de kunst getoond... helaas ! een halve eeuw later waren de meeste kunstminnende, nijverige bewoners uitgeweken naar veiliger landen !

Voor het stadhuis staat een fontein, die haar water van den Edelare-berg krijgt, en door de krijgsliden van Lode-

wijk XIV, die van 1672—1678 België bezet hadden, opgericht werd.

Verder bezochten de toeristen de St. Walburgakerk, een prachtig gebouw met hoogen toren, zonder spits; ze zagen het huis waar Keizer Karels dochter, Margaretha van Parma geboren werd, begaven zich dan naar de vermaarde Pamelkerk, op den anderen oever der Schelde om eindelijk het Liedts-museum te bezoeken. De heer Liedts van Oudenaarde vermaakte zijn kasteel met park en zijn kunstschaten aan de stad. Onze vrienden zagen er beeldhouwwerk, schilderijen, antieke meubels, oude tapijten, porselein, enz.

Pamelkerk te Oudenaarde.

Terwijl ze in 't heerlijk park wat uitrustten, vertelde vader 't volgende: „Oudenaarde heeft dikwijls legers voor zijn muren gezien, o. a. de Spanjaarden onder den hertog van Parma. Door honger gedwongen moest de veste zich toen overgeven, en Parma stelde de burgerij zeer gunstige voor-

waarden, omdat in deze stad zijn moeder Margaretha van Parma geboren was. Maar ik zal u niet meer verhalen van al dat oorlogsgeweld. Ge hoort liever eenige legenden niet-waar?” Nu voor legenden hielden de jongens altijd de ooren open.

„Vroeger,” zoo begon vader, „kende men geen straatlantaarns en om botsingen tusschen de burgers te vermijden, gebod de regeering van Oudenaarde, dat ieder, die na zons-ondergang uit wilde gaan een lantaarn bij zich moest hebben. De Oudenaardschen hielden niet van die nieuwigheden. Toch mochten ze niet ongehoorzaam zijn. En wat deden ze nu? Ze gingen 's avonds uit en droegen een lantaarn... maar zonder licht. Een nieuw bevel! Elke lantaarn moest

van een kaars voorzien zijn. De burgers plaatsten een kaars in hun lantaarn, maar staken ze niet aan. Een derde gebod! De kaars moest branden. De brave poorters stribelden niet tegen, staken de kaars aan, maar hielden de brandende lantaarn onder hun mantel. De regeering kon nog niemand straffen, want haar bevel werd trouw opgevolgd. Een vierde afkondiging! De lantaarn, met de brandende kaars moest zóó gehouden worden, dat ze goed haar licht verspreidde. Nu bereikte het magistraat zijn doel. En de burgers moesten erkennen, dat het bevel verstandig was, want nu konden ze veiliger over straat gaan dan vroeger, toen ze soms builen of bloedneuzen opliepen.”

De knapen lachten hartelijk om deze vertelling. „In 't wapen van Oudenaarde komt een bril voor,” vervolgde de koopman, „Luistert waarom! Eens zou Karel V de stad bezoeken. Om van de aankomst des keizers bijtijds verwittigd te worden, had de burgemeester een man bevolen op den St. Walburga-toren te klimmen en scherp uit te kijken, naar de nadering van den vorstelijken stoet. En ziet! Karel V stond in 't portaal van 't stadhuis, zonder dat de burgervader het wist. Men kwam hem en de schepenen gauw roepen! Hoe beschaamd stonden de heeren daar! Ze hadden den machtigen keizer niet verwelkomd en hem als een gewoon burger 't raadhuis laten betreden. De burgemeester verontschuldigde zich en sprak over den man op den toren, die zijn plicht verzaakt had. „Gijlieden van Oudenaarde kunt niet zien en daarom zult ge een bril in uw stadswapen zetten,” besloot de Keizer.”

De vroolijke daden van Keizer Karel V zijn onder ons volk algemeen bekend. Hij nam een boer uit Berchem op zijn paard mede naar Oudenaarde, praatte gezellig met hem onderwege. Maar schetst u de verbazing van den landman, toen hij in 't paleis vernam, wie zijn reiskameraad eigenlijk was. Karel V, altijd volgens de volksverhalen, speelde nu eens voor scheepstrekker, dan zat hij te Brussel met een schoenmaker en diens familie aan den feestdich, kortom,

hij haalde allerlei poetsen uit. Maar de Gentenaars leerden hem anders kennen, zooals ge weet. Maar komt, 't is tijd voor 't noenmaal."

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Naar Sottegem en Aalst.

Zuid-Oost-Vlaanderen. — De Franschman. — Sottegem. — Naar Aalst. — Verhalen en Legendes.

's Namiddags namen Mr. Franken en de jongens den trein voor Sottegem. Ze reden nu langs Eename en zagen de overblijfsels der oude, vermaarde abdij, waarvan nog een groot arduinen kruis op de ruime dorpsplaats staat, tegelijk

Ruïne abdij van Eename.

met een schandpaal, een herinnering uit den tijd toen de heeren van Eename nog recht spraken.

„Eename bezit een vermaarde jaarmarkt," vertelde een medereiziger, „waar

vooral paarden verhandeld worden. Toch vermindert ze ook. En tegenwoordig met al die treinen vertrekken de menschen spoedig; vroeger was er dan te Eename groot verkeer tot 's avonds, nu is met de middag alles afgelopen."

„'t Is hier een schoone streek," zei de koopman.

„Schoon, ja, mijnheer, en goede grond ook, maar de pachten zijn hoog, 't land is sterk verdeeld, en de boeren moeten hard werken op hun kleine hoeven. Vele werklieden en kortwoonders gaan in den oogsttijd naar Frankrijk. Ginder zijn hofsteden gelijk dorpen, er zijn handen te kort, en onze mannen en jongelingen zijn er dus welkom. De „Franschmans", zooals we die arbeiders noemen,

verdienen er een goede som. Helaas! velen verdrinken in weinige dagen het zuur gewonnen geld. Want 't is zuur gewonnen. Van 's morgens tot 's avonds en zelfs nog 's Zondagsvoormiddags staan ze op die Fransche velden voor de zee van graan, half naakt in de gloeiende zon. 's Nachts slapen ze in een schuur of een loods, en ze doen zelf hun kost. Ja, er liggen er ginder al begraven! En vrouw en kinderen blijven thuis; wat een leven als vader zoo lang weg is! Ja, er zou hier veel verbeterd kunnen worden. Waren onze menschen maar beter vakmannen! Werken gelijk de Vlaming kan niemand. Mijn broer is in Amerika en hij zegt, dat de Vlamingen ginder ook de felste zwoegers zijn. En zoo is 't overal. Maar ze worden alleen voor den zwaren arbeid gebruikt, want ze kennen de stielen niet gelijk de vreemdelingen."

„Er zijn hier dus geen groote boeren?" vroeg vader.

„Er zijn er wel, maar toch meer kleine. Aan den anderen kant van Brussel en in 't Doorniksche, daar zijn groote hoeven. Maar hier zijn er veel kleine landbouwers, die voor hun veldwerk koeien en hoogstens een os gebruiken. De vrouwen werken hard mee. Zie, dat zou niet mogen zijn, de vrouwen moeten zich aan hun huishouden kunnen geven, aan de opvoeding der kinderen; nu blijven vele kleinen verwaarloosd. Vele vrouwen en meisjes maken thuis handschoenen. De handschoennijverheid is hier verspreid tusschen de Schelde en den Dender.

„Welke handschoenen maakt men?"

„Glacé's. De agenten der Brusselsche huizen geven aan de werksters de vormen en deze worden op een machine gestikt. Iemand met veel dochters kan er een schoon stuivertje mee verdienen, maar de meisjes moeten er heele dagen voor zitten."

Dorp in Zuid-Vlaanderen.

„Welke zijn de marktplaatsen dezer streek?”
 „Ah, Oudenaarde, Ronse, Sottegem, vooral Oudenaarde. Dan is het druk in de stad, die anders stil is. Ge weet, dat Oudenaarde nog al veel brouwerijen heeft. Er is hier goed water voor bier. Dat bier gaat veel naar de steden, zooals naar Gent. Dan zijn er nog al fabrieken van linnen, katoen en wol te Oudenaarde, te Eine, te Ronse vooral. Vele menschen weven nog thuis, ofschoon deze huisarbeid sterk vermindert. Er wordt in deze streek ook veel handel in fruit gedreven; de vruchten gaan vooral naar Engeland. Al wat ik u zeggen kan, mijnheer, is dit: de grond is vruchtbaar, de menschen zijn vlijtig, maar er moest meer onderwijs zijn, vooral vakonderwijs. Onze Vlamingen moeten hun bedrijf of hun stiel leeren. Gelukkig komt er verbetering.”

Met spreken en luisteren vliegt de tijd snel om, en eer ze het wisten, waren onze toeristen te Sottegem, een nijverig vlek, waar veel klimmende en dalende wegen, die scherp afgeteekend zijn door hun hoog geboomte, samen komen.

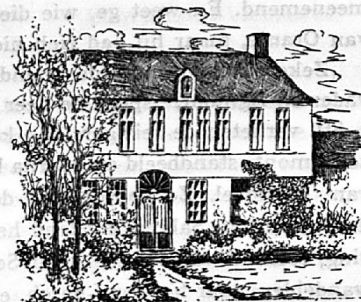
Mr. Franken begaf zich naar den veldwachter. Neen, neen, hij was niet bestolen geworden, hij moest geen klacht indienen, maar hij had den politieman noodig om in den zijmuur der dorpskerk een deurtje te laten openen. De Sinjoren stapten binnen, daalden een paar treden af, draaiden zich naar rechts en ze stonden voor twee doods-kisten.

„Daar rusten Egmont, zijn vrouwe en zijn twee zonen,” sprak de heer Franken bijna fluisterend, want hij scheen ontroerd. En geen wonder! Alva's tijd doemde hier op... de tijd van den bloedraad, van schavotten, brandstapels, galgen! En de jongens, die Egmonts geschiedenis kenden,

Graf van Egmont te Sottegem.

dachten aan den armen graaf, die met zijn vriend Hoorne verraderlijk gevangen genomen en onrechtvaardig ter dood veroordeeld werd, omdat hij geprotesteerd had tegen de wreedheid jegens de Nederlanden door den Spaanschen koning bedreven. Ze dachten aan Egmonts gade, de edele Sabina van Beieren, die voor Alva neerknielde, om genade voor haar gemaal af te smeeken. „Morgen zal uw echtgenoot den kerker verlaten,” antwoordde de bloedhond, en vol blijde hope ging de vrouw heen. Haar man verliet den kerker... maar 't was, om 't schavot te beklimmen. De geschiedenis der beide zonen kenden de jongens niet, en 't was maar goed ook, want de oudste streed in de rangen van de moordenaars zijns vaders, en de jongste sloot een verbond met sluipmoordenaars om zijns vaders vriend, zijn eigen beschermer, wien de stervende gravinne van Egmont haar kinderen toevertrouwd had, door vergif om te brengen. De sluipmoordenaars werden gedood te Brugge; na een kort verblijf op 't kasteel van Sluis moest Egmonts zoon voor altijd de Nederlanden verlaten.

Kasteel van Egmont.

„In 1804 heeft men dit graf ontdekt,” vertelde de gids. „Er werd proces-verbaal van opgemaakt en dit stuk berust nog op 't gemeentehuis. Men meende, dat 't graf verwoest was geworden in den brand van 1645. Men vond twee kisten: de eene bevatte een hoofd en andere gebeenten, het overblijfsel van den onthalsden graaf. De andere droeg die plaat met 't opschrift over Sabina van Beieren, Egmonts vrouw. Verder vond men deze drie doozen. In twee doozen zag men een goed gebalsemd hart, dat van Filips van Egmont en van Hoorne's vriend; in de derde doos ontdekte men slechts

eenige blauwachtige stofdeeltjes, maar een opschrift meldt, dat het 't harte was van Karel van Egmont. Nu is de kelder toegankelijk, vroeger was hij gesloten. In 1822 kwam een ruiter te Sottegem en hij begeerde Egmonts graf te zien. De koster leidde hem in de kerk en toonde een blauwen steen, zeggend: „Hieronder rust de graaf.” Maar de bezoeker wilde in den kelder afdalen, doch de koster gaf te kennen, dat zulks alleen aan den koning en den prins van Oranje toegelaten was. De Hollandsche koning regeerde toen over België, nietwaar? De jonge man begaf zich dan naar Egmonts kasteel en dwaalde er langen tijd rond. Eindelijk vertrok hij, eenige bloemen uit den kasteelhof als een herinnering meenemend. En weet ge, wie die bezoeker was? De prins van Oranje, maar hij had zich niet bekend willen maken.”

„Zeker dacht hij aan de vriendschap tusschen zijn voorvader en Egmont,” sprak de heer Franken.

Stil verlieten de reizigers den kelder. Op de Markt zagen ze Egmonts standbeeld en daarna bezochten ze 't overblijfsel van 't kasteel. Ze poosden bij de oude brug, waar, naar 't volk vertelt, Sabina knielend het lijk van haar man ontving, toen dit van Brussel naar Sottegem gevoerd werd. Ze wandelden naar het Doel-bosch, eens de prachtige warande, die ongetwijfeld dikwijls Egmont en zijn gezin tegen de zonnestralen beschutte. De kerk van Sottegem, verhaalde men ons, was oorspronkelijk de kapel van 't slot en werd mede door de milddadigheid van den „prins” vergroot. Prins en prinses, zoo noemt 't volk nog Egmont en zijn gemalin, wier namen minder bekend zijn.

Na nog een wandeling door de belangrijke gemeente gedaan te hebben, begaven de reizigers zich naar de statie. Ze hadden opgemerkt, dat er te Sottegem veel winkels waren. Hier komen de boeren hun huisraad en kleederen koopen, en vooral om zijn stoven is het vlek vermaard.

„Nu is het dal van den Dender aan de orde”, zei de heer Franken. „Aalst, Ninove, Geraardsbergen, Lessen, Ath, dus weer van Vlaamsch- in Waalsch België.

Door een bekoorlijke streek voerde de trein ons viertal naar Aalst. De heer Franken vertelde:

„Vroeger waren hier dichte bosschen, die in de 17e eeuw een schuilplaats boden aan den rooverbaas Jan de Lichte en zijn bende, waarvan de menschen thans nog spreken.

Geen boer of werkmán hier, die de geschiedenis van dien bandiet niet kent, en zijn levensbeschrijving levert de stof voor de verhalen 's wintersavonds rond den haard.

Zijn misdadig leven boette de schelm te Aalst op 't schavot.

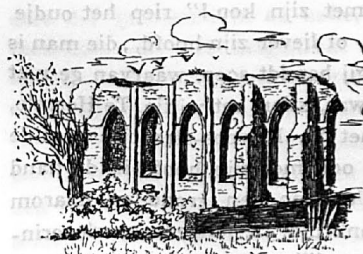
Behalve van Jan de Lichte en zijn twee honderd medeplichtigen, spreken de lieden hier ook over de talrijke legenden der streek. 't Zijn verhalen van kasteelen, waar het spookt, van lindendreven, waar men 's nachts muziek hoort; van de vroegere Bohemers, die als ketellappers 't land doortrokken en Egyptenaren of heidens genoemd werden; of

men verhaalt van de heiligen, die hier kerken stichtten. Zoo zullen we te Aalst de schipperskapel zien, waaraan de volgende overlevering verbonden is. In de 7e eeuw werd Aalst met de

gansche Dendervallei dooreenoverstroming geteisterd. De ellende der bevolking steeg ten top en men riep om hulpe tot Maria. Zekeren dag kwam een O. L. Vrouwenbeeldje op een bos druiventakken den Dender afgedreven, en aan de Werf te Aalst spoelde het aan land. Het

Dorp in Zuid-Vlaanderen.

Ruïne abdij van Affligem.

beeldje weende. Onmiddellijk zakte 't water. Amandus, de zendeling, stichtte toen op de Werf de kapel, welke nog bestaat. In deze streek ligt ook het dorp Oosterzele met de vermaarde Gangulphus fontein. Gangulphus was, zoo zegt de legende een krijgsoverste, die op zekeren dag langs Oosterzele trok. Zijn soldaten hadden dorst, en een gierige boer eischte een stuiver voor een emmer water. „Wilt ge uw steenput verkoopen?” vroeg Gangulphus. „Ja,” riep de boer spottend. Maar de krijgsoverste gaf hem een muntstuk en droeg den put op een stok over zijn rug mee. De hoeve was nu zonder water en de boerderij verviel. Na den dood van den vrek, ontspromg op het erf een fontein, thans bekend als de St. Gangulphus fontein. Dan spreekt men over de abdij van Affligem, wier ruinen men nog aan de andere zijde van Aalst ziet. Of 't is een geschiedenis van ongewijde klokken, die telkens uit den toren vielen. Of 't is over den marteldood van St. Lievens, die te Hauthem, hier dichtbij, vermoord werd en wiens graf men daar nog toont. Eenige dagen na zijn marteling, zegt de overlevering, wandelde hij, zijn bebloed hoofd in de hand dragende, voorbij een hoeve, waar een oud vrouwtje groenten schoon maakte, om soep te koken. „Wat voor een gek loopt daar met zijn kop!” riep het oudje „Vrouwtje,” zei St. Lieven, of liever zijn hoofd, „die man is niet zoo gek als gij, want gij bereidt soep, waarvan ge niet eten zult.” Eer 't middag was, stierf het wijfje. Te Herzele, een ander dorp, bestaat het St. Lievens-sstraatje, waar de heilige, volgens de legende ook met zijn hoofd in de hand wandelde. Er druppelde bloed op den grond en daarom groeit in dit straatje geen onkruid. Ja, jongens, overleveringen genoeg in deze streek, gelijk trouwens overal.” De rit naar Aalst was dus aangenaam voor onze jongens. Weldra stapten ze in de Denderstad af. Hier zouden ze overnachten, maar eerst werd de stad nog eens bekeken.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Aalst.

De Dender. — Het stadhuis. — Coecke, uitvinder van den beiaard.

— Diederik Martens en de boekdrukkunst. — De kerk St. Maarten.

Aalst is een nijvere en toch nette stad met ongeveer 32000 zielen, bovendien een der oudste gemeenten van ons land. Er zijn veel linnen- en katoenfabrieken, garentwijnderijen, olieslagerijen, enz. De handel in hop is zeer belangrijk.

„De Dender, wier vallei we nu bezoeken zullen, ontstaat uit twee takken, de Westelijke en de Oostelijke Dender,” zei vader. „Deze riviertjes ontspringen in Henegouwen, en vereenigen zich te Ath, waar de Dender bevaarbaar wordt. De Dender is een kronkelende rivier, met schilderachtige oevers, zooals ge morgen zelf zult merken.”

Onze reizigers begaven zich eerst naar de groote Markt. Het oud stadhuis prijkt met een belfort, en hier had de koopman weer wat te vertellen. „Vroeger vergaderden de bestuurders der gemeente in de halle,” zei hij. „De Aalstenaars meenden, dat het magistraat wel een afzonderlijk huis mocht hebben en daarom richtten zij zulk een huis der stede, een stadhuis in. Aalst bezat dus het eerste stadhuis. Ge ziet daar dat vooruitspringend deel. Van die plaats werden de besluiten afgekondigd en zwoeren ook de heeren den eed van getrouwheid. Hoort den beiaard! Aalst bezat niet alleen 't eerste stadhuis maar ook den eersten beiaard. Het wonder klokkenspel is een uitvinding van den Aalstenaar, Bartholomeus Coecke, die omstreeks 1500 hier den beiaard plaatste. Maar Aalst bezat ook de eerste Belgische drukkerij, opgericht door Diederik Martens, die daar voor u gestandbeeld staat. Martens had de kunst in Venetië geleerd en voerde ze hier in 1473 in. Hij was bovendien een geleerde, die veel talen kende. Ge weet,

dat men niet met juistheid den uitvinder der boekdrukkunst kent. De Hollanders houden vol, dat het *Laurens Coster* van Haarlem is. Deze wandelde eens in het bosch met zijn kleinkinderen en om ze te vermaken, sneed hij letters uit de schors van een boom. Eenige dier letters vielen in 't zand en stonden daar afgedrukt. Dit bracht Coster op 't denkbeeld letters af te drukken met inkt. Met een lettervorm kon men aldus op korten tijd talrijke letters afdrukken, dus ook woorden, zinnen, gansche bladzijden. De Duitschers beweren, dat een hunner landgenooten, *Gutenberg*, de drukkunst uitvond. „Neen”, zeggen de Hollanders, „*Gutenberg* was knecht bij Coster, en vluchtte met drukmateriaal naar Duitschland.” Men noemt echter nog andere namen. Hoe 't ook zij, de drukkunst had groote gevolgen, dat hebt ge in school geleerd. In de 15e eeuw breidde ze zich naar alle zijden uit en Martens voerde ze te Aalst in.”

„Hoe ontstaat eigenlijk een boek, oom?” vroeg Alfred.

„Wel, een schrijver geeft zijn handschrift aan den uitgever. Het boek is dus geschreven op papier, slechts aan een zijde. De uitgever laat het drukken op groote vellen, meestal staan er zestien bladzijden op een vel. Het boek wordt gezet, d. i. de zetter plaatst de noodige letters. Dat zetsel wordt door een rol met inkt besmeerd, en het papier gaat er over. Ik vertel het nu maar eenvoudig, want een drukker spreekt van een letterkast, een zethaak, een galei, van punten, enz. De schrijver krijgt een drukproef om de overgebleven fouten te verbeteren. Zijn de vellen afgedrukt, dan worden ze gevouwen en tot een boek gebonden. Om u 't beginsel der boekdrukkunst te verklaren, kan ik niet beter doen dan u aan een stempel te herinneren; stempelen is drukken. Maar wij spreken van drukkunst. En 't is een kunst. Er komen soms juweeltjes uit een drukkerij. En dan wil men snel drukken, vooral dagbladen. Daarvoor heeft men bijzondere persen.

Maar komt 't is of we op de markt genageld staan. We gaan nu eens de hoofdkerk bekijken.”

„De hoofdkerk van Aalst is aan St. Maarten gewijd. Ongeveer 400 Belgische kerken dragen dien naam en in veel streken wordt St. Maartensdag feestelijk gevierd door de boerenbevolking. St. Maarten is in de plaats gekomen, om 't zoo uit te drukken, van Woen, door onze heidensche voorouders vereerd als de god van den winter. Woen was een jager te paard; zijn mantel maakte hem onzichtbaar. Die mantel verbeeldde de grauwe wolken. Huilende honden volgden het ros; 't waren de winden. Woen liet de hemelsche gaven neervallen. St. Maarten wordt ook te paard voorgesteld en men vertelt, dat hij zijn mantel in tweeën deelde, om een armen bedelaar te bedekken. In sommige streken, bijv. rond Ieperen is St. Maarten de St. Nicolaas der jeugd. Onder 't volk hoort men nog vele rijmpjes over den heilige. Als kinderen liepen wij met een brandend kaarsje in een uitgehouden beetwortel en zongen dan:

Sinte Maarten bisschop, Patroon van onzen lande,

Dat we hier met lichtjes loopen, is voor ons geen schande.

Te Kortrijk zingen de kinderen als ze van deur tot deur om noten, appels of centen gaan:

Op Sinte Martensavond, de toren gaat mee naar Gent,
En als mijn moeder koekjes bakt, ik zit er zoo gaarn omtrent.

Dit alles vertelde de heer Franken en hij voegde er bij, dat St. Maarten eerst krijgsman en later bisschop was en in de 4e eeuw in Frankrijk leefde.

De St. Maartenskerk van Aalst is niet voltooid. Twee derden gedeelte van 't schip, de toren en het groot portaal ontbreken. Toch is ze een prachtig monument en bezit een schilderij van Rubens, St. Rochus, den patroon der pestlijders voorstellend. Vader sprak eenige oogenblikken over de pest, dien geesel der middeleeuwen, waardoor gansche steden ontvolkt werden. De knapen zagen ook Maartens' graf en lazen deze woorden van Erasmus: „Hier leit begraven Diederik Martens, d'eerste letterdruckere van Duitsch-

land, Vrankerijcke en deser Nederlanden ; hij starf anno XV XXXIIII de XXVIII dach. J. Maie." Maar zooals Mr. Franken opmerkte, is dit opschrift niet juist."

't Was waarlijk genoeg voor vandaag en onze Sinjoren begaven zich, na een flink avondmaal genuttigd en een paar kaarten naar huis gezonden te hebben, ter ruste in een gasthof, waar ze België's eersten beiaard nog vroolijk als een jonkman hoorden schateren.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Langs de Dendervallei.

Andere gebouwen van Aalst. — De hop. — Ninove. — Geraardsbergen. — Een lucifersfabriek. — Door de stad en op den Ouden Berg. — Het koekenfeest.

Na nog een toertje door de stad — onze vrienden zagen o. m. het Gerechtshof, het Begijnhof, de Pupillenschool en ook de jonge, kranige soldaatjes — werd de reis langs de Dendervallei voortgezet.

Hoppeplant.

uit, maar voeren er ook jaarlijks voor 2 miljoen frank van in.

't Gesprek liep al spoedig over de hop, want in 't Land van Aalst wordt deze plant veel gekweekt. De bellen der vrouwelijke planten worden gebruikt om aan 't bier een bijzonderen smaak en geur te geven. België bezit twee hoppestreken: de omgeving van Poperinghe en 't land van Aalst. Bohemen en Beieren, evenals Engeland, Rusland en Frankrijk, leveren insgelijks fijne hop. Wij voeren wel hop

Hop eischt een leemachtigen zandgrond, nat weer in Mei en Juni, maar dan in den bloeitijd warmte. Als de jonge scheuten doorbreken, plant men er stokken langs van 5—10 m. lengte, om de ranken steun te geven. Zóó toch doet men in 't Land van Aalst, terwijl men rond Poperinghe veelal draden boven den grond spant, wat goedkoop is. De hoppebellen worden geplukt. Dan heerscht er leven en beweging in 't Land van Aalst en Poperinghe. Een zwerm van menschen schijnt over de velden neergestreken. En wat reppen zich de handen, terwijl vroolijke liedjes weerklinken! Bij 't naderen van den winter snijdt men de stengels tot op den grond af en de persen worden in bundels op 't land gezet. Over de bewerking der hoppe zouden de jongens meer vernemen bij 't later bezoek aan een brouwerij, Hop langs een staak. n.l. te Leuven.

Nu voerde de trein hen naar Ninove, een drukke fabrieksplaats met ongeveer 7000 zielen, die vooral naaigaren, kanten en handschoenen voortbrengt. Ninove is al zeer oud en heeft in de geschiedenis een belangrijke rol gespeeld. Ook lag Parma voor de muren ; er heerschte gebrek in zijn kamp.

Nieuwenhove (bij Ninove)

Men vertelt, dat een ruiter zijn paard voor een herberg bond, en dit na zijn terugkeer niet meer vond. De hongerige Spanjaarden hadden het opgegeten. De geschiedenis spreekt over den „Ninoofschon hongersnood."

De Sinjoren bleven hier een trein over. Ze bezochten de fraaie kerk, een overblijfsel

eener beroemde abdij, en zagen de eigenaardige Koepoort, die aan de vroegere vestingwerken herinnert. Ninove ligt schilderachtig aan den Dender, die bezoomd wordt door frissche weiden.

Van Ninove ging het naar Geraardsberg en door een lieve streek. Als een spelend kind kwam en verdween de rivier. Heuvels begrensden haar en op de hoogten prijken dorpjes en molens. En ginds verreers Geraardsbergen, de stad ontstaan rond het slot van een zekeren heer Geraard.

Voor het noenmaal wilde de heer Franken aan de jongens een lucifersfabriek toonen en we willen met hem dat bezoek meemaken. Immers Geraardsbergen is de stad der stekskes, wat niet belet, dat er ook belangrijke sigaren-, katoen-, wol- en nog andere fabrieken zijn.

Gezicht op Ninove.

Zeer nieuwsgierig stapten de knapen een lucifersfabriek binnen. De meesterknecht leidde de gasten rond. Zulk een fabriek moet men zien, om de volmaaktheid der machienen te beseffen.

Toch willen wij hier na-vertellen, hoe stekskes en doosjes vervaardigd worden.

De meesterknecht toonde eerst boomstammen, die in stukken van 40—60 cm. lengte gezaagd waren. „Voor de doosjes gebruiken we inlandsche boomen,” zei hij, „vooral kanada's, en voor de stekskes Russisch hout, dat in Antwerpen, maar meer nog te Gent, aangevoerd wordt. Hier is de schilmachine. Ziet, de blok wordt er door afgewonden gelijk een rol papier. We krijgen dus een schil hout, die de breedte van het blok en de dikte van een stekske heeft. Die spanen worden nu bij 50 tot 80 stuks op elkaar gelegd en door mesjes in stokjes gesneden. Die stokjes zijn de stekjes. Ze moeten goed droog zijn en gaan daarom in een ventilator. Steekt uw hand eens door dit gat en voelt hoe het er binnen trekt.

De stokjes vallen op een schuddende zeef, waardoor ze van brokjes en houtdeeltjes gezuiverd worden. Nu nog in de stofmachine, waar ze een laatste kuisching ondergaan! Ziet nu hoe hier de stokjes weer machinaal in evenwijdige rijen gerangschikt worden. Vervolgens steekt men er een groot aantal gelijk op een raam. Nu moeten ze gedoopt worden.”

De meesterknecht bracht de bezoekers in een kamertje, waar in groote tonnen allerlei gevaarlijk goedje stond; hij noemde de namen der stoffen, maar de jongens vergaten ze. Wel begrepen ze, dat de man, die hier werkte, een pap gereedmaakte, waarin de lucifers gedoopt worden om hun kop te krijgen. Nadat de stokjes met paraffine doortrokken zijn, waardoor ze meer ontvlambaar worden, drukt men ze tegelijk in de vloeistof. Met het raam, waarin ze bevestigd zijn, gaat dit heel gemakkelijk. Vroeger gebruikte men phosphor voor die pap en toen waren de werklieden blootgesteld aan vreeselijke ziekten. Tegenwoordig heeft men een mengsel zonder dien vergiftigen gelen phosphor. Na 't drogen kunnen de steksken in doosjes gepakt worden.”

„En men maakt die doosjes hier ook, nietwaar?” zei de heer Franken.

„Ja, mijnheer, kom maar eens mee.”

De meesterknecht leidde het viertal weer naar een schilmachine, die van een stuk stam een dunne schil hout afrolde, terwijl messen in de schil insnijdingen maakten, waarlangs men 't hout tot doosjes vouwen kan. Zoo geschiedde eveneens voor 't omhulsel en 't bodempje. Een machien plooit de doosjes, plakt er ook 't papier en de etiketten op, wrijft er de stof langs, waarop men de lucifers aansteken moet en werpt vervolgens 't doosje in de mand. Ook 't vullen geschiedt machinaal.

„Zoo worden er in deze fabriek 300 000 doosjes per dag gemaakt,” vertelde de leidsman. „De voortbrengst in onze stad is veel te groot voor ons land. Doch wij voeren er veel uit naar Engeland, en ook naar Indië en Amerika. De doosjes worden dan in zinken kisten verpakt.

In een stekskesfabriek werken veel knapen en meisjes en Mijnheer Franken bekloeg die bleeke kinderen, welke in zulke een ongezonde plaats hun leven slijten.

Zeer tevreden over dit bezoek, gingen onze reizigers middagmalen. Na 't eten werd de stad eens opgenomen.

Stadhuis van Geraardsbergen.

„Geertsbergen,” zooals men in den omtrek de gemeente noemt, is niet alleen een fabrieksplaats, doch ook een winkelstad en waarlijk een vroolijke winkelstad. Is het door de talrijke uithangteekens, hier een hoed of een laars, daar een stoof of een reusachtige pijp of schaar? De Dender verdeelt Geraardsbergen in een laag en hoog gedeelte. Deschoone kerk staat in de laatste wijk, tegenover het fraai stadhuis, en bijna aan den voet van den Ouden Berg, dien onze vrienden natuurlijk beklommen. Nu boven beloonde een heerlijk vergezicht hun moeite.

't Was stil op den heuvel, stil ook rond de vermaarde bedevaartkapel. „Ge moet hier eens komen met den grooten „Toog”, zei de waard eener herberg, waar de reizigers hun dorst leschten. Dan is 't feest op den Berg. Een groote stoet met overheid en geestelijkheid komt naar boven. Men biedt burgemeester en deken een glas wijn aan, waarin een klein vischje zwemt en de heeren moeten het

Kerk te Geraardsbergen.

diertje inslikken. Onder 't volk strooit men volle manden koeken of mastellen, en 's avonds branden er hier groote pektonnen.”

Men kent niet juist den oorsprong van dit eigenaardig gebruik. Sommigen beweren, dat het een overblijfsel is van de hulde aan Ceres, de godin van den oogst, wie men offers bracht, gelijk men nu nog koeken uitstrooit. Anderen zien er een herinnering in aan een beleg, toen de stad een machtigen vijand voor de muren had. Er was nood binnen de wallen, de honger neep, maar om den vijand te misleiden, in den waan te brengen, dat ze nog overvloed van levensmiddelen hadden, wierpen de belegerden brood en visch over de muren. De belegeraars trokken dan af. Vandaar dat men nu nog koeken werpt, terwijl het vischje in den wijn aan de visschen der moedige verdedigers herinnert. Hoe 't ook zij, het koekenfeest wordt elk jaar trouw gevierd.”

Nu stond **L e s s e n** op 't program en de afstand tusschen beide Dendersteden is niet groot. De Sinjoren waren weer in 't Waalsche land.

TIENDE HOOFDSTUK.

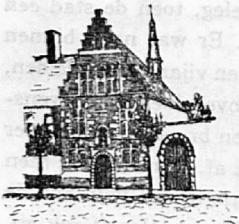
Nog langs de Dendervallei.

Lessen. — Ath. Merkwaardige gebouwen. — Beroemde mannen. — La Hamaïde, Belœil en Chièvres. — Cambron-Casteau. — Leuze, Attre, Basècles. — Naar Brussel langs Edingenen.

Karel de Groote, om den weerstand der Saksers te breken, dwong vele lieden van dezen stam naar andere landen te trekken. Zulk een groep bannelingen kwam ook naar Vlaanderen en stichtte onder andere plaatsen **L e s s e n**. Zoo toch luidt de legende over deze gemeente, die aan de grens van Vlaanderen en Henegouwen gelegen, veel oorlogsrampen verduren moest. Nu is het er rustig en de bewoners hebben zich slechts om hun handel en nijverheid te bekommeren. De nijverheid is er belangrijk. Lessen bezit fabrieken

van lucifers, chicorei, in 't Walenland „le café de Lessines” genoemd, en vooral zijn steengroeven !

Ook deze stad wordt door den Dender in bijna twee gelijke deelen gescheiden. Het lage gedeelte : „la Porte des Pierres”, is de wijk der werklieden, de wijk der steengroeven. Er zijn negen groeven van 60 tot 100 meter diepte, die een 5000-tal menschen brood verschaffen. En de werk-

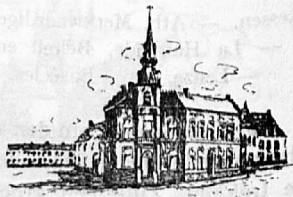
Hospitaal te Lessen.

lieden moeten handig zijn, want onlangs heeft men een aantal hunner naar Ierland gelokt om daar de porphiergroeven te ontginnen.

Met de steengroeven zouden de knapen nader kennis maken in Brabant. Onze reizigers vonden Lessen een net stadje en bezichtigden het fraai stadhuis en den merkwaardigen gevel van het hospitaal. Dien Vrijdagavond begaven ze zich nog naar de laatste Denderstad, A t h, die ze morgen wilden bekijken, om dan 's avonds naar Brussel te reizen.

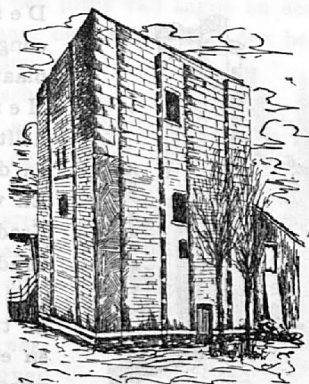
* * *

A t h is een vriendelijk stadje, met regelmatige straten, ruime pleinen en een schoon park. Vroeger was het een geduchte vesting, die door vele vijanden bestookt werd, en als scheen de gemeente hierdoor nog niet genoeg geteisterd, leed ze, in 1315, zoo vreeselijk van een overstroming, dat de bewoners op huizen en torens moesten klimmen, en werd ze een eeuw later door een geduchten brand gedeeltelijk vernield. Van de oude versterkingswerken zijn nog eenige gebouwen overgebleven, welke tot 't kasteel behoorden, dat graaf Boudewijn IV bijgenaamd de Bouwer, hier oprichtte ;

Stadhuis te Lessen.

onze vrienden zagen den toren van Burbant, een steenen gevaarte, van 30 m. hoogte en 14 m. breedte, en met muren van 3 m. 70 dikte. In den toren is een kolossale schouw. Een groote kazerne, die ook al aan de oude forten herinnert, is thans tot regimentsschool ingericht en de soldaten oefenen zich op een reusachtig plein, voor een bekoorlijk park. Het stadhuis van Ath prijkt met een fraai gevel. Maar 't merkwaardigste gebouw der stad is de St. Julienkerk met haar sierlijken toren. Dit gebouw werd herhaaldelijk door

Toren van Burbant te Ath.

het vuur aangetast. De toren moest 300 meter hoog worden, doch heeft nu zelfs geen spits. Van 1531—1817 werd hij dan ook zesmaal door den bliksem getroffen. In 1817 stond de toren weer in brand. De beiaard, uit 37 klokken bestaande, klonk te midden der vlammen, en daar boven zat de twintigjarige beiaardier, die niet kon besluiten zijn geliefd klokken-

Overblijfselen van het kasteel te Ath.

spel te verlaten. 't Was het afscheidslied van den beiaard, dat over de verschrikte stede galmde. Men moest den kunstenaar met geweld uit zijn gevaarlijke torenkamer leiden.

In Augustus heeft te Ath een merkwaardig volksfeest plaats. Dan trekt de stoet der reuzen door 't lieve stadje !

Deze gemeente telt ongeveer 10.000 inwoners. Er zijn fabrieken van wol, linnen, katoen, kant enz. De wekelijksche

markt wordt druk bezocht. Ath telt vele goede scholen.

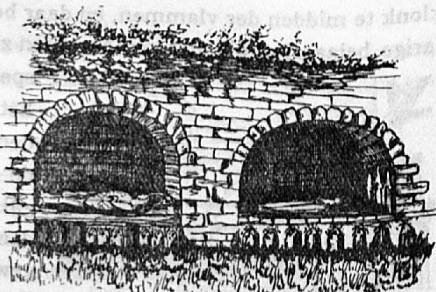
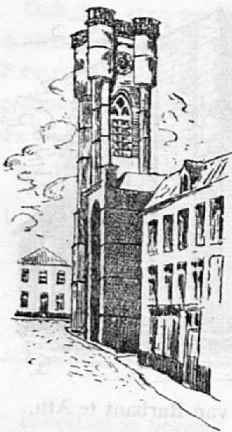
De toeristen zagen hier het standbeeld van Eugène Defacqz, lid van 't nationaal congres. Ath is ook de geboorteplaats van den missionaris Louis Hennepin, die in de laatste helft der 17e eeuw de Mississipi en den Niagarawaterval ontdekte. En vergeten we de Athsche familie Grad niet. Zeven zonen van vader Grad streden in 1830 als vrijwilligers in 't Belgisch leger; ze dienden in 't zelfde regiment als Conscience en een hunner was langen tijd de vriend van onzen beroemden schrijver. De knapen zagen ook het begin van den Dender, die hier ontstaat uit de vereeniging van twee beken, en het kanaal naar Blaton.

St. Julientoren te Ath.

Rond Ath strekt zich een welvarende landbouwstreek uit, waar de beetwortel een hoofdproduct is, zoodat het begrijpelijk is, dat er hier veel suikerfabrieken zijn.¹⁾ Maar de omgeving van 't Henegouwsch stadje is ook beroemd om zijn

fraaie parken en kasteelen. Ten W. ligt een klein dorp, La Hamade, met eenige overblijfselen van het slot, waar

¹⁾ Bezoek aan een suikerfabriek en bijzonderheden over suikerriet en beetwortels volgen hierna, bij 't bezoek aan Thienen.

Graven te Cambron-Casteau.

in 1522 graaf Egmont geboren werd. Onze vrienden deden een uitstapje naar Beloeil en Chièvres. Beloeil bezit een prachtig kasteel van den prins van Ligne en een overheerlijk park, aangelegd naar de plannen van den beroemden Franschman Le Nôtre. Op het slot worden veel historische voorwerpen bewaard. Het is een waar museum. Men ziet er den degen van koning Filips II, den degen, dien Rubens van den aarts-hertog Albertus ontving, het zwaard waarmee Egmond en Hoorne onthoofd werden, talrijke andere wapens nog, verzamelingen van porselein, ivoor, koraal; schilderijen van Van Eyck, Pourbus, Holbein, Van Dijck, Rubens, Teniers; kostbare meubelen.

Chièvres, met ongeveer 3000 zielen, is een zeer oud historisch stadje, dat naar men zegt, gebouwd is boven talrijke onderaardsche gangen en kelders, die deel maakten der vroegere versterkingswerken en nu vol water staan. Een vriendelijke toren beheerscht de nette gemeente. Op de markt toonde vader het huis, waar Egmont eenigen tijd woonde.

Gezicht op Edingen.

Niet ver van Chièvres ligt Cambron-Casteau, waar men nog ruïnen ziet eener voormalige abdij en o.m. de graven der heeren de Ligne. Tegen den avond waren onze toeristen te Ath terug, zeer voldaan over hun dag. Ze wachtten op den trein voor Brussel.

„Deze trein komt van Doornik,” zeide de heer Franken, „en komt voorbij Leuze, de stad der gebreide goederen.

Kasteel te Cambron-Casteau.

Er staat een schoone kerk. Maar wij kunnen alle plaatsen niet bezoeken. Wat aan dezen kant van Leuze ligt het dorpje Ligne; een hoeve vervangt het slot, waarvan de heeren van Ligne afkomstig zijn. Dat geslacht heeft een groote rol gespeeld in onze geschiedenis. Ten Z. van Ath hebben we Attre en Basècles, met hun steen- en marmergroeven. Nu deze delfstoffen zullen we de volgende week beter leeren kennen. Daar is onze trein."

Nu ging het Brusselwaarts. De trein stopte eerst te Edingen (Enghien); de jongens zagen den fieren kerktoeren hoog boven de huizen, en de koopman vertelde, dat er hier een der schoonste parken van België is. ¹⁾ De tweede, voorname statie was Hal, maar deze plaats zou van Brussel uit bezocht worden. Nog een korte rit en men was te Brussel. Alfreds vader wachtte zijn gasten op, want onze reizigers hadden in de hoofdstad natuurlijk oom Frankens woning als hotel gekozen. De Antwerpsche heer Franken bleef echter niet hier. Hij zou nu de knapen aan de hoede zijns broeders overlaten tot Brussel en omstreken bezichtigd waren, om daarna met hen de reis te vervolgen.

Kapel te Steenkerken
bij Edingen.

¹⁾ Bij Edingen ligt Steenkerke (Slagveld).

ELFDE HOOFDSTUK.

Eerste wandeling in Brussel.

De Martelaarsplaats. — De Muntschouwborg. — Post en Beurs. — De Groote Markt. — Het Stadhuis. — Iets over Brussel. — Het Broodhuis. — De Gildehuizen. — De St. Gudulakerk. — De Kongreskolom. — De Ministerie's en het Paleis der Natie, het Park, het Paleis der Akademie en het Paleis des Konings. — St. Jacob Coudenberg. — Godfried van Bouillon. — Zavelkerk. — Kleine Zavelplaats. — Hotel Aremborg. — Gerechtshof.

De Brusselsche heer Franken woonde op een bovenhuis, niet ver van de Noordstatie. Zijn vrouw, tante Magda van Willem en Arthur, ontving haar zoon en neefjes hartelijk.

„Ah, onze heertjes reizigers!" riep ze lachend. „Ge zijt nu zoo gewoon in hotels te logeeren, dat ik wel wat ver-

Noordstatie te Brussel.

legen ben met mijn eenvoudige kamers en mijn burgerpot."

Och, de Antwerpsche knapen waren vroeger nog wel eens een paar daagjes bij tante geweest, en ze hadden het er heerlijk naar hun zin gehad. Maar wat ze toen van Brussel zagen, herinnerden ze zich niet al te wel meer, en ze waren thans nieuwsgierig

Muntschouwborg.

naar al de merkwaardigheden der hoofdstad. Den volgende dag was het Zondag en tante wilde nu, dat de jongens eens

goed uitrusten. 't Weer viel niet mee, dus huisarrest drong zich van zelf op, en toch ging de tijd gezellig voorbij met babelen, platen bekijken en spelletjes.

's Maandags regende het niet meer, al was de lucht nog overtrokken, en al vroeg vertrok het drietal. Alfred zou nu de gids zijn, want hij kende Brussel op zijn duimpje. 't Eerst bracht hij zijn neven naar de Martelaarsplaats,

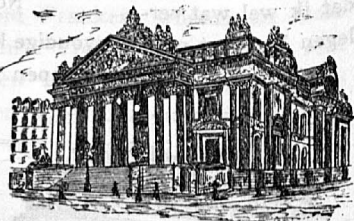
Postkantoor.

„bleek” sprak, omdat er een grasveld was, waar de huisvrouwen hun linnen bleekten. Daar werden de gevallen in 1830 begraven; hun assche rust nu in onderaardsche galerijen en te midden verheft zich op een reusachtig voetstuk het zinnebeeld van 't Vaderland, dat voorgesteld wordt als een gekroonde vrouwe, die

met een priem de namen der dapperen in 't boek der onsterfelijkheid schrijft. Wat verder was een andere herinnering aan de Belgische omwenteling, namelijk de Muntschouwburg,

waar immers „de Stomme van Portici” werd opgevoerd, ofschoon dit oude gebouw door brand vernield werd en 't tegenwoordig van 1817 dagteekent. Langs het groot Postkantoor en de schoone Beurs, bereikten de knapen de Groote Markt.

Brussels Groote Markt! Een beroemd schrijver noemt

Beurs.

genoemd naar en prijkend met een gedenkteeken voor de burgers, die tijdens de Septembertdagen van 1830 sneuvelden. Vroeger heette deze plek het St. Michielsplein, ofschoon men meestal van de

haar 't schoonste plein van Europa. En schoon is ze, met het heerlijk stadhuis, 't ranke Broodhuis en de fraaie gildehuizen

Het stadhuis, in Gothischen stijl, werd in de 15e eeuw opgericht. Het prijkt met een zwierigen toren, die 90 meter hoog is en het koperen beeld van St. Michiel draagt.

„De toren staat niet juist in 't midden,” zei Alfred. „Men zegt, dat dit een fout is van den bouwmeester, die uit wanhoop van den toren sprong.”

„Juist als de bouwmeester van den O. L. Vrouwentoren te Brugge,” sprak Willem. „Maar hier zal 't ook wel een sprookje zijn.”

„Ja,” hernam Alfred. „Onze onderwijzer heeft ons verteld, dat 't stadhuis eerst alleen maar bestond uit de linkerzijde. De toren stond toen op den hoek. Later moest Jan van Ruysbroeck het gebouw vergrooten, maar er was geen plaats genoeg om den rechtervleugel zoo groot te maken als de linker, en daarom staat de toren niet in 't midden.”

De voorgevel van 't stadhuis bevat veertig vensters. Tusschen de ramen zijn nissen met beelden van den zijgevel in de hertogen en hertoginnen. De beelden van den zijgevel in de kna-Guldenhoofdstraat stellen beroemde mannen voor. De knapen wilden ook 't stadhuis van binnen bezichtigen. Door de groote poort kwamen ze op een koer, waar ze twee fonteinen zagen, elk met een beeld versierd, de Schelde en de Maas voorstellend. De toegang tot 't gebouw kost 0,50 fr., maar men krijgt daarvoor een gidsboekje. De jongens bewonderden de prachtige zalen, met hun rijke decoratie, kostbare

Stadhuis.

meubelen en prachtige schilderijen. Zoo stonden ze nogal lang voor de schilderij „De jonge hertog Godfried III in den slag van Ransbeek in 1343.” Ge kent misschien het gedicht

Dood van Anneessens.

die dan ook de zege behaalden.

Onze vriendjes zagen ook de portretten van beroemde vorsten, zooals Willem I, Napoleon, Jozef II, Maria Theresia e.a. In de prachtige Raadszaal trof hun vooral het wandtapijt, dat „De Afstand van Karel V” verbeeldt, en in de zaal Maximiliaan de tapijten, die het leven van Clovis voorstellen. In hetzelfde vertrek bewonderden ze ook een tafelstel, in verzilverd brons, waarvan de groepen twee Brusselsche legenden herinneren: re, de Vrouwkensavond, ze, de vrouwen der benedenstad slaan de soldaten van graaf Balderik, omdat zij het

wel „De Hertog in de wieg.” Godfried III werd op eenjarigen leeftijd hertog van Brabant. Eenige machtige heeren wilden zelf meester zijn, maar de ridders van Brabant zouden hun vorstje beschermen. De vijanden werden te Ransbeek handgemeen. De wieg met den jongen hertog werd in een boom gehangen. 't Gezicht op het kind verlevendigde den moed zijner verdedigers,

Oud hoekje te St. Joost ten Noode (voorstad van Brussel).

gebeente der H. Gudula van St. Gorixkerk naar die van de H.H. Michiel en Gudula wilden overbrengen.” Alfred vertelde de eerste legende. „Vele Brusselaars”, zoo zei hij, „waren in 1096 ter kruistocht gegaan, en men bleef hier zonder nieuws over hen. Maar drie jaar later, op een Januariavond, verspreidde zich 't nieuws, dat de kruisvaarders door de poort kwamen. Al de vrouwen er heen! De mannen waren zoo moe, dat ze bijna niet meer gaan konden. Iedere vrouw nam haar man op den rug en droeg hem naar huis, zooals we hier in beeld zien. En er was toen feest in de woning der teruggekeerde kruisvaarders. En nog elk jaar, den 19en Januari luiden de klokken ter herinnering aan den Vrouwkensavond.”

In de Burgemeesterskamer bekeken de knapen eenige schilderijen van afgebroken of veranderde wijken der stad, van 't Oud Brussel dus. Ook de Eeretrapp werd bewonderd, al begrepen onze vriendjes wellicht niet altijd de zinnebeeldige voorstellingen. In de prachtige Gothische zaal zagen ze op muurtapijten de gilden en ambachten, en de bronzen beelden van Brusselsche magistraten en ook van Everard 'tSerclaes, waarvan we meer zullen hooren. Na de trouwzaal bezocht te hebben, verlieten ze langs de Eeretrapp 't gebouw, staken 't plein over en beklommen den toren! Ze moesten natuurlijk tot de hoogste galerij, ja, tot in den top, en Willem stootte nog eens zijn hoofd tegen een ijzeren staaf, ofschoon opschriften er genoeg voor waarschuwen, en deze goed leesbaar zijn, want de trap wordt electrisch verlicht. Nu, ons ventje dacht niet meer aan den bons, toen hij daar aan zijn voeten Brussel liggen zag. Alfred wees de voornaamste gebouwen aan,

Kappellekerk.

ook den toren van Vilvoorden en Mechelen ! Wat een zee van huizen. Brussel en zijn voorsteden : Schaarbeek, St. Joost ten Noode, Woluwe, Etterbeek,

Kerk van 't Begijnhof.

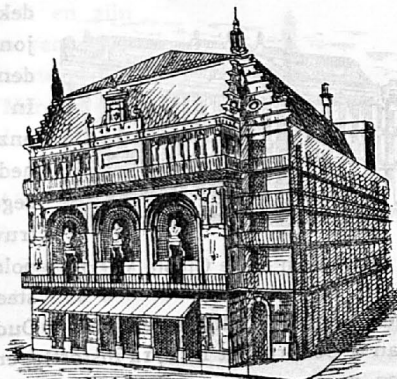
Elsene, Ukkel, Molenbeek, Koekelberg, Laken, en wat verder Evere, Auderghem, Anderlecht, Ganshoren, Haren, Dieghem enz. Donker vlette ginds het Terkameren en het Zoniënbosch. Wat al gebouwen en kerken ! Nu zagen de jongens goed, dat Brussel uit een beneden- en bovenstad bestaat. De nijverheid heerscht vooral in de benedenstad ; de bovenstad is de wijk der aristocratie, der regeering en van 't paleis. Tramlijnen doorkruisen de stad in alle richtingen. De vroegere wallen zijn herschapen in prachtige boulevards. De Senne, op vele plaatsen overwelfd, doorkruist de benedenstad. Twee goed bevaarbare kanalen, dat van Willebroeck en dat naar Charleroi, begunstigen den handel, en weldra zal Brussel een zeehaven zijn. Vooral in de Noord- en Zuidstatie komen talrijke spoorwegen samen, die de hoofdstad niet alleen met de binnen-, maar ook met de belangrijkste buitenlandsche steden rechtstreeks verbinden. De nijverheid brengt allereerste artikelen voort : vooral kant, tapijten, koetsen, weeldeartikelen, porselein ; er zijn veel brouwerijen (faro,

St. Kathelijnekerk (Graanmarkt).

lambik), belangrijke drukkerijen, fabrieken van werktuigen, enz. Alfred, die zijn geboortestad goed kende en er ook fier op was, sprak over dit alles met zijn neefjes. De toren-

wachter, een braaf man, had met genoeg geluisterd en vertelde nog wat van den toren. Deze bezit geen luiklok, maar wel twee klokken voor 't slaan der uren. Evenmin is er een beiaard. Veel Belgen en vreemdelingen bezoeken deze hooge plaats en al brommen velen eerst wat over de lastige klimpartij,

Vlaamsche Schouwburg.

als ze tenminste nog adem hebben om te brommen . . . toch beklagen ze hun reis niet.

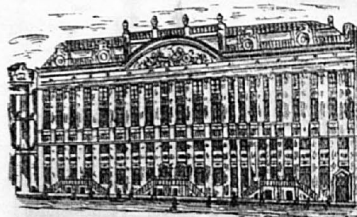
Broodhuis.

En als om de woorden van den wachter te bevestigen, hoorden de knapen, daar beneden zich, op de trap, een uitroep „Good Gracious !” en eensklaps stak een neger zijn kroezelkop en bruin wezen naar boven . . . en een oogenblik later vertoonde zich het dito gelaat van zijn wederhelft, wier hoofd echter gedeeltelijk bedekt was door een

grooten hoed. Onze zwarte broeder en zuster zuchtten . . . maar eenige stonden later gaapten ze van bewondering !

Na 't bezoek aan den toren begaven de knapen zich naar

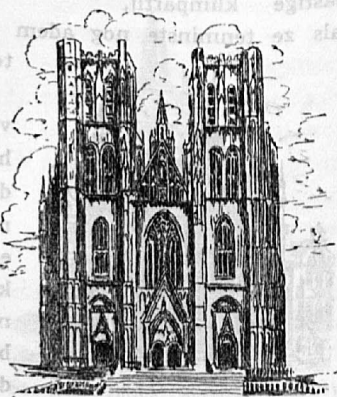
't Broodhuis. „Hier brachten Egmont en Hoorne hun laatsten nacht door,” zei Alfred. „En daar op de Markt werden ze onthoofd, evenals zoovele edelen, en later ook deken Anneessens.” De

Gildehuizen op de Groote Markt.

Jongens dachten weer aan den kelder te Sotteghem. In 't broodhuis zagen onze reizigers veel oudheden; gewichten, maten, zegels, o. a. ook zilveren truweelen, waarmee Leopold I en II den eersten steen van groote gebouwen legden; schilderijen van 't Oud Brussel, het maket van 't Belfort, dat in 1714 instortte, enz. Van de galerij hadden ze een schoon gezicht op de markt, met haar gildehuizen... en haar typische bloemenverkoopsters. De gildehuizen dragen veelal 't jaartal 1697, want in 1695 werd Brussel gedurende 40 uren door de Fransen gebombardeerd, waardoor 14 kerken en meer dan 4000 huizen vernield werden. Die gildehuizen hebben een naam: de Ster, het huis van den koning van Spanje, de Vos, de Wolvin e. a. In nr. 27 heeft de beroemde Fransche letterkundige Victor Hugo in 1852 gewoond.

't Werd tijd om de Markt te verlaten, en Willem, Alfred en Arthur gingen opwaarts naar de prachtige St. Gudulakerk, met haar twee torens, 't bedehuis waar zoo dikwijls vorsten hebben gezeten, waar ook de asch van vorstelijke personen een wijle rustte.

St. Gudulakerk.

De knapen bezichtigden de kerk eveneens van binnen, o. a. den beroemden preekstoel, een geschenk van Maria Theresia, de heerlijke ramen, en de praalgraven, vooral dat van Jan II, hertog van Brabant en zijn gade, hetwelk met een vergulden leeuw van 3000 Kg. zwaarte prijkt, en van Frederik de Merode, die voorgesteld wordt in den kiel der vrijwilligers van 1830. In dezen tempel liggen ook Albertus en Isabella van Oostenrijk begraven, doch geen monument duidt hun rustplaats aan. De groote klok der St. Gudula heet Salvator en weegt ruim 7000 Kg.

Kongreskolom.

Vervolgens begaven de jongens zich naar de Kongreskolom, die 47 M. hoog is. Bovenop staat het bronzen standbeeld van Leopold I. Vier allegorische beelden aan de hoeken van 't voetstuk stellen voor: de Vrijheid van Geweten, van Vereeniging, van de Pers en van 't Onderwijs.

Alfred leidde zijn neven daarna naar de Ministerie's en het Paleis der Natie. In dit laatste gebouw zetelen de Kamer van Volksvertegenwoordiging en de Senaat. Waar dit paleis zich verheft, stond vroeger een klein huis, waarin Karel V eenigen tijd na zijn troonsafstand

Paleis der Natie.

woonde. De zalen zijn prachtig versierd met schilderijen. De knapen zagen o. a. een episode uit den Spaanschen tijd, die diepen indruk op hen maakte. Ze stonden nu voor de

banken (en in den Senaat voor de zetels) waar de heeren zitten, die de wetten maken, de vertegenwoordigers van het volk.

Standbeeld
Godfried van Bouillon.

Vóór dit paleis ligt het Park, dat meer dan 13 H. A. oppervlakte beslaat en met dreven, plantsoenen, parken, terrassen, vijvers en beelden prijkt. Hier werd in de Septembertagen van 1830 heftig gestreden. Na een blik op 't standbeeld van generaal Belliard geworpen te hebben, alsmede op het Paleis der Academie, begaven de knapen zich naar het Paleis des Konings, dat onlangs verbouwd werd en nu een schoon monument der hoofdstad is.

Alfred vertelde, dat de vorstelijke familie meestal te Laken verblijft en 's zomers eenigen tijd doorbrengt te Oostende en Ciergnon, in de Ardennen.

Wat verder zag het drietal de kerk St. Jacob op Coudenberg, en het standbeeld van Godfried van Bouillon, over wien de knapen wel spraken, maar dien iedere lezer genoeg kent; langs de prachtige Zavelkerk bereikten ze dan een pleintje, dat door een schrijver eens een museum in de open lucht genoemd werd. 't Is de Kleine Zavel, met de standbeelden van zooveel beroemde mannen. Te midden verrijst dat van Egmont en Hoorne; de martelaren

St. Jacobskerk op
Coudenberg.

staan arm aan arm. Het voetstuk van 't beeld is tevens een fontein. Er rond ligt een hof, omgeven door een kunstig gesmeed ijzeren hek. De deelen van 't hek zijn verbonden door 48 arduinen kolommen en op elke kolom staat weer een bronzen beeld, een ambachtsman of een kunstenaar uit de 16 eeuw verbeeldend, b.v. den smid,

Egmont en Hoorne.

Zavelkerk.

den metselaar, den schilder, den beeldhouwer. Rond Egmont staan nog acht levensgrootte beelden: Oranje, de vriend, die Egmont waarschuwde voor 't gevaar, doch tevergeefs, en de helper der benauwde Nederlanden; Marix, Antwerpens groote burgemeester, en de verdienstelijke krijgs- en staatsman, Brederode, de koene strijder; Ortelius, Mercator, van wien we te Rupelmonde hoorden; de schilders Van Orley en Floris en de geleerden Locquenghien en Bodeghem.

Op dit merkwaardig plein ziet men den fraaien gevel van 't paleis van Aremberg. Deze vorstelijke woning werd oorspronkelijk gebouwd door de moeder van Egmont en is thans een waar museum, bezittende wonderen der Vlaamsche schildersschool en der Italiaansche

Gerechtshof.

beeldhouwkunst, prachtige meubelen, porselein enz.

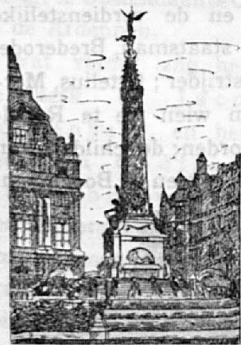
Nu stapten de jongens naar het indrukwekkend *Gerechtshof*, een der grootste gebouwen van de wereld, opgericht naar de plannen van Poelaert (1883). Het beslaat een oppervlakte van 26 000 M². en heeft 50 miljoen frank gekost. Van hier heeft men een heerlijk gezicht op Brussel. Maar Alfred wees aan den voet van 't paleis ook het bekende Marollenkwartier, die echte volkswijk met nauwe straten en stegen.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Tweede wandeling in Brussel.

Anspach. — Anneessens. — Cureghem — Zuidstatie — Halle-poort — Museums van schilderijen — Terkamerenbosch.

's Namiddags hernamen onze jongens hun tocht door de hoofdstad met nieuwen moed. Nu volgden ze de Noord-Boulevard tot aan de Brouckéreplaats, waar ze de prachtige

Monument Anspach.

fontein zagen, daar opgericht ter eere van burgemeester Jules Anspach, die zooveel deed voor de verfraaiing van Brussel. Langs den boulevard, naar dien magistraat genoemd, begaven de knapen zich naar de Anneessensplaats. Vol eerbied bleven ze staan voor 't beeld van den koenen, eerlijken burger, die liever dan zich te laten omkopen door de verdrukkers des volks, zijn hoofd onder het zwaard van den beul legde. Iedere Belg kent

de geschiedenis van den martelaar Frans Anneessens, die eenige oogenblikken voor zijn dood, de fiere woorden sprak: „Mijn rechters zijn niet zoo rustig als ik.”

Hoe moedig stierf dit slachtoffer van den gewetenloozen markgraaf de Prié!

De wandelaars sloegen nu rechtsaf en Alfred leidde zijn neven naar het vermaarde slachthuis (abattoir) van Cureghem, een modelinrichting om het slachtvee zoo zacht mogelijk te dooden en het vleesch met de noodige maatregelen voor zindelijkheid en gezondheid te behandelen. Wat verder zagen de jongens de Staatsveeartsenijschool, waar jongelingen voor veearts studeeren.

Weldra stond het drietal voor de Zuidstatie. Van hier vertrekken treinen naar Bergen, Nijvel, Charleroi, Doornik en andere Waalsche plaatsen, en naar Parijs, Rijsel, Calais, Boulogne. De Noordstatie geeft rechtstreeksche gemeenschap met Kortrijk, Gent, Brugge, Oostende, Mechelen, Antwerpen, Leuven, Luik, Namen, Aarlen enz. en met Holland, Duitschland, Zwitserland en andere landen. Sommige treinen, zooals van Parijs naar Amsterdam, rijden van

Zuidstatie.

de Zuidstatie naar de Noordstatie over de verbindingsslijn. Brussel bezit nog verscheidene minder belangrijke spoorhallen als de Luxemburgstatie, de Wetstraat enz.

De knapen zouden dezen namiddag eenige museums bezoeken, en, weer den boulevard volgend, waren ze weldra aan de Hallepoort, overblijfsel der vroegere vestingen en nu een museum van wapens. Onze vriendjes zagen er allerlei geweren, kanonnen, pistolen, bijlen, lansen, pieken, zwaarden, degens, kogels, bommen, ook wapens uit 't Oosten zooals zwaarden, dolken uit Turkije, Perzië, Indië enz. Vol belangstelling keken ze o. m. naar de wapenrusting van Filips II en Albertus van Oostenrijk, 't paard van Isabella, den dolk van Karel V, de wapens van Leopold I, prins Bou-

dewijn en diens vader, van Frederik de Merode, die te Berchem sneuvelde, naar de herinneringen van Waterloo, de vlaggen van 1830. De werktuigen, om brandmerken in den

Hallepoort.

vroeger.

nu.

schouder van een misdadiger te drukken, een gewaad van den scherprechter, ketenen herinnerden aan de vroegere

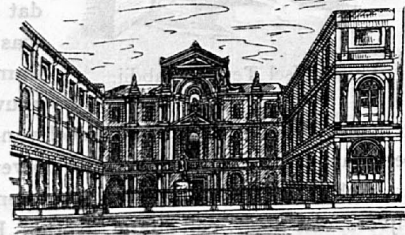
rechtspleging.

Schilderijmuseum.

ook veel beeldhouwwerk. U vertellen wat ze daar al zagen, is niet mogelijk. Eenige schilderijen willen we toch noemen. Zoo stonden de jongens lang voor de „Preek.” Een hervormd leeraar predikt in een woning op de Vrijdagmarkt te Antwerpen uit den

Bijbel voor eenige geloofsgenooten. 't Is avond. En wat verlicht het Boek, dat Junius, zoo heet de predikant, in de hand houdt? De vlammen, die daarbuiten, een der broederen van deze vervolgde protestanten, op den brandstapel tot asch verteren. Dit stuk herinnert aan den Spaanschen tijd, evenals een andere schilderij, waar een man in den Bijbel leest, terwijl zijn dochter hem voor een verdacht geluid waarschuwt. Een ander tafereel stelt eenige lieden voor, die zich verbergen voor de moordende Spanjaarden, die te Antwerpen de Spaansche furie verwekten. Geruimen tijd keken de jongens ook naar een Episode uit de Omwenteling van 1830, en een uit den Boerenkrijg. Dan zagen ze ook „De Pest te Doornik.” Slachtoffers dier gruwelijke ziekte liggen op straat; een processie trekt door de veege stad om den Hemel te smeeken de ramp te doen ophouden. Ontroerd keken de knapen naar een paneel, een visschersgezin verbeeldend. Zeelieden komen den dood van hun gezin melden aan dezès vrouw en vader. Een kind schijnt ook al iets te gevoelen van 't leed, dat 't gezin treft, maar een ander wicht zit vroolijk te spelen in zijn kinderstoel. De knapen zagen ook stads-, land- en zeegezichten.

Bibliotheek

In 't museum van oude schilderijen en beeldhouwwerk bleven ze niet zoo lang. Daar hangen o. a. stukken van Van Eyck, Q. Metsijs, Van Ostade, Teniers, J. Steen, Van Dijck, Rubens, Breughel, Rembrandt, Fr. Hals en andere beroemde meesters. Men bewondert er beeldhouwwerk van Godecharles, Rodin, Meunier, Pickery, Geefs. „Het Grauwvuur” van Meunier trof de knapen zeer: een moeder buigt zich over haar zoon, die door 't grauwwuur in de mijn gedood werd.

Nabij de museums is de beroemde Koninklijke Biblio-

theek en staat 't standbeeld van Karel van Lorreenen.

Brussel bezit ook een afzonderlijk museum voor de stukken van den eigenaardigen schilder „Wierts" van Dinant.

Maar de middag was om en de knapen keerden huiswaarts. 's Avonds deden ze met Alfreds ouders een uitstapje naar

Overblijfsel Terkamerabdij.

het Terkamerenbosch. Ze reden langs de prachtige Louisa-laan. Mijnheer Franken wees een gebouw aan en zei, dat dit een overblijfsel was der beroemde Terkamerenabdij uit de 13e eeuw, waarnaar het bosch

genoemd is. Het bosch, een deel van 't Zoniënwoud, is nu een waar lustoord, met heerlijke dreven van kloeke boomen en dichte struiken, met bemoste dalen, bekoorlijke perken, vijvers, een meer, een eiland, grotten. Het is de wandelplaats bij uitnemendheid der Brusselsche bevolking. Van dit bosch zouden de jongens weldra meer zien.

De eerste reisdag te Brussel was dus welbested; geen wonder dat Arthur bijna in slaap viel op de tram, die hem huiswaarts voerde. Alfred en Willem hadden ook moeite om de oogen open te houden.

DE TIENDE HOOFDSTUK.

In en rond Brussel.

Kruidtuin — Schaarbeek — Museum van natuurlijke wetenschappen — Naar Tervuren — Kasteel, park en Kongo-museum — Overijssche — Auderghem.

Dinsdagmorgens waren de jongens al weer vroeg op stap. 't Eerst bezochten ze den Kruidtuin en de prachtige serren met haar talrijke uitheemsche planten. Ze waren nu dicht bij Schaarbeek, de belangrijke voorstad met bijna 80.000 zielen en een uitgebreide nijverheid. Alfred

Kruidtuin.

wees de schoone St.

Mariakerk, een nog jong gebouw met een grootschen koepel. Ook het gemeentehuis is in fraaien stijl opgetrokken, doch in 1911 door een brand verwoest. In deze gemeente is

Mariakerk te Schaarbeek.

de nationale schietbaan. Schaarbeek beroemt zich op een prachtig park Josaphat, vroeger de vallei van Josaphat, aldus genoemd in de middeleeuwen door een pelgrim, die, uit 't Heilig land terugkeerend, in dit oord een gelijkenis meende te vinden met den Olijvenhof te Jerusaleem. Tot in 1793 stond er zelfs een steenen paal met een kruis bij den ingang der vallei, op den zoogenaamden Heiligen berg.

De knapen begaven zich vervolgens naar het museum van Natuurlijke Wetenschappen in het Leopoldspark. Ze zagen daar geraamten van voorhistorische dieren (o. a. van een mammoth te Lier gevonden) en opgezette dieren van

onzen tijd. Nu waren ze nabij de Luxemburgstatie, waarvoor 't standbeeld staat van John Cockerill, over wien we veel vertellen zullen bij ons bezoek aan Seraing.

's Namiddags leidden Mijnheer en Mevrouw Franken hun zoon en neefjes naar Tervueren. Een aangenaam

Poort van 't Jubelpark.

reisje! Eerst zagen de knapen de poort van 't Jubelpark, het Paleis van dien naam (een museum van kunst en nijverheid) en de navolging eener Arabische moskee. Dan reed de tram langs een prachtige laan, bezoomd door sierlijke vil-

la's, door het park van Woluwe, verder langs een bekoorlijken weg met perken en tuinen, en eindelijk door een bosch.

Tervueren is een lief, rustig dorp. Van hier vertrokken weleer de trotsche heeren, die zich in het Zoniënbosch aan de hartstochtelijke

jacht op herten, reebokken, wilde zwijnen, en vroeger zelfs op wolven, overgaven. De kapel van St. Hubert herinnert ons 't jachtvermaak. Hier huwde in 1337 Lodewijk van Male met Margaretha van Brabant. Hier woon-

Brabantsche hoeve (Tervueren).

den gaarne Albertus en Isabella, Karel van Lorreinen, die er ook stierf (1780).

Vader Franken toonde een groote herberg aan en zei: „Dat is 't overblijfsel van 't vroeger kasteel, dat zooveel vorsten herbergde. Het oude slot werd in 1817 herbouwd,

maar brandde een dertigtal jaren geleden af. Toen woonde prinses Charlotte hier, de ongelukkige keizerin van Mexico.”

Het park van Tervueren, dat een oppervlakte van 205 H.A. beslaat, werd gevormd in het Zoniënbosch. Onze vrienden genoten van de wandeling door de prachtige dreven, langs lieve perken, grasvelden, kalme vijvers.

Maar wat den jongens 't meeste belang inboezemde was het rijk Kongo-museum, dat we aan koning Leopold II te danken hebben. Ze zagen er opgezette dieren, die in onze kolonie leven, als antilopen, luipaarden, apen, een olifant, vogels, insecten; slangen, visschen en andere dieren op sterk water; mineralen;

Overijsche. Geboortehuis van Justius Lipsius.

planten en vruchten, met de aanwijzingen hoe ze groeien en waartoe ze dienen, zooals sorgho, rijst, bananen, koffie, cacao, kaoetsjoek enz.; huisraad, wapens, muziekinstrumenten, versierselen der negers; soorten ivoor; kortom hier kregen de knapen een denkbeeld van den rijkdom en de bevolking onzer overzeesche bezitting. Het museum bevat ook prachtige beelden; de muren zijn sierlijk be-

Oude kapel te Auderghem.

schilderd met kaarten en tafereelen; een zaal stelt voor welke uitrusting onze kolonisten behoeven, de handelsartikelen enz.

„Als ge eens wat langer naar Brussel komt, zullen we onze wandeling in deze richting verder voortzetten,” zei

oom Franken. „Ginder ligt Overijsche, de geboorteplaats van Justius Lipsius, die drie honderd jaar geleden hoogleeraar was aan de universiteit van Leuven. Hij was een beroemd geleerde; toen hij negen jaar was maakte hij reeds gedichten. Voor het huis dat hij bewoonde, staat zijn borstbeeld.”

De reizigers keerden over Auderghem naar Brussel terug, door de prachtige streek, die zooveel toeristen trekt en zoo- veel Brusselaars verlost hier een buitenverblijf te bouwen.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Rond Brussel.

Laken — De kerk en de koninklijke grafkelder — Het kerkhof — De oude kerk en haar legende — Het kasteel en het park — Over Meysse en Grimbergen naar Vilvoorden — Vilvoorden — Land- en tuinbouwonderwijs — Perck, Elewijt, Weerde en Steen-Ockerzeel.

De Antwerpsche heer Franken, die den raad van zijn dokter goed volgde, kwam 's Woensdagsmorgens reeds vroeg te Brussel terug. Moeder en zuster stelden het opperbest en verlangden naar Arthur en Willem. Nu, de jongens zouden naar Antwerpen terugkeeren, maar langs een grooten omweg. Eerst nog eenige tochtjes rond Brussel en dan over Leuven, Tongeren, Hasselt, Diest, Aarschot naar de Scheldestad!

Laken was thans 't eerste punt van de dagorde en om acht uur vertrokken Mijnheer Franken en de knapen met de tram. Ze reden langs de werken van Brussel-zeehaven. Eerst bezochten ze de prachtige kerk, opgericht ter herinnering aan België's eerste koningin Maria

Louisa; de kosten werden gedekt door een ondersteuning van den staat en een nationale inschrijving.

„Ge weet, dat onze eerste koningin zeer bemind was,” zei de koopman. „Ze was de weldoenster der armen. Eens zag ze een bedelknaap en liet zich door hem naar zijn woning brengen, een kelder in een achterbuurt van Brussel. De vorstin schrok van de ellende, welke ze daar zag en ze trok zich 't lot van 't ongelukkig gezin aan. Een vrouwtje, dat ze op de brug van Laken bemerkte, bibberend van de koude, schonk ze haar eigen mantel. O! ze deed zooveel goeds en heur onderdanen gevoelden dan ook veel eerbied voor deze edele koningin.” Aan 't eind der kerk wees vader den koninklijken grafkelder.

„Daar rusten Leopold I, Louisa Maria, zijn gade, een zoon van Leopold II, gestorven op tienjarigen leeftijd, prins Boudewijn en zijn vader, de graaf van Vlaanderen, en Leopold II, wiens begrafenis ge u nog herinnert.”

„Hebt ge ook niet een zoon van Leopold II genoemd, vader?” vroeg Arthur.

„Ja, hij heette ook Leopold, maar werd slechts tien jaar. 't Was een veelbelovende knaap. Op zijn ziekbed kreeg hij veel speelgoed en hij vroeg den dokter, dat te willen geven aan de arme kinderen. Aan zijn vader vroeg hij eens een som geld. „Wat wilt ge daarmee doen?” sprak de koning. „Aan de zusters schenken, die mij zoo goed oppassen,” antwoordde de geduldige lijder.

Prins Boudewijn hebt ge evenmin gekend. Hij was de broeder van onzen tegenwoordigen koning en werd zeer bemind. Hij bekleedde een graad in 't leger en ging zeer gemeenzaam met de soldaten om. Men zag hem na de oefeningen dikwijls in een gewone herberg, een pijp rookend, en een glas bier voor zich. Te Brugge won hij door zijn houding zoo 't hart der burgers, dat deze de paarden uit zijn koets spanden en hem zelf naar de statie trokken. Na zijn plotselingen dood, door een hevige ziekte verwekt, werd zijn broeder kroonprins en nu is Albert onze vorst.”

Na 't bezoek aan de kerk begaven onze reizigers zich naar 't beroemde kerkhof van Laken, met zijn prachtige grafmonumenten, zerken, kapellen en zijn onderaardsche galerijen. De jongens zagen hier ook de overblijfsels eener kerk en vader gaf nu weer een verhaal ten beste.

„We staan hier bij 't koor der oude kerk van Laken, eens de plaats van duizenden bedevaartgangers, en gangsters, waaronder men soms vorstelijke personen zag, zooals de aartshertogin Isabella. Er is een legende aan verbonden, welke ons aan dergelijke overleveringen van andere streken herinnert. Zeer lang geleden, zegt die legende, hadden twee zusters een kapelletje gebouwd op het graf van hun broeder. Langzamerhand kwamen er zooveel pelgrims naar deze kapel, dat men besloot een groote kerk te bouwen. Het werk begon, maar vorderde niet, want 's morgens vonden de arbeiders alles, wat ze den vorigen dag gemetseld hadden, omgeworpen. Men stelde wakers aan en deze zagen de H. Maagd uit den Hemel dalen, vergezeld door twee heiligen, die nu samen met een koord een ruimte afsloten. Toen de bouwmeesters dit vernamen, besloten ze de kerk op te richten naar het plan door de H. Maagd bepaald, en nu lukte 't werk. De legende voegt er bij, dat Christus de kerk wijden kwam. Albertus en Isabella lieten later prachtige ramen vervaardigen, waarop die legende verbeeld werd.”

Kasteel van Laken.

Vervolgens wandelden de toeristen naar het Kasteel. Dit kasteel werd op de helling van den Schoonenberg gebouwd, in 1752—84 door den Oostenrijkschen landvoogd Albertus van Saksen. De Fransche Republikeinen verkochten het in 1794 aan een geneesheer Terrade. Deze was voornemens het slot af te breken, maar voorziende, dat er andere

tijden konden aanbreken, stelde hij de afbraak uit. En de slimme man werd niet teleurgesteld. Hij verkocht het kasteel aan keizer Napoleon met een winst van 100 000 frank. Hier teekende Napoleon de oorlogsverklaring aan Rusland, in 1811, het zoo noodlottig besluit voor hem.

Het kasteel kwam later aan koning Willem I, die het liet vergrooten en thans is het door Leopold II gansch verbouwde kasteel 't zomerverblijf onzer koninklijke familie.

„In de prachtige hoven, welke ge daar ziet, speelde Leopold II als knaap,” vertelde de heer Franken.

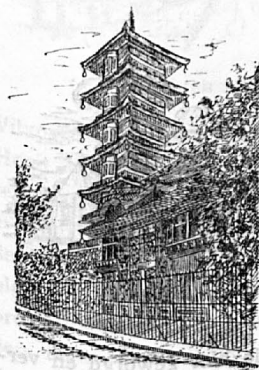
„Eens ging zijn paard er op hol en een knecht redde den prins 't leven.

De koning heeft altijd voor dien trouwen dienaar gezorgd. Daar reed ook 't zoontje van Leopold II op zijn klein paardje, Kiss-mequick, wat beteekent „kus mij vlug.”

„En is hij in dit kasteel gestorven?” vroeg Willem.

„Ja, evenals zijn grootvader Leopold I en later zijn vader Leopold II.”

De jongens zagen ook den zonderlingen Japanschen toren. Vervolgens leidde de koopman hen naar 't Park van Laken, aangelegd op den 60 meter hoo-gen Donderberg en naar het monument van Leopold I, er in 1880 door een nationale inschrijving opgericht. Van hier had men een prachtig gezicht op Laken en Brussel.

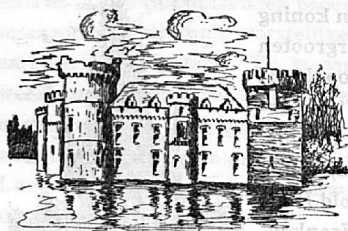
Japansche toren.

De reizigers volgden nu den heerlijken weg naar M e y s-

Gedenkteeken Leopold I.

se, waar het prachtig kasteel van Bouchout staat, de verblijfplaats van keizerin Charlotte. Dan begaven ze zich over Grimbergen, met zijn schoone kerk en vervallen kasteel, naar Vilvoorden, een lieve gemeente van ongeveer 12000 zielen en met een veelomvattende nijverheid. Er zijn fabrieken van meubelen, lint, linnen, borduurwerk, be-

Meysse (Bouchout).

noodigheden voor trein-
rijtuigen, koord, stijf-
sel, chocolade, cichorei, schei-
kundige meststoffen,
bouwmaterialen e. a. De
kerk is een sierlijk mo-
nument en prijkt met
prachtige koorstoelen en
schilderijen.

Mijnheer Franken wees
naar een somber gebouw, dat kort geleden nog een verbe-
teringsgesticht voor soldaten was.

„Daar verhief zich vroeger het geducht kasteel van
Vilvoorden, opgericht door hertog Wenceslas. Het had gelij-
kenis met de beruchte Bastille van Parijs en evenals deze
sterkte, heeft het veel wreeds
binnen zijn muren zien gebeu-
ren. Voorname mannen hebben
daar gevangen gezeten, o. a.
William Tyndale, een Engelsch-
man, die een gedeelte van den
Bijbel vertaald had, daarom
vluchten moest en op last van
Karel V gevangen werd geno-
men. In 't slot van Vilvoorden
wachtte hij zijn vonnis af en dit

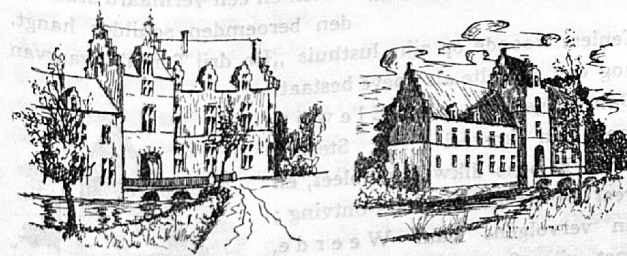
Eppegem.

was wreed: in 1536 werd Tyndale hier gewor-
gd en ver-
brand. 't Was ook te Vilvoorden, dat de Antwerpsche bur-
gemeester Van Straelen den marteldood onderging. Deze
magistraat werd insgelijks van ketterij beschuldigd. Men

lokte hem buiten de stad, nam hem te Luythagen gevangen
en sloot hem hier in 't kasteel op. Vanwege de folteringen
kon de burgemeester niet naar 't schavot gaan; men droeg
hem er in een stoel heen. Hij werd onthoofd, evenals zoo-
veel Nederlandsche edelen. Een straat te Antwerpen herinnert
ons zijn naam.

De koopman leidde nu zijn jongens buiten de stad naar de
Staats-tuinbouwschool en sprak:

„Hebben we zooeven over 't verleden gesproken, nu den-
ken we aan 't heden en dat is vrede, voorspoed; vrede en
voorspoed ook door 't onderwijs, dat de menschen nader tot
elkander brengt. Nu een woordje over het landbouwonder-
wijs. Dit onderwijs wordt verstrekt in 't landbouwinsti-
tuut te Gembloers, in de tuin- en landbouwscholen van

Gezichten op Rubens' Steen te Elewijt.

Vilvoorden en Gent, in de middelbare landbouwschool van
Hoei, in den Plantentuin te Brussel, in de veeartsenijschool
te Cureghem en in veel bijzondere scholen. Bovendien zijn
er veel leergangen over landbouw, boom- en fruitteelt. In
deze school van Vilvoorden leert men boom- en groententeelt,
bloemen kweken, schei- en plantkunde, 't inrichten van
broeikassen enz., en ook Nederlandsch, Fransch, boekhou-
den, teekenen, rekenen. Bijna zo H.A. grond behooren tot
de school; de leerlingen oefenen er zich practisch. Ziet, er
zijn boschjes van fruit- woud- en sierboomen; serren voor
de teelt van druiven, ananas, perziken en andere vruchten;

voor bloemen ook. De leerlingen worden pas op hun zeventiende jaar aanvaard. Wie deze school na goede studie verlaat, is bekwaam voor zijn taak."

De reizigers moesten nu naar Brussel terugkeeren.

Duyfhuys te Steen-Ockerzeel.

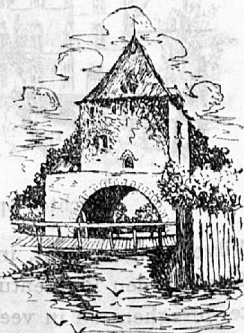
„Hadden we meer tijd, we zouden nog uitstapjes in deze streek doen," hernam de heer Franken. „Maar we zijn op reis door België!"

„Waarheen zouden we dan nog gaan?" vroeg Willem.

„Wel om te beginnen naar Perck, waar in de schoone kerk David Teniers en zijn vrouw rusten en een vermaard stuk van den beroemden schilder hangt.

Teniers woonde op zijn luthuis „De drij Toren", waarvan nog een gedeelte als hoeve bestaat.

Dan gingen we naar Elewijt, met zijn kasteel „Het Steen", waar Rubens dikwijls verbleef, en veel beroemde meesters ontving; en vervolgens naar Weerde, met zijn Sennesluis uit de 11e eeuw, en Steen-Ockerzeel met zijn oud kasteel van Ham en zijn heerenhoeve „t Duyfhuys". Maar als we ons niet spoeden, halen we den trein niet meer. Komt jongens, in den stormpas!"

Oude sluis te Weerde.

De toeristen kwamen nog juist op tijd aan de sierlijke statie van Vilvoorden.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Nog rond Brussel.

Molenbeek — Scheutveld — Anderlecht — Iets over Brabant — Assche en Ternath — Gaesbeek — Beersel.

De Brusselsche heer Franken duidde zooveel merkwaardige plaatsen aan, dat onze toeristen, voor de uitvoering van ooms reisplan wel een maand in de hoofdstad hadden moeten blijven. Maar nog eenige uitstapjes en dan zou men Brussel den rug toekeeren!

Dien namiddag gingen oom en tante mee en 't doel

van den tocht was Gaesbeek. Eerst door het nijvere, volkrijke St. Jans-Molenbeek, met veel kasteele, len in den omtrek; dan naar 't Scheutveld, vanwaar men een heerlijk gezicht heeft op Brussel en omtrek. Hier werd

Ganshoren (omgeving van St Jans-Molenbeek.)

Kasteel Byggaarden. (omgeving van St. Jans-Molenbeek.)

huis, rukte de Vlaamsche banier af en stelde er die van den Brabantschen hertog voor in de plaats. De burgerij ont-

¹⁾ 17 Aug. 1356.

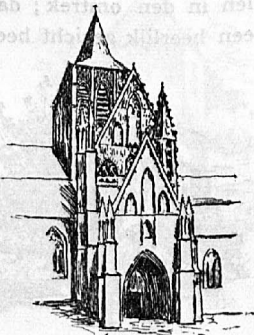
waakte, vernam wat er gebeurde en voegde zich bij de bende van 't Serclaes. De Vlaamsche bezetting moest vluchten. 't Serclaes werd later schepene der door hem bevrijde stad en geliefder man was er te Brussel niet.

„Onthoud deze geschiedenis, straks spreken we weer over 't Serclaes,” zei de heer Franken. „Van hier ook bombardeerden de Franschen in 1675 gedurende drie dagen de hoofdstad. Over die ramp spraken we reeds.

Ge ziet daar dat klooster. Daaruit vertrekken zendelingen naar Kongo en 't verre Oosten. Vroeger stond er alleen de kapel, die gebouwd werd ter herinnering aan den veldslag.”

Kerk van Anderlecht. Scheutveld behoort tot Anderlecht, een schoone gemeente van 37000 zielen, omringd van weiden, waar het vee graast, dat de beroemde Anderlechtsche boter levert. Maar Anderlecht deelt ook in de bloeiende nijverheid die rond Brussel heerscht. Er staat een schoone kerk, welke door 't graf van St. Guido, dat ze bevat, een vermaarde bedevaartplaats is. De bedevaartgangers gaan dan (zen Sinksendag) te voet of rijden te paard rond de kerk. De jongens hadden hiervan in 't museum te Brussel een schilderij gezien. Guido ligt begraven in een krocht, welke nog andere graven bezit en reeds 700 jaar oud is.

Kerk van Assche.

Onderweg naar Gaesbeek — de toeristen tramden nu — vertelde de Antwerpsche heer Franken 't een en ander over Brabant, waarvan wij dit herhalen: „Brabant is een onzer schoonste provincies, met

zijn golvend land, waarmee we nader kennis zullen maken, want vooral 't Oosten en 't Zuidoosten, dus de streken, welke we nog moeten bezoeken, zijn heuvelachtig. Links van de Senne is 't land vlakker. Daar woont ook de kleine boer. We hebben dezen morgen een deel van West-Brabant bezocht. Nu zijn we er weer. Er liggen hier toch belangrijke dorpen. Ik noem u eerst Assche.”

„Ha, de koeken van Assche!” riep oom Franken lachend.

„Koeken van Assche?” vroeg zijn broeder.

„Wel ja, overal in den omtrek kent men die en men weet zelfs, dat de uitvinder, bakker Delahoese, 200 jaar geleden te Assche woonde.

Er is te Assche ook een heel oude kerk, met schilderijen van De Craeyer, Otto Venius en Breughel. Men heeft te

Assche veel Romeinsche munten gevonden en daaruit leidt men af, dat er een Romeinsch kamp geweest is. Zeker is het, dat de heuvel, waarop 't dorp ligt, een belangrijk punt is voor de militairen. Rond Assche's kerk zag men dan ook 't leger van Lodewijk van Male, Maximiliaan van Oostenrijk, Alexander Farnèse, Lodewijk XIV, Willem III, koning van Engeland, van Marlborough. Ja, ja, ik weet u ook wel wat te vertellen, jongens.”

„En weet ge ook iets van Ternath?” vroeg de koopman.

„Daar is ook een groote, oude kerk, waar Everard 't Ser-

Omtrek van Assche.
Oude kasteeltoren van
Cobbeghem.

Kerk van Ternath.

claes begraven ligt, en er is bovendien nog een schoon kasteel. Maar ge kunt toch niet alle dorpen beschrijven !"

„Nee, en daarom spreek ik weer over Brabant. Ik zei dus, dat deze provincie bekoorlijk is door haar golvend landschap. In 't midden strekt zich 't Zoniënbosch uit. Langs de rivieren ziet men frissche weiden. De velden worden goed

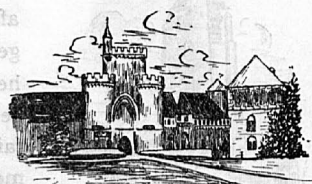

Kasteel te Ternath.

bebouwd ; de Brabantsche hoeven zijn vermaard, ze gelijken wel burchten, waar de boer heer is. Van de dieren zijn de paarden tot ver in 't buitenland beroemd. Brabant bezit buiten Brussel veel merkwaardige steden, bekend in de geschiedenis, en nu meestal bloeiend nog door hun nijverheid. Brabant is in sommige streken een waar lustoord, met kasteelen, buitenverblijven en villa's. De arrondissementen Brussel en Leuven zijn hoofdzakelijk Vlaamsch ; 't overig deel der provincie behoort tot Waalsch België."

Weldra werd G a e s b e e k bereikt, zeer beroemd om zijn schoon kasteel en prachtig park. Het slot maakt vooral indruk door zijn torens. De Westelijke toren is naar Egmont, de Noordelijke naar Karel V en de Oostelijke naar Tarnèse genoemd. Binnen is er een rijke verzameling schilderijen, meubelen, archieven enz. Niet ver van 't slot is de „Quade Weg".¹⁾ En de geschiedenis, die de heer Franken hierover vertelde is genoeg bekend, om ons toe te laten ze kort aan te stippen. 't Is de geschiedenis weer van Everard 't Serclaes, waarover Conscience een boek schreef.

¹⁾ Kwade weg.

Kasteel te Gaesbeek.

't Serclaes was dus schepene van Brussel, en hij waakte over den voorspoed van de stede. Een der heeren van Gaesbeek, Sweder d'Abcoude, wilde zijn macht uitbreiden en Johanna, de hertogin, die veel geld noodig had, gaf den edelman daartoe de gelegenheid. Maar voor Brussel was de nabijheid van een heerschzuchtigen, machtigen edelman gevaarlijk. Bovendien werden de rechten der gemeente geschonden. 't Serclaes begaf zich naar de hertogin en hij gelukte er in, de vorstin te overhalen, Sweder d'Abcoude te toomen. De edelman was woedend en liet 't Serclaes vermoorden, toen de schepene zich van zijn buitenverblijf naar de stad begaf. Een priester van Hal vond 't slachtoffer, dat nog ademde, doch vreeselijk verminkt was, en in de armen van den geestelijke stierf. De Brusselaars waren woedend en gingen 't slot van Gaesbeek vernielen. Sweder was gevlucht. Zijn vrouw en de bezetting mochten het kasteel verlaten, maar de plaats bleef geruimen tijd woest. Later werd 't slot herbouwd."

Molen op de Senne.

Kasteeltoren te Beersel.

Deze geschiedenis is niet alleen in Brabant maar heel België door bekend gebleven. 't Serclaes is dan ook een heldengestalte, een dier koene Brabanders, die alles veil hadden voor de vrijheid. Gaesbeek is een der belangrijkste kasteelen van de Brusselsche omgeving.

Op de terugreis spraken de toeristen nog over 't kasteel van Beersel, dat meer Zuidwaarts van Brussel ligt en ook een getuige is van 't geweld der middeleeuwen.¹⁾

¹⁾ Zie verder.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Waterloo.

Vorst — Ukkel — Linkebeek — Eigen-Brakel — Naar het slagveld — De slag bij Waterloo — Bezoek aan 't slagveld — Het dorp Waterloo — Door 't bosch naar Brussel langs Groenendaal en Watermaal — Boschvoorde.

„Donderdag, naar Waterloo,” stond er in vaders boekje en al vroeg zaten onze reizigers in den trein, die hen van de Zuid-Statie naar Eigen-Brakel brengen zou, de statie waar men 't best afstapt om het slagveld van 18 Juni 1815 te bezoeken. Ze reden langs Vorst, het lieve dorp, dat zoo schilderachtig aan den voet van een beboschten heuvel ligt, en een waar lustoord mag genoemd worden met zijn kasteelen, villa's en zijn prachtig park, dat men verschuldigd is aan Leopold II. Vorst bezit een merkwaardige kerk, waar den 11en Juni vele bedevaarders heengaan om 't graf der H. Aléne te bezoeken. Van deze plaats vertelt men een legende. Een der heeren van Dilbeek vervolgde de Christenen; een zijner onderdanen verborg zich daarom in de moerassen van Vorst. De heer van Dilbeek bezocht eens dit oord, zag den kluizenaar, doch kon hem niet vangen. Thuis gekomen vertelde hij zijn wedervaren aan zijn gade en zijn dochter Aléne. De maagd was nu nieuwsgierig en begaf zich in 't geheim naar Vorst, zag er ook den kluizenaar, luisterde zelfs naar hem, zoodat ze na herhaalde bezoeken eveneens 't Christendom beleed. Haar vader was hierover zoo toornig, dat hij zijn kind door zijn slaven liet ombrengen. De martelares werd te Vorst begraven; er geschieden wonderen op heur graf, en welda stroomden de pelgrims er toe, welke bedevaart tot heden bleef bestaan.

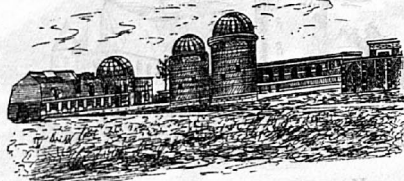
„De overlevering gelijkt veel op die der H. Dymphna van Gheel,” zei de heer Franken.

De trein stoomde naar Ukkel, dat geroemd wordt om zijn gezonde lucht, en prachtig gelegen is op een golvend terrein, hetwelk hier en daar heerlijke vergezichten biedt. Er

staan dan ook een twintigtal grootere en kleinere kasteelen met parken en lusthoven en meer dan honderd villa's. Hier woont de beroemde schrijver August Vermeylen, „onze kracht en onze sterkte,” zooals Hugo Verriest hem eens heette. Op de vlakte tusschen de vallei van Ukkel en St. Job, verrijst het Koninklijk observatorium. Een observatorium is een gebouw, waar men waarnemingen doet over de sterren en de weersgesteldheid. Daarvoor heeft men een grooten horizon noodig en een observatorium moet dus hoog staan. Het is voorzien van kostbare, vernuftige instrumenten.

Weldra stopte de trein te Linkebeek. De reizigers zagen weer een bekoorlijke vallei met villa's en tuinen. Vader vertelde, dat hier de Vlaamsche schrijver, Herman Teirlinck woont, een zoon van Isidoor, die in onze letterkunde eveneens een schoone plaats inneemt.

„Nu zien we al het landbouwend Brabant,” hernam de heer Franken. „Kijkt, die groote kouters, klimmend of dalend, allen wel bewerkt, pronkend

Observatorium te Ukkel.

met rijke oogsten. Vroolijk landschap nietwaar? Ginds aan den horizon doemt het Zoniënbosch op! En daar verrijst de kerk van Waterloo. Hoe vreedzaam is de omgeving! Wie denkt hier aan een geweldige worsteling, een wreede slachting! En toch hierdoor is Waterloo over de gansche beschaafde wereld bekend en krijgt het zelfs bezoek van Amerikanen!”

„Ik zie den Leeuw!” riep Arthur.

Ja, aan den gezichtseinder vertoonde zich de heuvel met het vermaarde monument. Niet lang daarna stopte de trein te Eigen-Brakel, waar talrijke passagiers afstapten. Er stond een omnibus, die naar 't slagveld zou rijden, maar mijnheer Franken wilde eerst even door het dorp wandelen. Eigen-Brakel is een schoone gemeente, met een lief gemeen-

tehuis. „Niet ver van hier ligt Braine-le-Chateau,” zei de heer Franken, „ook een schoon dorp met een oud kasteel en een strafkaak, die aan de vroegere rechtspleging herinnert. Dan hebben we nog 's Gravenbrakel of Braine le Comte, dat we morgen zullen bezoeken.” De toeristen gingen nu over de spoorbaan, den weg op naar het slagveld. Kinderen snelden hen tegemoet, maakten buitelingen, een jongen liep zelfs een eindje op zijn handen met de beenen in de lucht, en vroegen om een aalmoes. De stoomtram naar Waver rijdt eveneens over het slagveld. De heer Franken wees een watertoren aan en vertelde, dat hier de eerste waterleiding van Brussel ligt. De hoofdstad trekt insgelijks haar water van de B o c q. 't Was een heerlijke wandeling door het Brabantsch landschap, langs de golvende akkers. Weldra bereikten de

Kasteel te Braine le Chateau.
(Kasteel — Brakel.)

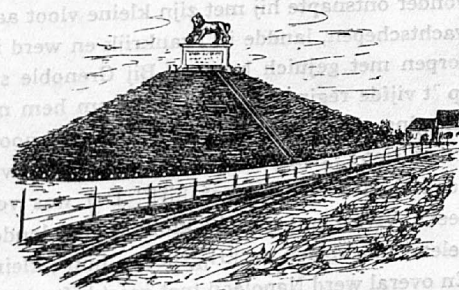
Sinjoren den „Leeuw” en de huizen, die aan den voet van den heuvel gebouwd zijn. Ze bestegen de reusachtige trap en kwamen langs 226 treden boven. Nu stonden ze bij den Leeuw! De heuvel is 40,50 meter hoog, en heeft beneden een omtrek van 520 m. Hij werd opgeworpen met aarde van 't slagveld . . . met aarde dus gedrenkt door 't bloed van duizenden dapperen. Hij werd gedeeltelijk aangelegd door „botteresses” van Luik, dat zijn vrouwen, die vroeger in mandjes op den rug 't metaalert naar den mond der hoogovens brachten. Het voetstuk van den Leeuw, in blauwen steen, rust op een baksteenkolom, die tot onder den bodem van den heuvel daalt. De leeuw werd te Seraing gegoten, en is 4 m. 50 lang, 4 m. 45 hoog en weegt 28000 Kg. Hij kijkt naar 't Zuiden, naar Frankrijk dus, vanwaar toen de vijand kwam. Op 't voetstuk leest men

XVIII Juni MDCCCXV. Dit monument werd op kosten der verbonden regeeringen opgericht en wordt thans door den Belgischen Staat onderhouden. In 1832 kwamen hier de Fransche troepen voorbij, die ons zouden helpen in den strijd tegen de Hollanders. Ze wilden den leeuw vernietigen, en hadden reeds een eind van den staart afgeslagen, toen hun overste, Gerard, de gewelddaad verhinderen kon.

Nadat de heer Franken al deze bijzonderheden verteld had, vervolgde hij:

„En nu kunnen wij het slagveld overzien. Het slagveld! Welk een heerlijk panorama daar voor ons! En weer roep ik uit: het bekoorlijke Brabant! Waar wij ook staren, 't zacht rijzend en dalend land, de vruchtbare

kouters, met hier en daar een groote hoeve, door muren omringd als een burcht, een nederigen kerktoren, met lijnen van boom-

Leeuw van Waterloo.

men, die de groote wegen afbakenen, met een lachende beke. In 1815 ook golfde 't graan, gelijk heden! Helaas, de oogst werd vernield door menschen, die broederen moesten zijn, doch naar elkanders bloed dorstten! Over Brabants velden rolde als een vreeselijke donder 't kanongeschut; geweren knalden onophoudelijk, zwaarden kletterden, wraakgeschreeuw, doodskreten stegen op. Mannen en paarden vielen als de halmen voor de zeis des maaiers! Komt, een kort lesje van geschiedenis.”

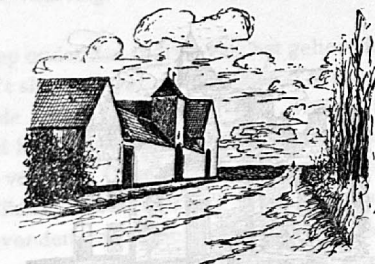
Een geschiedenisles daar bij den Leeuw met den blik op het slagveld, dat beviel onzen jongens wel. En de heer Franken begon: „Ge weet, dat Napoleon na zijn mislukten tocht

naar Rusland, ook nog in Duitschland verslagen en eindelijk naar Elba verbannen werd. In Mei kwam hij daar aan en in 't eerst scheen hij er zich wel thuis te gevoelen. „Dit zal het land der ruste wezen,” zoo sprak hij, en de gevallen keizer, wilde toch nog heerscher over deze strook grond blijven en richtte er een bestuur in. Maar in September veranderde zijn gemoedsgesteldheid. Zijn gemalin kwam niet, zooals men beloofd had, hij ontving niet geregeld het hem toegezegde geld en hij vernam geruchten van een verbanning ergens naar Australië, ja zelfs geruchten van iets ergers, n.l. hem voor goed uit den weg te ruimen. Toen dacht Napoleon er aan naar Frankrijk terug te keeren. Als door een wonder ontsnapte hij met zijn kleine vloot aan de Engelsche wachtschepen, landde in Frankrijk en werd in de Zuidelijke dorpen met gejuich begroet. Bij Grenoble stuitte Napoleon op 't vijfde regiment, afgezonden om hem neer te schieten. Hij ging alleen voor de troepen staan, knoopte zijn overjas los en riep: „Soldaten van het 5de wil een van u zijn keizer doodschieten? Hier staat hij!” Dat was voor de kerels te veel. „Vive l'empereur!” klonk, neen donderde het, en jubelend omringden de krijgslieden hun „kleinen korporaal.” En overal werd Napoleon met geestdrift ontvangen. Zegevierend deed hij zijn intrede binnen Parijs. De koning was naar Gent gevlucht.

't Zou weer oorlog worden, want de mogendheden mochten Napoleon niet zijn vroegere macht laten terugwinnen. En 't pleit werd beslist op 't veld, dat hier rond ons ligt. In 't begin van de maand Juni 1815, marcheerden de verbonden troepen naar de Fransche grens, maar Napoleon wilde hen vóór zijn en drong in België. De Duitschers, onder Blücher, bevonden zich rond Namen. De Engelschen met de Hollanders en Belgen, onder bevel van Wellington, waren ten Zuiden van Brussel. Napoleon poogde de vereeniging der troepen te beletten, hoopte de Duitschers en de Engelschen afzonderlijk te verslaan. De Duitschers werden bij Ligny teruggedreven en Napoleon liet 35000 man achter, onder Grouchy, om den

vijand in bedwang te houden. Intusschen viel Napoleons generaal Ney de Engelschen aan bij Quatre-Bras. De Hollanders en Belgen, aangevoerd door den prins van Oranje, weerstonden dapper den eersten schok. Bij Ligny werd Blücher gewond en zijn paard gedood. Bij Quatre-Bras viel Wellington bijna in de handen der Franschen. De Engelschen trokken zich terug en namen een gunstige stelling in te Mont-Saint-Jean, dus in gindsche richting. Het Fransche leger was nu in tweeën verdeeld: 30 000 man bevonden zich onder Grouchy in den omtrek van Waver, om de Duitschers in 't oog te houden; het gros van 't leger, 80 000 man, gecommandeerd door den keizer zelf, was herwaarts gerukt.

Wellington had een goede stelling; voor zijn front liep de weg daar beneden ons (van Eigenbrakel naar Ohain), die toen nog hol was, en dus voor de Fransche ruitery bij een aanval op de Engelschen een ernstige hindernis bood. Veel

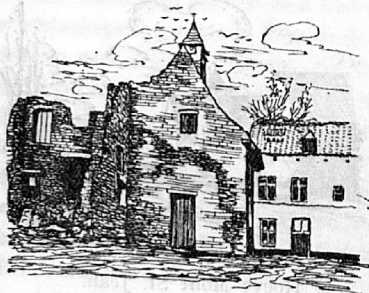
Hoeve Mont. St. Jean.

Fransche ruiters zijn er dan ook gesneuveld. Wellington hield zich in de hoeve van Mt. St. Jean op. Achter de Engelschen lag 't Zoniënbosch, dat ge ginds ziet opdoemen. In geval van nederlaag bood het Wellington een veiligen terugtocht.

Den avond van den 17en op den 18en Juni was het een echt hondenweer. De regen viel bij stroomen neer. In den nacht ging Napoleon herhaaldelijk den donkeren weg op, om zich te verzekeren, dat de Engelschen in hun stellingen gebleven waren. Het gezicht der wachtvuren op de hoogte van Mont St. Jean stelde hem gerust. Om acht uur steeg hij te paard. Pas om elf uur zouden de troepen hun stellingen innemen, want de doornatte, slijkerige bodem moest wat drogen. Voor

de Duitschers, die nu te Waver waren, scheen Napoleon geen vrees meer te koesteren; hij dacht slechts aan de Engelschen daar vóór hem.

Rond half twaalf viel 't eerste schot. Napoleon plaatste zich op een hoogte bij de hoeve van Ronsomme, ginds; men legde stroo op den grond, bracht een tafel en een stoel, de kaarten en de kijkers, en van hier kon de keizer gansch het slagveld overzien. De worsteling was vreeselijk. Later als ge grooter zijt, zult ge beter de bewegingen der troepen kunnen begrijpen. Nu zeg ik u, dat om zes uur de toestand nog wisselvallig was. Uit 't Oosten klonk toen geschut. Welke troepen kwamen daar? Waren het de 35 000 Franschen van

Ruïne van 't kasteel Goumont.

Grouchy, die de uitgeputte Engelschen op 't lijf zouden vallen? Het waren de Duitschers, met Blücher. Nog een laatste strijd, een men-schenslachting! Om negen uur was het Fransche leger vernietigd. In de grootste wanorde vluchtten de overlevenden over den weg naar Genappe die overdekt was met kanonnen, karren, ambulance-wagens . . . met gewonden, stervenden ook! Ha! gruwelijk moet deze nu zoo lachende streek er dien avond uitgezien hebben. 't Kasteel van Goumont en hoeven lagen in puin, de velden vertrappeld. Napoleon zocht met zijn gekwetsten broeder Jérôme en eenige hoofdofficieren den dood in 't laatste carré, maar zijn gevolg sleurde hem mee, door de velden, over de platgetrapte oogsten, langs stervenden en dooden. Om half een in den nacht bereikte men Genappe; men zou een reiskoets inspannen, doch de vervolgende Duitschers waren daar. Blootshoofds en ongewapend wierp de keizer zich op zijn

paard. Voort weer, voort, want de Duitschers gaven geen genade! „Kaput Fransosen!” schreeuwden ze, en menig officier sloeg de hand aan zich zelf, om niet in de macht dier woestaards te vallen! Midden in den nacht bereikte Napoleon Charleroi en 3 dagen later kwam hij ziek te Parijs aan. Ongeveer 70 000 mannen sneuvelden in die vreeselijke dagen op onzen grond. Hoe zal er in huizen, hoeven en hutten jammerd zijn geworden! O, als wij dit schoone Brabant weer aanschouwen, als we de vruchten zien van vrede, roepen we uit: Waarom kunnen de volkeren geen broederen zijn!

Van Parijs trok Napoleon naar Rochefort en daar scheefte hij in op een Engelsch vaartuig. Ge kent zijn einde op St. Helena.”

De jongens waren diep onder den indruk van het gehoorde.

„Komt, nu gaan we 't slagveld wat nader bezien,” hernam vader. Allen daalden de trap af en traden het „Hotel du Musée” binnen. Aan dit hotel is een museum verbonden met herinneringen aan den veldslag. Onze reizigers zagen er geweren, sabels, kanonballen, patroontasschen, helmen, knopen, in den grond gevonden, zelfs ook schedels; verder kaarten, portretten van voornamen krijgslieden, brieven, enz. Toen ze 't gebouw verlieten, kwamen er eenige „mail-coaches” met Engelschen aan. Mail-coaches, zoo noemt men de groote rijtuigen, met vier paarden bespannen, waarmede vooral de Engelschen gaarne van uit Brussel herwaarts rijden. Als men die zware voertuigen over de eenzame steenwegen van Brabant ziet rollen, waant men zich in den vroegeren tijd terug. De toeristen begaven zich nu naar het monument Gordon. Een Fransch en een Engelsch opschrift melden, dat deze kolom door een ontroostbare zus-ter en vijf broeders opgericht werd, ter gedachtenis aan Sir Alexander Gordon, luitenant-kolonel, aide camp van Wellington, die op 29 jarigen ouderdom hier sneuvelde. Daar-teenover verrijst het monument voor de Hanoveranen (Duitschers).

„Hier streden Franschen en verbondenen, gedurende tien

uren," zei de heer Franken. „Hier was ook de holle weg, die 't graf geworden is van zooveel Fransche ruiters en waarover de Fransche dichter, Victor Hugo, spreekt in zijn prachtig boek „Les Misérables." Weldra bereikte het viertal nu

La Haie Sainte.

de hoeve „La Haie Sainte", waar er ook zoo hevig gestreden werd. „In een kuil werden hier 4000 soldaten en talrijke paarden begraven," hernam de koopman. „In den gevel ziet ge een ijzeren

plaat met een

Duitsch opschrift, een hulde van Duitsche officieren aan hun landgenooten, die hier sneuvelden. De toeristen zetten dan hun tocht voort naar de hoeve „La Belle Alliance." Die naam beteekent „de schoone vereeniging of echtverbintenis," als we 't verhaal gelooven mogen, dat ons vertelt van een boerin, die voor de tweede maal weduwe zijnde, met haar knecht trouwde. Anderen beweren, dat een pastoor

zou gezegd

hebben, toen

een bazin dezer

hoeve met een

deugniet van

een dorpeling

trouwen zou:

„We gaan heden een schoone echtverbintenis sluiten." Daarop noemde men ook de boerderij „La Belle Alliance." Zooals ge op den muur leest, ontmoetten Wellington en Blücher elkander hier den avond van den slag. De Duit-

Belle Alliance.

schers zongen „God save theking," en de Engelschen sloegen drie bans ter eere der Duitschers.

Weldra stonden de Sinjoren bij het monument der Franschen „een Arend," op de plaats waar de oude garde van Napoleon zoo stout den dood onder de oogen zag, en hun

Gedenkteeke der Franschen.

aanvoerder zou uitgeroepen hebben „De garde geeft zich niet over. Zij sterft!" Wat verder wees Mr. Franken „de hoeve Decoster" aan en sprak: „Decoster was de gids van Napoleon gedurende

den slag en ook na

de nederlaag. We

hebben zijn portret

in 't museum gezien.

Wat verder is de

hoeve Rossomme,

waar Napoleon ont-

beet voor den slag;

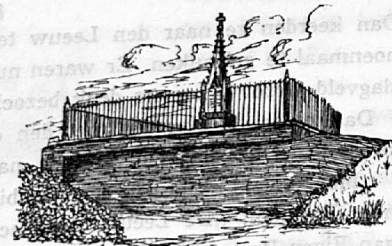
op die hoogte daar

bevond hij zich gedu-

rende den slag. Ginds ligt het dorp Plancenoit, waar de Duit-

schers aankwamen, en ter hunner eere een monument staat.

Vervolgens wandelde 't gezelschap naar de hoeve van Gou-

Plancenoit. Monument der Pruisen.

mont of Hougomont. Oorspronkelijk stond hier een kas-
teel en een hoeve.

„Deze gebouwen zijn in den toestand gebleven, waarin
de strijd van 1815 hen bracht,” verhaalde de heer Franken.
„De Engelschen hebben de hoeve met leeuwenmoed tegen de
Franschen verdedigd. Die kapel daar diende tot hospitaal
of liever ambulance voor de gewonden. In de muren der
hoeve ziet ge nog de schietgaten door de Engelschen ge-
maakt. Hier liggen twee grafsteenen. „John. Lucie Black-
man. Waterloo 18 Juni 1815” staat op de eerste; de tweede
meldt, dat Eduard Cotton hier rust. Cotton overleefde den

Hoeve van Goumont.

slag en bleef hier
wonen. Hij stichtte 't
museum en schreef een
merkwaardig boek, ge-
titeld: „Een stem van
Waterloo.” De put
daar op den koer werd
het graf van vele dap-
peren.”

Bij den portier dron-
ken onze reizigers een
glas heerlijke melk.

Dan keerden ze naar den Leeuw terug, om in 't hotel 't
noenmaal te gebruiken. Er waren nu veel gasten, want het
slagveld wordt 's zomers druk bezocht.

Dan reden de Sinjoren met den electrischen tram, die
Brussel met het slagveld verbindt, naar Waterloo.

„Men spreekt altijd van den slag bij Waterloo,” zei Mijn-
heer Franken. „De Leeuw staat echter op 't grondgebied
van Eigen-Brakel. De Franschen zeggen: de slag bij Mont
St. Jean, en dit gehucht behoort tot de gemeente Waterloo.
We rijden er nu voorbij.” Vader wees de oude hoeve van
Mont St. Jean, waarbij Wellington zich tijdens den slag op-
hield. Weldra was het viertal in het dorp Waterloo en stapte
af voor een groote herberg, de vroegere „posterij” waar de

diligences stilhielden. Boven de deur lazen de jongens, dat
Wellington hier den nacht voor den slag doorbracht. Ze zagen
de kamers en het bed van den dapperen hertog. Dan leidde
vader hen naar de kerk, die met een dom en een toren prijkt,
en een portaal met kolommen be-
zit. In dit bedehuis leest men veel
opschriften, namen en zelfs verzen
met betrekking tot de krijgsver-
richtingen van 1815. Men ziet er
tevens een borstbeeld van Welling-
ton. Ook op 't kerkhof liggen En-
gelsche krijgslieden begraven. Een
vijftigtal meters van de kerk, in een
tuin staat op een muur een zeer
eigenaardige vermelding. „Hier is
begraven het been van den dappe-
ren, wakkeren graaf Uxbridge, be-
velhebber der Engelsche, Belgische en Hollandsche ruitelij.”
En twee andere platen vertellen ons, dat Georges IV, koning
van Engeland, in 1821 en Frederik III, koning van Pruisen
en zijn drie zonen in 1825, dezen steen bezochten. Het
was dan ook hier, dat de graaf van Uxbridge een been
werd afgezet. De dap-
pere krijgsman leefde
nog tot in 1854.

Kerk van Waterloo.

„Ook op het kerk-
hof van Evere, waar
veel Engelsche officie-
ren en soldaten rusten,
staat een monument,”
zei de heer Franken.

„En nog op andere
plaatsen, zooals te Quatre-Bras, te Lasne, duiden herinne-
ringsteekenen de begraafplaats van klooke strijders aan.”
Onze toeristen sloegen rechts af en wandelden naar het
heerlijk Zoniënbosch. En toen door het bosch naar

Vijver van Watermaal.

Brussel terug, langs Groenendaal, met zijn vijvers, villa's en zijn renbaan. Vroeger stond hier de beroemde abdij van dien naam waar Jan van Ruysbroeck woonde, en wien men in 't bosch een gedenkteeken gaat oprichten. Watermaal en Boschvoorde zijn niet minder door de Brusselaars geliefd. In al deze gemeenten wonen vele groente- en fruitkweekers, die hun waren naar Brussel brengen. Men ziet er dan ook veel broeikassen.

De knapen waren nu zoo moe, dat vader het raadzaam oordeelde de tram te nemen.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Naar Halle.

Het kanaal van Brussel naar Charleroi en 't kanaal van Willebroeck — Ruysbroeck — Beersel — Loth — Halle — De Senne — Pepinghen — Kasteel Brakel.

's Zaterdags, kort na zonsopgang, bevonden onze onvermoeibare toeristen zich reeds buiten Brussel en wel aan den oever der vaart van Charleroi. Nog drupte de dauw van de slanke populieren, die het kalm kanaal begeleiden. De weiden, als in een lijst van geboomte gevat, de beboschte hoogten van Ukkel, met aan den voet het schilderachtig Vorst, rechts de blanke toren van Anderlecht, reeds schitterend in de ochtendstralen, gansch het landschap maakte een aangename indruk, en scheen onzen reizigers een genoeglijken dag te beloven. En hoe frisch was de morgenlucht, waarin onze vrienden als 't ware een bad namen! Ja, 't was goed nu, buiten de stede, waar 't drukke leven weer begon na de korte nachtrust.

Weldra bereikten Mr. Franken en de knapen het gehucht Aa, waar de eerste sluis is.

„'t Kanaal van Brussel naar Charleroi is een der belangrijkste waterwegen van ons land,” sprak de koopman. „Het

verbindt het bekken der Schelde met dat der Maas, de haven van Antwerpen met het groote nijverheidsgebied van 't Walenland. Immers, het is de verlenging van 't kanaal van Willebroeck. Reeds in de 16e eeuw dacht men er aan zulk een gemeenschapsweg aan te leggen. Maar het duurde tot in 1826 eer men de hand aan 't werk sloeg en zes jaar later werd het kanaal voor 't verkeer opengesteld. Het heeft meer dan 10 millioen frank gekost. Nu, 't was dan ook een reuzenarbeid. Daar de bodem zeer heuvelachtig is, bezit deze vaart 55 sluizen. Ge weet, dat een kanaal uit panden bestaat. Die panden liggen niet even hoog, dat hangt af van de hoogte van den bodem. Een schip wordt van 't eene pand in 't andere geschut door een sluis. Te Halle zullen we zien, dat dit kanaal over de Senne gaat langs een aqueduc. De vaart van Charleroi is ongeveer 75 K.M. lang, d.i. 15 uren gaans. Het kanaal van Willebroeck is veel ouder. Na vergeefs gepoogd te hebben de Senne bevaarbaar te maken, werd deze vaart gegraven, in de 16e eeuw¹⁾, tusschen Brussel en den Rupel (bij Boom). Daarin zijn slechts 5 sluizen.”

De wandelaars zagen nu in de verte de kerk van Ruysbroeck, welk net dorp ze drie kwartier later bereikten, na een tochtje met heerlijke vergezichten links op de heuvelrij, rechts op de beemden van Veeweyde, dat terecht zijn naam draagt. Ruysbroeck is zeer nijverig. Trouwens de geheele Sennestreek tusschen Brussel en Loth bij Halle is bekend om haar spinnerijen. Ruysbroeck is fier op drie groote zonen: Willem van Ruysbroeck, monnik en vermaard reiziger uit

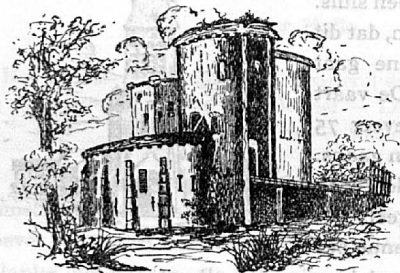

Ruysbroeck.

¹⁾ 1550—1561.

de middeleeuwen, Jan van Ruysbroeck, den bouwmeester van 't Brusselsch stadhuis, en Jan van Ruysbroeck, een onzer eerste Vlaamsche schrijvers, wiens werken in vreemde talen werden overgezet. Ruysbroeck stierf in de abdij van Groenendaal.

Te Ruysbroeck zou het gezelschap den trein naar Halle nemen. Op weg naar de statie, zei de vader: „We zijn hier niet ver van Beersel, met zijn indrukwekkende kasteelruïne. De Brusselaars hadden in de middeleeuwen dikwijls veel last van de kasteelheeren en zoo trokken ze ook naar Beersel, waar ze 't slot vernielden. Talrijke krijgslieden stierfen op de groote markt van Brussel aan de galg. Het slot werd later herbouwd. Nu is er een ruïne van over, gelegen

Kasteelruïne van Beersel.

op een romantisch plekje in een vallei, omringd van een weide met populieren en eiken. In 1818 vestigde men er een fabriek in, die dra weer verdween. Maar de boeren voorzagen zich toen hier van hout, steen of lood, zooals vele visschers rond Veurne met de overblijfselen van 't Duinenklooster hun hutten bouwden, en men op het Zeeuwsche eiland Tholen woningen en schuren zien kan, opgericht met steenen van de verdronken stad Roemerswaal. Het kasteel van Beersel heeft geen ander gewelf dan de lucht. Nog rijzen stout de torens op, maar als machteloze reuzen staan ze daar, verbonden door afgebrokkelde, verweerde muren."

De trein voerde de toeristen, langs het nijverige, maar sombere Loth, naar Halle.

Wandelend van de statie naar 't stadje, sprak de koopman: „Men zegt, dat de naam Halle voortkomt van de hallen,

welke hier in vroeger eeuwen stonden voor 't vervoer der goederen van Brabant naar Henegouwen en omgekeerd. Deze gemeente behoorde toen tot deze laatste provincie en de toren duidde de grens aan. Halle is reeds lang beroemd als bedevaartsplaats en wordt gansch het jaar door, maar vooral omstreeksch Sinksen en in September door duizenden pelgrims bezocht. Deze komen naar het Mariabeeld, dat in gindsche schoone kerk staat en reeds zwart is van ouderdom, want het werd al in de 13e eeuw aan de stad geschonken." Halle is een eigenaardig plaatsje, bekoorlijk met zijn eigenaardige, kronkelende straten, vroolijk met zijn talrijke winkels en zijn oude huizen.

„Halle, een grensstad van Henegouwen heeft natuurlijk veel oorlogswee verduurd," hernam vader. „In Mei 1489 doorstond de stad een merkwaardig beleg. Filips van Cleef, belegerde met 10.000 man de veste. Gedurende elf uren werd Halle beschoten; 470 steenen kanonballen vielen neer en richtten veel schade aan. In den muur

Gezicht op Halle.

was een bres, waardoor wel drie wagens konden rijden. Maar de burgers gedroegen zich dapper. Allen hadden gebiecht en waren gereed te sterven. De grijsaards en de kinderen weken in de kerken, de vrouwen en de priesters moesten overal, waar brand ontstond, de vlammen blusschen; de jonge meisjes moesten water koken, lood smelten, kalk warmen, ge begrijpt wel waarom. Een der vrouwen vooral, Griete geheeten, maakte zich door haar moed en ijver onmisbaar. Filips van Cleef kon de stad niet overmeesteren. Gedurende den nacht herstelden de Hallenaars de schade, want ze begrepen wel, dat de vijandelijkheden den volgenden dag zouden hernomen worden. Maar ziet, een bode, met zweet en stof overdekt, ver-

scheen in de stede en kondigde de nadering van een machtig hulpleger aan. De verheugde bevolking luidde de klokken, sloeg op de trommels, blies op de trompetten, loste vreugdeschoten en snelde juichend naar de wallen. De vijanden, verbaasd over deze opgewondenheid, vreesden dat er plotseling hulpe voor de Hallenaren opgedaagd was en, als door een hevigen schrik aangegrepen, vluchtten ze heen, hun dooden, gewonden, tenten en geschut achterlatend.

In 1580 sloegen de Hallenaars ook de bestormingen der Calvinisten af, die de stad wilden bemachtigen. Ter herinnering aan dit feit, bewaart men in de kerk nog een aantal kanonballen, waardoor een legende ontstaan is. Vele beweren, dat O. L. Vrouw van Halle al die ballen in haar voorschoot opving en zoo de veste beschermde.

Deze gemeente werd ook twee maal door de pest geteisterd. De grafdelvers weigerden de dooden te begraven. En beide keeren was het een burger, die zijn leven waagde om de gestorvenen naar 't kerkhof te voeren, de eerste maal Jan van Dieghem, bijgestaan door zijn vrouw, en de tweede maal Nikolaas Scot. Hun naam leeft voort in dien eener straat. Ook in den opstand tegen de Oostenrijkers, in den Franschen tijd en tijdens de Belgische omwenteling speelde Halle een rol.

In een gasthof dezer gemeente stierf Philips de Stoute, hertog van Burgondië, die reeds ziek op reis was gegaan naar Brussel. Zijn ingewanden werden in de O. L. Vr. kerk begraven, zijn hart zond men naar St. Denis bij Parijs, en zijn lichaam vond een rustplaats te Dyon, waar men zijn prachtige graftombe nog bewondert in het museum.

Onze toeristen zagen eerst het sierlijk stadhuis, in de Vlaamsche Renaissance-stijl, opgericht in de 17e eeuw. In het torentje hangt de oude stadsklok, welke geluid werd bij oorlog, oproer, brand of groote plechtigheden. In den gevel prijken twee wit-marmeren beelden, de Gerechtigheid en de Waarheid verbeeldende. Ook van marmer is het standbeeld vóór het stadhuis, dat Frans Servais voorstelt,

den beroemden Solo-violoncellist van Leopold I, en leeraar, aan het Brusselsch conservatorium. Hij was een Hallenaar en leefde van 1807—1866. Dit standbeeld is een der beste van ons land.

Nu stonden Mr. Franken en de knapen voor de prachtige O. L. Vr. kerk, die in de 15e eeuw gebouwd werd in Gothischen stijl. Aan den Westelijken ingang verrijst stout de hooge toren, die vier hoektorentjes en een klokkentoren met een welluidenden beiaard bezit. Deze toren is ongeveer 70 m. hoog. Zijn uurwerk is reeds 500 jaar oud. De toeristen traden den tempel binnen. Bij den ingang zagen ze de kanonballen, waarvan vader gesproken had. Deze kerk maakt een diepen indruk door haar kolommen, bogen en rijke versiering. De knapen zagen het Madonna-beeld, dat veel schatten bezit, o. a. geschenken van de hertogen van Burgondië, Karel V, Lodewijk XI van Frankrijk, Hendrik VIII van Engeland. Dan wees vader een eenvoudig grafmonument aan, waarvan 't Latijnsche opschrift luidt: „Hier ligt Joachim, dauphin van Frankrijk, zoon van Lodewijk XI, gestorven omstreeksch 't jaar 1460.”

„Een koningszoon van Frankrijk hier begraven,” zei de heer Franken, „dat schijnt vreemd, nietwaar? Ge moet weten, dat Lodewijk XI, de valsche koning, dien ge uit de geschiedenis van Karel den Stoute kent, toen hij nog kroonprins was, door zijn vader verbannen werd. Hij woonde op 't kasteel van Genappe en huichelde vriendschap met Karel den Stoute. Hij was valsch en zijn vader liet zich doodhongerigen, want hij was schier waanzinnig van vrees, dat zijn slechte zoon hem vergiftigen zou. Lodewijk XI werd te Genappe vader van een zoon, die echter op den leeftijd van vier

O. L. V. toren van Halle.

maanden stierf, en dat prinsje Joachim, werd hier te Halle begraven."

Na 't bezoek aan de kerk wandelden de reizigers nog wat in den omtrek en zagen de aqueduc van 't kanaal.

De heer Franken vertelde, dat Hendrik Conscience, gaarne te Halle vertoefde en de jongens wisten dat twee zijner romans: „Geld en Adel" en „Een verwaarde Zaak" in deze streek spelen. Conscience heeft daarin ook schoon 't liefelijk Sennedal beschreven. 't Klein

De schandpaal van Pepinghen.

rivierke kronkelt hier zoo vroolijk en dartelt verder, tot het o jammer! te Brussel gevangen geraakt onder de sombere gewelven. Maar aan de andere zijde der hoofdstad wordt het weer losgelaten en vloeit het lustig Noordwaarts, tot het de Dyle bereikt.

„Liet de tijd het ons toe, dan zouden we nog aangename uitstapjes in de omgeving kunnen doen, zooals naar Pepinghen, waar op 't gehucht Kestergat een oude schandpaal staat," zei de koopman. „We hebben nog twee punten op 't program. Thans gaan we naar de steengroeven."

Bij de spoorhalle wees vader de prachtige villa, waar Servais gewoond heeft. Weldra voerde de trein onze vrienden verder Zuidwaarts.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

De Steengroeven.

Gesteenten — De groeven van Quenast — 's Gravenbrakel — Zinik (Soignies) — Ecaussines-Carières — Bezoek aan een groeve. — Het kanaal van 't Centrum — Over Seneffe naar Nijvel — Nijvel — De St. Geertruidakerk en Jean de Nivelles — Tinctoré en Seutin — Legende.

„Te Boom langs den Rupel zagen we hoe baksteen van klei vervaardigd wordt", hernam Mr. Franken op den trein. „Daar liggen onze meeste steenbakkerijen; men heeft er ook in de Kempen, langs de Schelde, vooral tusschen Gaver en Oudenaarde, te Nieuwpoort en nog op vele andere plaatsen. Wat we in 't algemeen arduin noemen, wordt in den grond gevonden, zooals we reeds zagen en straks meer in 't bijzonder zullen bekijken. Van de verschillende gesteenten graaft men vooral uit: arduinsteen, kalksteen, porfier, marmer, leien. Marmer en leien zullen we later leeren kennen. We hebben reeds de groeven van Doornik, Vaulx, Antoing en Lessen bezocht. Belangrijke groeven liggen ook te Basécles, Attre (bij Ath), Soignies en Ecaussines, Geldenaken, ook niet te vergeten te Quenast, hier bij Halle. We zullen heden die van Ecaussines bezoeken. Te Quenast maakt men een miljoen kasseiken steenen per maand. De werklieden gebruiken daarbij een scherp hamer en zijn zoo bedreven in hun taak, dat de verschillende steenen geen $\frac{1}{10}$ Kg. verschillen. De afval doet dienst als macadam. De nijverheid dagteekent reeds uit den tijd van Maria-Theresia. Men maakt wel 80 verschillende soorten van playeien, al naar de verschillende steden het begeeren, want de steen van Quenast bedekt straten van Belgische en Hollandsche gemeenten, van Parijs, Berlijn, Londen en zelfs van Bucharest en Nieuw Orleans, die

toch wel ver van elkander liggen. De oppervlakte van alle groeven bedraagt ongeveer 160 H.A.

Bij de opening eener groeve hakt men 't bovenste gesteente weg, daar dit onbruikbaar is door de werking van lucht, vocht en planten. Is het gesteente regelmatig, dan kan men groote stukken uithouwen. Straks zult ge zien hoe men te werk gaat."

De reizigers reden nu recht naar Ecaussines-Carières en lieten dus 's Gravenbrakel (Braine le Comte) en Zinik (Soignies) rechts liggen. De jongens wisten nog, dat in de eerste gemeente onlangs een prachtige beiaard ingehuldigd was geworden door Jef. Denyn, die de schoone klokkenkunst weer tot bloei brengt. Die beiaard hangt in de „Bageole", zooals de toren van 't sierlijk stadhuis heet. Braine le Comte heeft ook een schoone kerk.

„De groeven van Zinik zijn zeer vermaard", hernam vader. „Ze zijn uitgestrekt en regelmatig, zoodat men groote steenen hakken kan. 't Klein graniët, zoo noemt men deze blauwe steensoort, wordt veel voor bouwwerken gebruikt. Te Zinik is ook een school voor toekomstige steenbewerkers. Dit stadje heeft 9000 inw. en wordt nogal door vreemdelingen bezocht om zijn schoone Romaansche kerk, St. Vincent, een der oudste van ons land (VIIe eeuw). In den omtrek heeft men een Romeinsch kamp ontdekt, wat ook de oudheid dezer plaats getuigt. Voor de statie staat een beeld „De Steenhouwer", een hulde dus aan de nijverheid der stad."

Weldra stapten onze vrienden te Ecaussines-Carières af, en eenige minuten later stonden zij bij een groeve, die wel 50 meter diep was. Een opzichter was aan 't meten. „Hij neemt de maat voor een bestelden steen," zei de koopman, „die de werklieden straks zullen loshakken. Daar zijn ze bezig aan 't houwen. Ze slaan met een pin gaten op kleinen afstand van elkander, langs den omtrek die de steen krijgen moet. Is dit gedaan dan maakt men den steen ook van onder

los. Ginds ziet ge hoe de steenen langs een hellenden weg op wagonnetjes naar boven gevoerd worden. Daar er water in de groeve komt, moet dit weggepompt worden."

Bij de groeve, onder afdaken van stroo, zaten mannen de steenen te bewerken: ze te ontdoen van punten en onregelmatigheden, ze glad te wrijven, ze te houwen tot zerken, palen enz. De jongens zagen ook een zagerij. De zagen, welke men daarvoor gebruikt, hebben geen tanden. Verschillende zagen zijn in een raam bevestigd en onder het voortdurend ingieten van water en zand snijden ze den bloksteen. Te Ecaussines verkrijgt men grijzen en blauwen steen voor bouwwerken. Ook maakt men er kasseien. Er zijn eveneens beeldhouwerijen. Groote blokken werden naar de statie vervoerd om verzonden te worden.

Ecaussines-Carières behoort tot de gemeente Ecaussines d'Enghien, waar een schoon kasteel staat. Vlak bij ligt Ecaussines-Lalain, dat kleiner is, en eveneens een kasteel bezit.

Kasteel van Ecaussines d'Enghien.

Al hadden Mr. Franken en zijn jongens te Halle wat genuttigd, toch gevoelden ze nu behoefte om wat meer te eten, en dit deden ze alvorens naar Brussel weer te keeren. Ze zouden de terugreis over Nijvel doen, en in dit stadje een trein overblijven.

Toen ze hun reis vervolgden, zagen de Sinjoren 't kanaal van het Centrum, dat dit van Brussel-Charleroi met Bergen verbindt en de heer Franken vertelde, dat in deze vaart 4 machtige ophalers zijn, welke de schepen van 't een pand in een ander, dat ongeveer 15 m. hooger ligt, overzetten. „Maar," voegde hij er bij, „dat zullen we later zien, als we de zwarte streek bezoeken. Charleroi en Bergen behooren wel tot Midden-België, doch het bezoek aan deze gemeenten

en hun omgeving vraagt ernstige voorbereiding en daarom stellen we 't uit.¹⁾ Over Manage reden de toeristen nu naar Nijvel, langs Seneffe, bekend door twee veldslagen (in 1672 tusschen de Franschen en het leger van Willem III van Oranje en in 1792 tusschen de Franschen en de Oostenrijkers.)

De trein stopte te Nijvel-Noord, een kleine statie. Nijvel bezit ook een grootere spoorhalle aan de lijn van Brussel—Charleroi. Terwijl ze van de statie het stadje inwandelden, vertelde de heer Franken het volgende:

„Nijvel is de oudste stad van Brabant en ontstond rond een vermaarde abdij. Pepijn van Landen, dien ge uit de geschiedenis wel kent, leefde hier met zijn vrouw, die de abdij stichtte. Hun dochter Gertrudis werd er de eerste abdis van. De kerk welke we nu gaan bezoeken, heet dan ook de St. Geertruida. Voornaam dames traden in dit beroemde klooster; later vestigden ze zich ook wel in prachtige woningen, waarvan er nog bestaan. Nu is Nijvel, hoe gunstig het ook ligt, een stil stadje. Het voornaamste werkhuis is dat, waar het materiaal der Staatsspoorwegen gemaakt wordt en dat aan 800 tot 900 arbeiders brood verschaft. Deze gemeente bezit een prachtig park, „Dodaine”, dat we nu jammer genoeg niet kunnen bezoeken, want de tijd ontbreekt ons.”

Weldra stonden de Sinjoren voor den schoonen tempel, die aan de H. Geertruida toegewijd is en met een spitsen oren prijkt. Er zijn bovendien twee zijtorentjes; het eene dat naar de woning der abdis gekeerd stond, heet Tour de Madame. Het ander draagt den naam van Tour de Jean de Nivelles. „En in dat torentje staat J a n v a n N i j v e l, ziet ge het koperen mannetje?” vroeg de koopman. „Vroeger sloeg hij op een klok het heel en half uur, nu is hij werkeloos. Men vertelt 't een en ander over dien, Jean. Er is een rijmpje:

Le chien de Jean de Nivelles,

Qui 's enfuit quand on l'appelle.

¹⁾ Zie 4e deeltje.

„De hond van Jan van Nijvel, die vlucht als men hem roept.”

„Wat beteekent dat vader,” vroeg Willem.

„Ja, wat beteekent het, jongen? Jean de Nivelles, zeggen sommigen, was Jan II van Montmorency, die twee zonen bezat, Jan en Lodewijk. Na den dood zijner eerste vrouw, hertrouwde hij. De jongens konden het niet best vinden met hun nieuwe moeder en liepen weg. De vader riep hen terug, maar tevergeefs. Hij noemde hen honden en „zoo vluchtten de honden van Jan van Nijvel als men ze riep.” Anderen zoeken den oorsprong van 't rijmpje zoo ver niet. Vroeger stond er bij dat koperen manneke een hond. Helaas! in 1879 wierp een windvlaag het dier naar beneden. En, zegt men, sedert roept Jan zijn hond.... maar te vergeefs! En dan zijn er ook lieden, die niet om legenden geven. Vroeger was het mode torens met mannetjes te versieren, die men Jacques of Jan noemde en algemeen Jacquemarts heetten.”

„Jantje van Sluis!” riep Alfred.

„Juist, dat ventje in 't belfort van Sluis heet ook Jan, en men vertelt er ook legenden van. Nu die legenden zijn aardig en we moeten ze niet vergeten. Laten we nu de kerk eens binnentreden.”

De St. Geertruidakerk is een monument en bezit veel kunstwerken, o. a. een rijf met de relikwieën van de heilige, wier naam ze draagt. Vroeger werden die overblijfselen processiegewijs rondgevoerd op een eigenaardigen wagen, welken onze jongens nog zagen. In den tempel staan twee predikstoelen, een houten en marmeren. De houten is een gewrocht van Delvaux en stelt den profeet Elias voor, slagend in de woestijn, terwijl een Engel hem voedsel brengt. Tot de kerkschat behoort nog een aardzode, nu geheel

St. Geertruida kerk van Nijvel.

verkruid, die in de 8e eeuw door een heer aan de abdisse aangeboden werd als leenhulde. De bezoekers daalden ook in de krocht. Dan zagen ze op een binnenplaats de ruïnen van het voormalig klooster. 't Was een romantisch plekje daar, waar men zich niet in 't hartje eener stad waant.

Na de kerk werden nog eenige merkwaardigheden bekeken, zooals het sierlijk gerechtshof, de feestzaal, het standbeeld van T i n x t o r é, eigenlijk Jean le Teinturier, een Nijvelaar uit de 15e eeuw, die zeer bedreven was in de toonkunst en een beroemde muziekschool te Napels stichtte. Seutin, een heelmester, was een ander beroemd zoon dezer stad; zijn borstbeeld prijkt voor de statie.

Nijvel bezit schoone en ruime pleinen en maakt over 't geheel een aangenamen indruk.

„Om de Nijvelaars te bespotten roept men hen soms „A' clou, a' clou" na," vertelde de heer Franken. „De poorten der stad, zoo zegt men, sloten vroeger maar slecht, daar de scharnieren half los waren. Eens kwam de vijand voor de stad. Men wilde ijlings de poorten sluiten, maar . . . die verwenschte scharnieren moesten eerst beter bevestigd worden. Men had nagels noodig, doch terwijl de burgers riepen: „A' clou, a' clou!" trok de vijand binnen Nijvel. En nu gaan wij er weer uit . . . met den trein naar Brussel."

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Naar Leuven.

Dieghem — Evere — Saventhem en de schilderij St. Maarten — Everberg en de Merode's — Iets uit de geschiedenis van Leuven.

Een heele week waren onze jongens nu te Brussel en veel hadden ze gezien! Vader ging den Zondag te Antwerpen doorbrengen, terwijl de knapen wat uitrustten in 't voortreffelijk hotel van Alfreds ouders. Maar 's Maandags keerde

de koopman terug en toen werd er afscheid genomen van de hoofdstad. Naar Leuven!

Aan of bij de spoorlijn liggen Haren, Evere, Dieghem, Saventhem, Cortenberg en andere dorpen en de heer Franken had de jongens vooral naar de eerstgenoemde gemeenten willen leiden, maar de tijd, de tijd! Zijn verlof, al was 't vrijwillig, moest nu dra eindigen!

Dieghem wordt vooral op Paaschmaandag door duizenden Brusselaars bezocht, want dan is het hier bedevaart naar St. Cornelis of St. Cornil, zooals men ginder zegt. Druk is het dien dag in de schoone kerk, welke een zonderlingen toren bezit. Aan den oever der bekoorlijke Woluwebeek verrijst een schoon kasteel. Te Evere is het kerkhof van Brussel, waar monumenten staan voor de Engelschen en Franschen, die na den slag

Kerk van Dieghem.

Kasteel van Dieghem.

bij Waterloo, in de gasthuizen van Brussel aan hun wonden bezweken, en voor de Franschen, die gedurende den oorlog van 1870 in België stierven. Te Evere ligt ook het Ternoyveld, waar in 1549 een schitterend toernooi plaats had ter eere van den toekomstigen vorst Filips II, die toen voor de eerste maal te Brussel kwam . . . Vele edelen, die hier hun bedrevenheid in de wapenkunst toonden, stierven op 't schavot . . . Van het Ternoyveld geniet men een heerlijk vergezicht Noordwaarts tot Mechelen en Zuid-Oostwaarts op Brussel en Zuidwaarts op het Zoniënbosch.

Saventhem herinnert ons aan Van Dyck. De jonge schilder zou zich op raad van Rubens naar Italië begeven. Maar o! wee hij bleef te Saventhem hangen verliefd als hij was op een schoon meisje. Maar zijn meester vernam dit, snelde naar 't Brabantsche dorp en gelukte er in Antoon te bewegen zijn reis te vervolgen. Toch liet deze hier een herinnering achter, een schoone schilderij in de dorpskerk: St. Maarten, die zijn mantel verdeelt. In deze legende schuilt een waarheid. In 1621 kreeg dit dorp een nieuwe baron, die getroffen door de gulle ontvangst der dorpelingen, een schilderij aan de kerk schonk. Antoon

Oude kapel te Cortenberg.

van Dijck schilderde dat stuk en ging het zelf plaatsen. Hij logeerde toen bij den drossaard van 't kasteel Van Ophem en verliefde op de jongste dochter van zijn gastheer. Doch de vader weigerde hem de hand van zijn kind. De boeren van Saventhem hebben hun schat tegen krijgslieden verdedigd, doch in 1794 werd de St. Maarten naar Parijs gevoerd. In 1815 keerde hij terug en de dorpelingen haalden hun schilderij in de statie van Brussel af. Cortenberg is welbekend in Brabants geschiedenis, want hier kwamen alle drie weken 4 ridders en 10 afgevaardigden van steden samen, en vormden den Raad of de rechtbank van Cortenberg, die de klachten ontving tegen de ambtenaren van 't hertogdom en dezer misdrijven bezeugelde, en zoo over de veiligheid der inwoners waakte. Nog ziet men er eenige ruïnen der vermaarde abdij, waar de hertogen zoo dikwijls vertoefden. In het dorp staat een zeer oude kapel. Niet ver van Cortenberg ligt Everberg, met een kasteel der beroemde de Merode's. Een zekere graaf Leopold beminde een nederige volkswrouw, Catherina Creman, en huwde haar. Zijn verwanten kloegen hierover bij

keizerin Maria-Theresia, die den edelman, welke zich naar haar meening zoo vernederd had, in de citadel van Antwerpen liet opsluiten, om hem te dwingen zijn huwelijk te verbreken. Zes maanden bleef de graaf daar, doch hij weigerde hardnekkig aan 't verlangen der vorstin en zijner familieleden te voldoen. Maria-Theresia schonk hem dan de vrijheid terug. De graaf kreeg twee dochters. Toen deze later de afkomst hunner moeder vernamen, begon de jongste te weenen, doch de oudste, Catherina, riep uit: „Nu ik dit weet, eerbiedig ik mijn moeder nog meer!” Catharina huwde een graaf de Merode en de afstammeling, die in 1830 bij Berchem viel, was haar kleinzoon.”

Dit alles vertelde de heer Franken, terwijl de trein onze toeristen langs de golvende, vruchtbare akkers van Brabant naar Leuven voerde. Hij verhaalde ook nog 't een en ander van deze stad, o. m. 't volgende: Leuven wordt het eerst vermeld in de geschiedenis der wreede Noormannen, die hier een kamp hadden opgeslagen, waarheen ze al hun geroofden buit voerden. Maar Arnold van Duitschland kwam hen met een machtig leger aanvallen en hij maakte voor goed een eind aan de moord- en plundertochten dier gevreesde kerels. Doch men veronderstelt, dat hier ook reeds menschen woonden onder de Romeinsche overheersching, daar men veel overblijfselen gevonden heeft uit dien tijd, o. a. tumuli. Later verrees een kasteel op een eilandje tusschen de armen der Dyle en rond het slot ontstond de stad. Ook om de kerk van St. Pieter, gesticht in 1015, vestigden zich lieden, die St. Pietermannen of Petermannen genoemd werden. In den omtrek werden kasteelen en abdijen gebouwd. Leuven werd de hoofdstad van Brabant en nam snel in bloei toe. Men beweert, dat er in de 14e eeuw wel 200 000 inwoners waren, maar dit cijfer schijnt overdreven. De lakennijverheid bracht welvaart in de gemeente. Bij 't openen en sluiten der werkhuizen, werd een klok geluid om de moeders te waarschuwen hun kinderen binnen te halen, want wel 30 tot 40 duizend arbeiders verdrongen zich

dan in de straten. Nu 't zelfde verhaalt men eveneens van Brugge en vroeger was 't papier ook geduldig, evenals thans. Zeker is het dat Leuven tot hoogen bloei kwam. Helaas! burgertwist veroorzaakte den ondergang der stad. De patriciërs

Oud kasteel in Brabant.

of rijken bestuurden de gemeente en de ambachten wilden ook hun woord meespreken.

Jaren lang twistten de patriciërs en burgers om dat bestuur en de hertog werd er ingemengd, doch koos nu de zijde der eersten dan der laatsten. Pieter Coutereel, de burgemeester, stond aan 't hoofd der ambachten, doch werd verbannen. Dan werd een spinner, Wouter van der Leyen, de aanvoerder der burgers. Uitgeweken patriciërs vermoordden hem te Brussel. Die misdaad verbitterde het volk zoozeer, dat het naar 't toenmalig stadhuis op de Oude Markt stroomde en zeventien edelen, die in 't gebouw vergaderd waren, door de vensters op de pieken der gemeentenaren wierp. Die voortdurende onlusten gaven Leuven een gevoeligen knak.

Duizenden lakenweversvestigden zich in Holland of Engeland, waarheen ze hun bedrijf overbrachten. Meer dan 6000 huizen stonden ledig. Talrijke inwoners ook leefden in de naburige bosschen. Een aantal hunner veroverden op 't onverwachts de stad, maar de hertog verscheen weer met zijn leger en liet de aanleggers van den opstand ter dood brengen. De overige lieden zwierven nu in het woud rond en werden „wilde zwijnen" genoemd.

Oud kasteel in Brabant.

Leuven kwijnde thans. De oprichting eener hoogeschool schonk aan de gemeente nieuwen luister. En de vroegere lakenhal werd nu een brandpunt van geleerdheid, waardoor Leuven in de beschaafde wereld een grooten naam verwierf.

Tegenwoordig is Leuven een schoone, eerwaardige stedemet prachtige gebouwen. De vroegere wallen zijn nu in fraaie wandelwegen herschapen.

Meer dan 2500 studenten bezoeken zijn Universiteit. Er heerscht ook veel nijverheid. Er zijn brouwerijen, stoommolens, stijfsel-fabrieken, metaalfabrieken, een klokkegieterij. De gemeente telt ruim 40000 inwoners. Leuven bezit talrijke spoorlijnen en wordt

bespoeld door de Dyle. Deze rivier wordt pas bevaarbaar nadat ze den Demer opgenomen heeft, dus ver beneden Leuven. Maar van deze stad leidt een schoon kanaal naar den Rupel, reeds gegraven in 1750.

Maar we zijn te Leuven.... vlug er uit of de trein neemt ons mee naar Luik!"

Oud slot in Brabant.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Leuven.

Standbeelden — Stadhuis — St. Pieterskerk — St. Geertruidakerk — Op den Cesarsberg — IJzerberg — Remy — Universiteit — Pater Damiaan — Park.

Onze toeristen volgden de breede straat van de statie naar de markt en zagen bij de spoorhalle, in een hofke, het standbeeld van Sylvain van de Weyer, een beroemd staatsman en lid van 't Voorloopig Bewind. Wat

verder staat het beeld van Justius Lipsius, die de aanbiedingen van vorsten af sloeg, om te Leuven leeraar te blijven aan de hoogeschool.

Op de Groote Markt zagen de knapen twee prachtige gebouwen, het stadhuis en de St. Pieterskerk.

Het ranke stadhuis met zijn fijne torens, zijn kwistige versiering is een der schoonste monumenten van Europa. Het werd opgericht in de jaren 1448—1463, naar de plannen van den Leuenaar Mathieu de Layens. De bezoekers

Oude huizen te Leuven.

bekeken het ook van binnen. Vol bewondering wandelden ze door de verschillende zalen. In de groote historische zaal zagen ze prachtige schilderijen, die den jongens herinnerden aan hetgeen vader verteld had, n.l. „Pieter Coutereel verscheurt voor het volk de privilegiën der Patriciërs” en „de aankomst te Leuven van 't lijk van Wouter van der Leyen, die door de uitgeweken burgers te Brussel vermoord werd”. Een derde stuk verbeeldt de „Instelling der Leuvensche Hoogeschool” en een vierde „Anna van Roesmaels, den Bijbel verklarende”. Ook zijn daar de portretten van beroemde Leuenaars, o. a. van Dirk Bouts, beroemd schilder, Josse Beyaert, beeldhouwer en ook van Quinten Massijs.

„Was Quinten Massijs dan geen Antwerpenaar?” vroeg Willem verbaasd.

„Men twist over dit punt,” antwoordde zijn vader. „In elk geval woonde Quinten als jongeling te Antwerpen,

waar hij smid was, maar toch een kunstenaar. Bij de O. L. V. kerk, in de Scheldestad, kent ge zijn sierlijke putkevie; in de St. Pieterskerk, hier te Leuven bewondert men van hem een prachtige altaartuin; ge weet eveneens, dat hij schilder werd uit liefde tot een meisje, dat van haar vader, ook een schilder, alleen met een kunstgenoot trouwen mocht. Anderen zeggen, dat hij na een ziekte, te zwak was om den hamer te hanteeren, en daarom schilder werd.”

Bij 't verlaten van een der zalen wees de koopman een koperen muurplaat aan en sprak:

„Onze oude gemeentenaren waren zeer gehecht aan hun voorrechten en wee dengene, die deze schond! In 1545, zooals we op deze plaat lezen, had de burgemeester van Heverlé op 't grondgebied van Leuven een Leuenaar aangehouden en dezen een nacht in 't gevang van Heverlé opgesloten. Dat was een schending van de rechten der Leuvensche burgerij. Om „sy-

Kade te Leuven.

ne vermetelycke misdaed”, werd de burgemeester van Heverlé veroordeeld: 1e tot het openlijk vergiffenis vragen aan God, aan het gerecht en aan de stad Leuven; 2e tot het betalen van 200 Carolusguldens, de helft aan den keizer en de helft aan de stad; 3e tot het laten graveeren van zijn vonnis op een koperen plaat en deze ter herinnering in de gerechtszaal ten toon te stellen!” Ja de gemeentenaren handhaafden hun rechten!”

Vervolgens bezochten onze vrienden het museum in 't stadhuis. Hier zagen ze oude en nieuwe schilderijen, o. a. een „Portret van Karel I” door Van Dyck. Verder lagen daar brieven, onderteekend door Karel V, Filips II, Justius

Lipsius, Napoleon; charters met groote zegels; stempels munten enz. Vol aandacht bekeken de jongens den beroemden, gouden sleutel, dien de stad in 1710 van Karel VI, den vader van Maria-Theresia, ontving na dapper de Franschen uit de stad verdreven te hebben. In dit museum staat ook 't maket der St. Pieterskerk, zooals deze oorspronkelijk gebouwd moest worden.

De St. Pieterskerk, welke nu bezichtigd werd, moest met drie torens prijken. De middelste toren steeg reeds tot 150 m. . . . maar stortte gedeeltelijk in en werd

De Dijle te Leuven.

later afgebroken tot op zijn tegenwoordige, geringe hoogte. Ondanks de verminking is deze tempel toch een prachtig gebouw, in gothischen stijl. Ook 't inwendige treft den bezoeker, door de stoute bogen en gewelven, het heerlijk doxaal, de verschillende kapellen met allerlei kunstschatten. Een dezer kapellen is gewijd aan Margaretha van Leuven. Wie was zij? De heer Franken vertelde een overlevering.

„In de herberg St. Joris woonde Margaretha bij haar ouders. Zekeren avond kwamen acht mannen, die hier wilden overnachten, naar ze beweerden. Ze zonden Margaretha om wijn en vermoordden dan den baas en de bazin. Toen het meisje terugkeerde, grepen de booswichten haar vast, sleurden ze buiten de stede, doodden haar en wierpen het lijk in de Dyle. Het lichaam zonk niet. Een groot aantal visschen hield het drijvend en bracht het, tegen den stroom op, tot aan den voet van het slot, waar de hertog en de

hertogin woonden. Deze vorstelijke personen zagen Margaretha op 't water; een zacht glanzende lichtkroon omstraalde haar hoofd. De maagd werd dan met groote plechtigheid in deze kapel begraven en de schilderijen daar herinneren haar legende.”

Onder andere schilderstukken zagen de knapen nog twee gewrochten van Dirk Bouts. „De marteldood van den H. Erasmus” en „Het laatste Avondmaal.” Op dit laatste doek heeft de schilder zich zelf afgebeeld vóór een bidstoel.

De toeristen bleven eveneens staan voor de graftombe van Mathilde van Vlaanderen, gemalin van hertog Hendrik I. Bij de vorstin

rust ook haar dochter, die keizerin van Duitschland was.

„Deze kerk herinnert ons de bekende sage van Genoveva van Brabant”, zei de koopman.

„Dat verhaal van Siegfried, Genoveva, Golo, Meifeld, de heks Mirna, is bij ons volk geliefd en 't zou dan in

dezen tempel geweest zijn. — altijd naar de overlevering — dat Siegfried met de edele Genoveva verbonden werd.”

Leuven bezit nog schoone bedehuizen. Mr. Franken en de knapen bezochten ook de St. Geertruida-kerk, met haar schoonen 71 m. hoogen toren, die wel aan dien van Brussels stadhuis denken doet, wat niet te verwonderen is, daar ook hij een gewrocht is van Jan van Ruysbroeck. Die toren bezit een welluidenden beiaard. De St. Geertruida-kerk is rijk aan prachtig gebeeldhouwde koorgestoelten en andere kunstwerken.

Langs schilderachtige kaden en oude huizen met eigen-

Toren der St. Geertruidakerk.

aardige gevels, wandelden de toeristen vervolgens naar den Cesarsberg, waarop vroeger het kasteel der Brabantsche hertogen stond. Cesar beteekent keizer en herinnert aan Karel V, die hier eenigen tijd woonde, toen hij te Leuven lessen ontving van den Hollander Adriaan Florens, later paus Adriaan VI. Veel beroemde personen hebben van hier het heerlijk gezicht op Leuven genoten, zooals de knapen nu ook deden.

„Het kasteel werd op last van Jozef II afgebroken en nauwelijks zijn er eenige muren van over,” zei de koopman. „Er staat nu een abdij. Ge ziet, dat Leuven in een vallei ligt

Hoekje van Oud-Leuven.

enomringd is van heuvels. Daar op den weg naar Brussel ligt de IJzerberg, waar in 1831 de Hollanders en de Belgen zoo hevig streden. Hendrik Conscience nam ook deel aan 't gevecht en weinig scheelde het of hij sneuvelde zelf. Een Hollandsch dragonder rende op hem af met zijn vreeselijk zwaard. Conscience wilde zich niet overgeven en velde de bajonet ter verdediging. Eensklaps kreeg hij een gewel-

digen slag en rolde verdoofd in een hollen weg. Toen hij zijn bewustzijn terug kreeg, gevoelde hij een hevige pijn in den voet. Met moeite sleepte hij zich stadswaarts en eindelijk viel hij uitgeput bij een boom neer. Gelukkig reed er een ambulance-wagen voorbij. Conscience werd bij de andere gewonden gelegd en naar Mechelen vervoerd, waar hij eenigen tijd in 't hospitaal verbleef.

't Was ook op den Cesarsberg, dat de Noormannen hun kamp hadden, waarover we dezen morgen spraken,” vervolgde de heer Franken. „Zoo groot was het aantal dooden, gevallen in den slag, dat de lijken den loop van de Dyle

stremden. Uit dankbaarheid richtte het volk twee kapellen op, waardoor dorpen ontstonden, Winsele en Winxеле. De Cesarsberg spreekt ons eveneens van de fiere hertogen van Brabant en we denken nu in 't bijzonder aan Jan I, den dichter, den krijgsman, den wijzen vader van zijn volk ook. Ge kent de geschiedenis van Jan en zijn zuster, de koningin van Frankrijk. In de school hebt ge hooren spreken van den slag bij Woeringen. Ja Brabant heeft een gewichtig historieboek... maar laten we ons verheugen in onzen tijd van vrede. Geen krijg vernielt de oogsten meer, die zoo welig de akkers bedekken, waarheen we ook staren. En de geruchten, welke uit de stad opstijgen, vormen samen den harteklop eener bloeiende nijverheid, die brood verschaft.”

Toren van Jansenius.

Oude kloosterpoort te Leuven.

Op hun verdere wandeling door de stad bezichtigden de toeristen nog het monument voor Remy, den philanthroop, den toren van Jansenius (een geleerde geestelijke), het rustig begijnhof, 't stadje in een stad, en de Lakenhalle.

In de Lakenhalle verdrongen zich weleer kooplieden uit alle landen, maar nu worden hier lessen voor de hoogeschoolstudenten gegeven en bevindt zich de boekerij, die uit 200 000 werken bestaat. De Leuvensche vrije hoogeschool is niet één gebouw, de leergangen worden in 22 gebouwen gegeven.

Op 't oud kerkhof der St. Jacobskerk zagen de knapen het schoone standbeeld van pater D a m i a a n, een meesterwerk van Constant Meunier. Pater Damiaan, met zijn eigenlijken naam Jozef De Veuster, werd te Tremeloo, bij Leuven geboren. Hij werd missionaris en wijdde een gedeelte van zijn leven aan de verpleging der melaatschen. In 1889 stierf hij aan die vreeselijke ziekte te Molokai in Oceanië.

Leuven bezit ook een fraai park, waarin men nog ruïnen der oude vestingen ziet. Noemen we insgelijks bij de merkwaardigheden dezer belangrijke stad het museum Spolbesch de Lovenjoul met een kostbare verzameling porselein, oude meubelen, schilderijen e. d.

Onze reizigers zochten nu een goede herberg, want de lange wandeling had de maag geprikkeld. Na het noenmaal zouden ze een brouwerij bezoeken, en verder in den middag een uitstapje in den omtrek doen.

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

In de Brouwerij.

Gesprek over brouwen — Mout, wort, bier, gisting — In een nieuwe brouwerij — Biergebruik en -misbruik.

„Alvorens we de brouwerij bezoeken, zal ik u wat over de bereiding van 't bier vertellen”, zei de heer Franken na 't noenmaal. „Men maakt het bier van granen, van rogge, tarwe, maar vooral van gerst. Bier is graan met water verbonden, maar . . . dat graan heeft een verandering ondergaan. Men heeft vooral uit 't graan de suiker nodig. Suiker, zegt ge? Zit er dan suiker in graan? Ja . . . Een graankorrel bevat meel, maar als een graankorrel ontkiemt, verandert een gedeelte van 't meel in suiker. Ge weet wat ontkiemen is. Een zaad in den grond ontkiemt, dat is het begint te leven, het wordt een plantje met een worteltje,

een of twee blaadjes, een stengeltje, waaraan weer blaadjes en takjes komen. Bij ontkiemen verandert dus een deel van 't meel, dat de korrel bevat, in suiker. De brouwer heeft de suiker nodig. Hij moet dus zijn gerst laten ontkiemen. Waar? In den grond? Dat gaat niet. Hij moet dus een ander middel kennen om de gerst te doen ontkiemen. De brouwer doet de gerst in een weekkuip, dat is een kuip met water. De gerst blijft daarin 60—120 uur. Dan spreidt de brouwer het graan nat over een steenen vloer. Na 20 tot 36 uren komen er witte puntjes op de korrels: de kieming begint. Men ziet ook fijne blaadjes aan de korrels, doch daar deze gedurig met een schop omgekeerd worden, kunnen er zich geen plantjes vormen. Acht dagen later wordt de gerst op een verwarmden zolder, de eest, geworpen en droogt er. De gerst is m o u t geworden. De mout gaat in een wan, om gezuiverd te worden van de spruitjes en eindelijk wordt ze grof gemalen. Mout is dus graan, zóó verandert, dat men het met water verbinden kan. Dit zal nu gebeuren.

De brouwer werpt de mout in een kuip met lauw water, dat hij omroert. Mout en water vermengen zich. De brouwer laat dit beslag een uur staan. Waarom? De suiker, de gom enz. uit de mout moet met 't water vereenigd worden. Mout en water trekken, evenals water en thee. Vervolgens wordt er warm water bijgevoegd. Het mengsel blijft dan eenigen tijd staan. Op den bodem der kuip bezinkt de draf, d. i. het mout, waaruit de suiker, de gom en andere deelen getrokken zijn. Boven den draf ligt een heldere vloeistof, die men w o r t noemt. Draf wordt als veevoeder gebruikt.

Het wort komt in een andere kuip of in een ketel, den brouwketel, en wordt gekookt en intusschen met h o p vermengd. Hop geeft een geurigen smaak aan 't bier. Na de koking pompt de brouwer het wort in de koelbakken. waarin 't spoedig afkoelt. De hop blijft achter. Het wort is nu b i e r geworden. Dit bier moet gisten. Daardoor ver-

liest het stoffen, welke het onsmakelijk maken zouden en het wordt een prikkelende drank. De brouwer laat het bier in de gistkuip loopen en doet er gist bij. Belletjes koolzuur stijgen op en boven de kuip komt nieuwe gist. Ook op den bodem blijft gist achter. Na de gisting wordt 't bier in vaten getapt, die in een koelen kelder moeten liggen. Het vat mag niet gesloten zijn, boven blijft 't bomgat open, want 't bier gist nog, en die gist kan nu door het bomgat naar buiten; dat noemt men *nagisten*. Eindelijk is 't bier tot verbruik gereed.

Bij 't bierbrouwen onderscheiden we dus: 1. de mouterij; 2. het eigenlijke brouwen; 3. de gisting. Dus, gerst wordt mout, mout met water vereenigd vormt wort, en wort verandert door koking met hop in bier, dat nog gisten moet.

Ik heb u een ouderwetsche brouwerij beschreven, zooals men ze op den buiten ziet. De brouwerij, welke we thans gaan bezoeken, heeft verbeterde toestellen, maar ge zult deze beter begrijpen na mijn beschrijving. Mouterijen zijn niet altijd aan de brouwerijen verbonden. Vele brouwers koopen van een mouter hun mout.

Om twee uur traden onze reizigers een groote brouwerij binnen. Een meestergast leidde hen rond. Hier was geen mouterij, maar op de zolders zagen de knapen toch de veranderde gerst, die nu gereed was voor de bereiding van bier. In een ruime zaal zagen ze groote ketels. „Cuve Matière”, stond er op den eersten ketel. De meesterknecht sprak met den heer Franken, die alles aan de knapen vertelde.

„Dit is de beslagkuip in de ouderwetsche brouwerij,” zei de koopman. „Hier wordt de mout vermengd met lauw water en staat het de suiker, de gom enz. aan 't water af. Eerst wordt er water van 40°, dan van 65° opgegoten. De brouwer roert het mengsel met een roeispaan om. In dezen ketel geschiedt 't omroeren machinaal. De draf bezonk in de kuip, de vloeistof werd geklaard; dit klaren gebeurt hier in dezen ketel waarop ge „clarification” leest. De mout verandert in

wort nietwaar? In de ouderwetsche brouwerij kookt het wort met hop, wat hier in dien ketel eveneens geschiedt. Men neemt 250 tot 1500 gram hop per H.L. De koking duurt ongeveer vier uur. Nu gaat het wort door een filter; de hop blijft achter. In de oude brouwerij liep het bier naar den verkoelkelder; hier eveneens, maar om de verkoeling nog sneller te doen plaats hebben, laat men het bier over dit toestel stroommen, dat *Lawrencekoeler* heet. Zooals ge ziet bestaat het uit twee gegolfde koperen platen; daartusschen stroomt koud water. Het gekookte wort, of het bier dus, vloeit nu over die koude platen en staat er zijn warmte aan af. Nu gaan we naar den gistingkelder.”

In dien kelder zagen de jongens reusachtige kuipen, gevuld met gistend bier. Schuim steeg geweldig naar boven. Na 't gisten tapt men 't bier ook machinaal in vaten.

De bezoekers zagen hoe vaten en flesschen snel gereinigd worden en hoe men machinaal flesschen vult.

Ten slotte hoorden ze nog eenige bijzonderheden over 't bier. Bier is een gezonde drank, mits 't zuiver is, maar sommige brouwers gebruiken niet altijd goede grondstoffen. In België zijn er veel brouwerijen. Men brouwt verschillende soorten bier als Lambick, Faro te Brussel, Gerstebier te Antwerpen, Oudenaardsch, Leuvensch, Diestersch, enz. Ook Bornhem, Hoegaarden, Gent zijn bekend om hun biersoorten. Er wordt veel bier uitgevoerd vooral naar Engeland en Amerika; maar men drinkt ook veel ingevoerd bier uit Duitschland, Oostenrijk en Engeland (Munich, Pilsen, Stout, Ale e. a.).

„Bier is een gezonde drank, mits 't zuiver zij . . . maar ook mits een matig gebruik,” zei de heer Franken bij 't verlaten der brouwerij. „En ten onzent wordt te veel bier gedronken. De Belgen drinken per hoofd 207 liter per jaar, de Duitschers, ook als groote bierdrinkers bekend, 124 l.¹⁾ Bier wordt hier niet matig gedronken, en 't biermisbruik veroorzaakt veel

¹⁾ Cijfers van 1898.

ellende. Veel menschen zijn er verslaafd aan. Ik ken een streek, waar talrijke werklieden 's Zondags 10 tot 20 liter bier drinken. Ze verwoesten hun gezondheid en verstand. Geld, zoo noodig in 't huisgezin, komt in de tooglade van den herbergier. Men struikelt om zoo te zeggen over de herbergen. Gehuchten van zeven huizen tellen soms vier herbergen. Mij zijn dorpen bekend, waar er zeker per 20 of 30 inwoners een herberg is! „Die ellendige pinten” is de wanhoopskreet van menige huismoeder, die haar kroost geen brood geven kan. Ja, drankmisbruik is de kanker van ons volksbestaan en niet genoeg kan men de vereenigingen steunen, welke er tegen werken.”

TWEE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

In de omgeving van Leuven.

Kessel-Loo — St. Pieters Rhode — Het Hageland — Wesemael — Rotselaer — Wijgmael — Wespelaer — Heverlé.

Na hun bezoek aan de brouwerij deden de Sinjoren een uitstapje in den omtrek van Leuven en sloegen den fraaien weg naar Kessel-Loo, in.

„Links van ons,” zei de heer Franken, „lag het moeras, waarin duizenden lijken der Noormannen zich ophoopten in die barbaarsche tijden van roof, moord en oorlog. Wij hebben hier in Midden-België reeds dikwijls over veldslagen gesproken. Men noemt ons land wel eens het slagveld van Europa. Nu is het gelukkig een tuin van Europa geworden. Ziet eens die heerlijke velden met hun welige oogsten! De landbouw staat hier op een hoogen trap. En hoe schoon is de omgeving van Leuven! Een kring van heuvelen legt zich rond de stad. En we zijn hier in een historische streek, zooals ge reeds weet. We wandelen in 't hartje van Brabant.”

Weldra bereikten onze vrienden een zeer oude kapel, een

put en eenige huizen. 't Was het gehucht Blauwput onder Kessel-Loo.

„We komen nu bij de ruïnen der eens zoo beroemde abdij van Vlierbeek,” zeide de heer Franken. „In dezen bodem rusten veel machtige heeren van Brabant. Hun sloten zijn verwoest, meer nog dan deze abdij . . .”

De reizigers genoten weer een prachtig gezicht op Leuven. De massa der St. Pieterskerk, de torentjes van 't stadhuis en de spits van St. Geertruida verhieven zich boven de roode daken.

Langs heuvelhellingen of door holle wegen, vervolgde het viertal de wandeling tot ze een punt bereikten, vanwaar ze een prachtig panorama konden bewonderen. 't Was helder weer, en in 't gras neergezeten, was vader gereed tot vertel-

len. Ginds heel ver over akkers en weiden, teekende zich de dom van Mechelen af. „Die spits is van Aarschot,” zei de koopman, „links zien we den koepel van Scherpenheuvel, de vermaarde bedevaartplaats. En dan die talrijke dorpen! Waar zal ik beginnen? Eerst in de richting van Diest. Daar ligt St. Pieters Rhode, dat ons de geschiedenis der Leuvensche burgers herinnert. Daar toch weken vele volgelingen van Coutereel en Van der Leyen heen en ze vestigden zich langs een beek, waar ze hun werk hervatten. Onlangs heeft men er nog de grondslagen van woningen, benevens zilveren

Kapel te Kessel-Loo.

Kasteel te St. Pieters Rhode.

munten gevonden. Arme zwoegers, die martelaren werden voor de vrijheid! Bij dat dorp staat ook het slot Horst met zijn geduchten toren. Op het kasteel spookt het, zeggen de omwoners. Een heer van Rhode had veel gereisd en keerde op zijn kasteel Horst terug met een schoone, jonge vrouw, die de goedheid zelve was, terwijl haar man geen greintje naastenliefde bezat. Eens had een jonge boer een haas gestroopt, en die misdaad moest met den dood gestraft worden, oordeelde de heer van Rhode. De bruid van den jongeling wierp zich weenend aan de voeten der edelvrouwe. Deze beloofde al 't mogelijke te doen, om den veroordeelde te redden. Ze sprak met den slotkapelaan en deze gelukte er in den kasteelheer tot barmhartigheid te bewegen. De jongeling kon dus met zijn bruid trouwen. Op zekeren dag reed de heer van Rhode met zijn gade en den priester naar Heverlé. Onderweg naderden een man en een vrouw de koets en boden de dame een ruiker aan. 't Waren de jonggehuwden, die hun beschermster bedanken wilden. De heer van Rhode zag verast naar zijn gemalin en dan naar den kapelaan en hij bemerkte, hoe de eerste den tweede een teeken gaf te zwijgen. De vrouwe wilde niet, dat haar man wist, dat zij eigenlijk voor den overtreders van 't jachtrecht gepleit had. De heer van Rhode werd nu zoo woedend, omdat zijn gade en de priester hem een geheim verborgen, dat hij den kapelaan doodstak. De vrouwe slaakte een gil, zakte neer . . . en was zinneloos. Weinigen tijd daarna stierf ze. De heer van Rhode werd gefolterd door wroeging en na jaren van zielesmart, overleed hij kinderloos. Het kasteel bleef eenzaam en verlaten, zegt de overlevering, en vele boeren gelooven, dat in de lindenreef waar de moord geschiedde, soms op 't uur van middernacht een zwarte koets verschijnt, getrokken door zes paarden, en die in den grooten toren verdwijnt."

Na die legende verhaald te hebben, vervolgde de heer Franken: „Tusschen Leuven en Diest ligt het Hageland, een zandige streek met veel dennenbosschen. Ziet maar naar 't donker groen ginds. Het vormt een overgang van 't vrucht-

baar Midden-België naar de Kempen. In den Franschen tijd was het 't schuiloord van talrijke benden krijgers, boeren, die opstonden tegen de vreemde heerschappij.

Nu kijken we links. De heuvelhelling behoort tot het dorp Wesemael. Weze beteekent wees of voogd en mael grond. Wezemaal is dus grond der voogden en die naam wordt ons duidelijk, als we weten dat de heeren van Wesemael de voogden waren der Brabantsche hertogen, gedurende dezer minderjarigheid. Maar van het slot dier machtige edelen is niets meer over dan een ringgracht om een weide! Vergankelijkheid weeral dus! Op de heuvels ginds groeide vroeger de wijnstok. Ja, daar werd wijn geperst, jongens. Ge weet, dat er tegenwoordig in België geen wijngaarden meer zijn dan alleen te Hoei. Nu tot in de 15e eeuw werd daar te Wesemael ook wijn gewonnen. Men ziet er nog een muurtje van ijzeraarde, 2 à 3 Km. lang, langs waar de druivelaar zich kronkelde. De wijnstok heeft zon noodig en daarom plant men hem op berghellingen en langs muren die trapsgewijze hooger staan. De wijn wordt uit de druiven geperst.

Die heuvels bevatten veel ijzerroer, waarover we in de Kempen gesproken hebben. Meer links van Wesemael ligt Rotselaer, waar men den toren van Terheijden ziet, overblijfsel van een slot, te midden van een vijver. Aan de lijn naar Mechelen hebben we Wijgmael met de be-

Oud slot in Brabant.

Toren van Terheijden.

roemde stijfselfabriek van Remy. „Amidon Remy”, hebt ge dikwijls op kisten gelezen. Stijfself wordt ook uit planten getrokken. De planten hebben in hun zaden of wortels een stof, die men zetmeel noemt. Neem een graankorrel en wrijf die bijv. in een doekje onder water fijn. Die graankorrel bestaat uit heel fijn meel, 't binnenste, en kleefstof, 't buitenste, vlak onder de pel. Het water wordt troebel. Na eenigen tijd ligt op den bodem van 't vat een uiterst fijne witte stof; giet het water af en laat de stof droogen; het is stijfself. Stijfself uit rijst is de beste. Te Wijgmael is de grootste stijfselfabriek der wereld. De stichter, de heer Remy, heeft veel voor zijn evennaaste gedaan. Te Leuven richtte hij o. m. een hospitaal op voor ongeneesbare zieken. We hebben dezen morgen zijn monument gezien.

In dit nijverheidsgesticht is ook een bloemmolen,” vervolgde vader. „De oude windmolens verdwijnen stilaan, en 't is jammer, want ze sieren 't landschap.”

„Hoe maalt zoo'n molen, oom?” vroeg Alfred.

„O, heel eenvoudig! Een graankorrel bevat een wit poeder, dat we meel noemen. Het meel zit in een omhulsel, dat gebroken moet worden, wil men het meel krijgen. Welnu dit breken heet malen. In vroegere eeuwen wreef men 't graan tusschen twee steenen fijn, en in den molen gebeurt eigenlijk 't zelfde. In den molen liggen twee steenen boven elkander; ze zijn voorzien van ribben of groeven; doch de groeven van den ondersten molensteen loopen in tegenovergestelde richting als die van den bovensten. De onderste steen ligt vast en heet ligger, de bovenste, de looper, draait met een spil rond en bezit een opening. Door deze opening werpt de molenaar 't graan, dat tusschen den looper en den ligger valt. De looper draait rond en 't graan wordt gewreven, gebroken, gemalen. Onder den bak, waarin de steenen zich bevinden, hangt een zak en hierin valt het meel.

Nu en dan moeten de steenen gescherpt worden, want ze slijten door 't malen en de groeven zouden te ondiep zijn. (billen). Maar hoe draait de looper? Aan dien bovensten

steen is een spil. Aan 't bovineind van die spil is een groot tandrad. Als dit rad draait, draait ook de spil en ook de looper. Het rad van de spil past in het rad van de molenas. Deze as is een klooke balk, waaraan de wieken bevestigd zijn. Draait de as, dan draait ook de spil. Maar hoe krijgt men de as aan 't draaien?”

„Door de wieken!” riepen de jongens.

„Juist! Draaien de wieken, dan draait eveneens de as. En wie beweegt de wieken?”

„De wind!”

„Goed! De wind blaast in de linnen zeilen, die aan de hekken der wieken gespannen zijn.

De wind beweegt de wieken, de wieken de as, de as de spil en de spil den looper!

De wind is dus de beweegkracht. Bij watermolens

wordt die kracht uitgeoefend door het water van een beek, dat over een dam met geweld op de schepborden

van een rad valt en dit beweegt. Maar nu heeft men

den stoom benuttigd als beweegkracht. De oude molen

steen worden veelal vervangen door cylinders en zoo

bezit ons land veel stoommolens.

Nu we toch over malen spreken, wil ik nog iets zeggen

over olieslagerijen,” vervolgde de heer Franken. „Zaden en

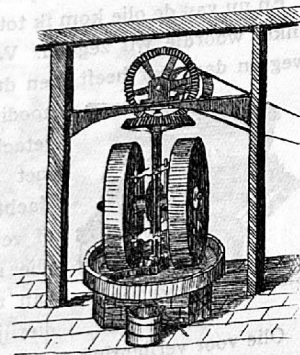
vruchten van oliehoudende planten als vlas, koolzaad, den

olijfboom e. a. bevatten olie. Die olieën zijn zeer nuttig,

't zij voor de voeding, 't zij in de geneeskunde, of voor verlichting of in de nijverheid bijv. voor de bereiding van

verf. Olijfolie wordt veel voor de spijzen, lijnolie (uit vlaszaad) bij 't verven, koolzaadolie voor de verlichting gebruikt.

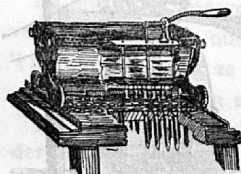
Uit de u wel bekende aardnootjes (Congonootjes) trekt men

Molen voor persing van oliezaden.

eveneens olie. Men perst uit de zaden en vruchten de olie. Tegenwoordig bezit men ook al verbeterde instellingen voor die verrichtingen. De zaden worden eerst gekneusd en dan geperst of gemalen onder twee zware steenen, die in een bak omloopen. De zaden worden in dien bak geworpen en door de steenen geperst. Er ontstaat een soort van brij, welke men in zakken doet en weer perst. De olie loopt weg en een koek blijft in den zak achter. Deze koek wordt nog geperst en eindelijk als veevoeder verkocht (lijnkoeken, bijv.) Maar jongens, ik vertel u dit, maar in beginsel, als ge grooter zijt, moet ge maar veel nijverheidsgebouwen bezoeken.

En nu van de olie kom ik tot de zeep, waarover ik nog een enkel woordje wil zeggen. Water neemt geen vetvlekken weg en daarvoor heeft men dus bij 't wasschen iets anders

Gietwerktuig voor kaarsen.

noodig. Men gebruikt zeep, dat de vetachtige deeltjes oplossen, d. i. met het water vereenigen kan. Zachte zeep maakt men van olie of vet met potasch, harde zeep van olie met soda. Men gebruikt olie van raap-, hennep- of lijnzaad, of dierlijk vet.

Olie voor verlichting wordt al minder en minder gebruikt. Kaarsen geraken eveneens uit de mode."

„Hoe maakt men kaarsen, vader?" vroeg Willem.

„Onze koster deed dit op de volgende manier. Aan een lat hing hij een twaalfstal katoendraden en die dompelde hij te gelijk in gesmolten vet. Het vet droop langs den draad, maar een deel bleef er aan. Die indompelingen herhaalde de koster tot de kaars dik genoeg was. Het vet koelde af en stolde. Tegenwoordig heeft men gietwerktuigen. Deze bestaan uit een bak waarin het vet zich bevindt en uit vormen waarin de pitten (draden) hangen. Die bak rolt boven de vormen. In den bodem zijn gaatjes die juist boven de vormen passen. Met een hefboom opent de gieter de gaatjes en 't vet loopt in de vormen rond de pitten. Men giet nu veel stearine-

kaarsen. Stearine wordt uit vet getrokken; deze kaarsen rieken niet en moeten niet gesnoten worden.

Maar laten we nu eens verder kijken.

Verder aan de lijn van Mechelen ligt Wespelaar, met een overheerlijk park. Een brouwer van Leuven, Plaschaert, liet het aanleggen. Met zijn schoone dreven en perken, grasvelden, zijn waterpartijen, bruggen, grotten, paviljoenen, standbeelden enz. is dit park na dat van Belœil 't schoonste van België.

Met de tram, die van Diest, dus door 't Hageland kwam,

Park te Wespelaar.

reden onze reizigers naar Leuven terug. Ze besloten den dag met een uitstapje naar het prachtig kasteel en bosch van Heverlé en de beroemde Parkabdij. Het bosch van Heverlé is een overblijfsel van 't Kolenwoud, dat in de eerste eeuwen dwars door België liep. Jan I en Wenceslas lieten groote oppervlakten van 't woud rooien, als eenigste middel om 't land te zuiveren van roovers en ander gespuis, dat tusschen 't dicht geboomte een al te veilige wijkplaats vond. Het kasteel, omringd door een overheerlijk park, bezit talrijke kunstschaten. Hetzelfde mag men zeggen van de Parkabdij, een der belangrijkste gestichten van dien aard in België.

„Nu hebt ge een denkbeeld van de belangrijkheid van Leuven en omgeving,” zei de heer Franken, toen hij met de knapen vermoeid hotelwaarts keerde. „Waarlijk de oude hoofdstad van Brabant is een langer bezoek waard, dan wij haar brengen kunnen.”

„Waar gaan we morgen heen?” vroeg Alfred.

„Langs de Dyle, dus naar Waver en verder naar de ruïnen van Villers, om over Gembloers naar Thienen te rijden. Geschiedenis en nijverheid, meest nijverheid nu, want we zullen een papier- en een suikerfabriek bezoeken.”

DRIE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Langs 't Dal der Dyle.

Waver. — Romeinsche villa. — Een papierfabriek. — Stevenisten.
— De abdij van Villers. — Ottignies. — Over paarden. —
Gembloers, Geldenaken en Hoegaerden. —
Naar Thienen.

's Dinsdags verliet de heer Franken met zijn knapen Leuven en op den trein, zei hij:

„We volgen nu 't dal der Dyle. We hebben deze rivier ook te Mechelen ontmoet; ge weet dat ze Noordwaarts van Leuven door een lieve streek kronkelt en zoo is het ook in haar bovenloop, gelijk we heden zullen zien.”

Te Heverlé wierpen de toeristen nog eens een blik op het prachtig kasteel, 't park en 't bosch, en daarna aanschouwden ze groote vlakten wei- en bouwland, golvend tot op een heuvelrug, die de Dyle begeleidt. Weldra bereikten ze 't Walenland en te W a v e r stapten ze af. Waver is een net stadje, met ongeveer 8000 inw., gelegen op en tusschen heuvelen, zoodat de straten er hellen. De kerk is geen onbelangrijk gebouw, maar de merkwaardigste bezienswaardigheid is hier 't overblijfsel eener Romeinsche villa, welke onze vrienden gingen bezoeken. Ten N.W. van een oude hoeve „la ferme de l'Hôtel,” de plaats van een oud kasteel innemend, aan een

schilderachtigen weg, die bekoorlijke vergezichten biedt, werden de ruïnen der villa in 1904 blootgelegd.

„Ge weet, dat de Romeinsche ambtenaren, die in ons land gevestigd waren, prachtige villa's oprichtten”, sprak de heer Franken. „Deze villa van Waver moet wel een der grootste geweest zijn, want volgens 't plan, dat men kon opmaken, bevatte ze 52 kamers, waarvan er een plaats bood aan 150 menschen. Wie zal ons zeggen welke voorname Romeinen ze geherbergd heeft? Waarschijnlijk werd ze later door de Franken verwoest, want alles wijst er op, dat 't gebouw afbrandde.”

De reizigers kwamen aan een afgesloten erf, stapten door een poort en stonden voor de ruïne. Een deel der ruïnen werd weer bedolven, want deze lagen in 't bouwland der hoeve. Maar de voorzaal, de badzaal en een salon zijn gerestaureerd.

Oude hoeve te Waver.

Onze toeristen werden hier dus herinnerd aan 't eerste tijdperk onzer geschiedenis, aan de oude Belgen, die na een dapperen, maar vergeefschen strijd, Romeinen tot meesters kregen, en van hen veel leerden. Vergelijk maar een Romeinsche villa met een hut van leem! In de omgeving van Waver vond men ook Romeinsche munten en andere voorwerpen van ijzer en brons.

Ook de nijverheid bond de Sinjoren nog eenigen tijd te Waver.

„We zijn hier in de streek der papierfabrieken,” hernam de heer Franken, „en gij, die ook reeds zooveel papier gebruikt, zult wel eens willen zien, hoe dat nuttig artikel vervaardigd wordt.”

Weldra stond het viertal voor een papierfabriek en wij gaan mee, want het bezoek boezemt ook ons belangstelling in

„De naam papier,” had vader eerst nog gezegd, „komt van een Egyptisch woord papyrus. De Egyptenaren schreven reeds lang voor onze jaartelling op dunne bladen van de Papyrusplant. De Chineezers vonden de kunst uit van katoen papier te maken, de Arabieren leerden het van hen, en toen kwam de nijverheid naar Europa over. In de 14e eeuw richtten de eerste papierfabriek in Italië op; in de 15e eeuw vervaardigde men papier in Vlaanderen. In de 16e eeuw begonnen de Hollanders hun papier te maken, dat weldra wereldberoemd werd. En nu is de papiernijverheid in vollen bloei! Hoeveel boeken verschijnen er niet! En dan de dagbladen, denkt daaraan eens, de strooibriefjes, de aanplakbiljetten, schrijfpapier, trambriefjes, kaartjes, enz. Bijna elk oogenblik krijgen we papier in handen. De Belgische papiernijverheid bloeit vooral rond Waver, rond Brussel (te Saventhem is er een vermaarde fabriek), rond Hoei, te Willebroeck, te Duffel enz. Katoen, linnen, stroo, zacht hout, dus stoffen met lange vezels, leveren de grondstof voor papier. Van linnen maakt men 't beste papier en hoe dit geschiedt zullen we nu zien. Vodden worden aan de huizen opgekocht, in de voddenmagazijnen gesorteerd, gekleurde van ongekleurde, linnen van katoenen enz., verder ontdaan van knopen, haken en oogen en dan in de papierfabriek verwerkt.”

De knapen waren vol belangstelling. 't Voornaamste van hetgeen ze zagen, vertellen we nu.

Eerst stonden ze bij den lompenkoker, een grooten hollen bol, die langzaam draait langs een as, welke gevormd wordt door een stoombuis. De lompen, met loog vermengd, worden in dien bol gedaan; de stoom uit de asbuis bevochtigt en verwarmt ze, de bol draait rond en de vodden worden gewasschen. „Denkt maar aan moeders waschmachine,” zei vader.

Uit den lompenkoker doet men de vodden in een tweede kuip, waarin zware cylinders, een soort van molensteen, draaien. De lompen komen onder deze steenen en worden geheel uitgerafeld. Maar ze moeten nog fijner worden en dat

gebeurt in den roerbak, ook wel Hollander genoemd. Messenbak, mocht men wel zeggen, want hier worden de vodden, welke thans in 't water liggen, door talrijke, machinaal bewogen messen zoo toetgetakeld, dat ze in een soort van brij of pap veranderen. Daar worden de lompen ook ontleurd of gebleekt met chloor. Wil men gekleurd papier bereiden, dan moet men thans ook 't kleursel in de pap doen.

En nu begint de eigenlijke papierfabricatie. De pap wordt eerst geheel gezuiverd van alle onreinheid en komt dan op een voortlopende machine. Riemen brengen de lompenpap, een voortlopende machine. Riemen brengen de lompenpap, de papierbrij kunnen we ook zeggen, op een raam van koperdraad, waarop ze zich gelijkmatig verspreidt en reeds veel water verliest. Nu komt ze tusschen rollen, die met vilt bekleed zijn, de natte persen, welke vocht uit de brij halen; deze wordt steviger door de drukking en schuift verder tusschen andere rollen, de droge persen, die met stoom verwarmd zijn en de brij drogen. We spreken nog altijd van brij of pap, maar deze is nu zoo droog en vast geworden, dat ze waarlijk papier is. Nogmaals gaat 't papier door rollen, die het drukken en dan wikkelt het zich op een haspel. Het is gereed! Zoo kan men heele lange rollen maken, wel van 2000 m. Schrijfpapier wordt gelijmd en tusschen gepolijste cylinders gedrukt, teneinde het glanzend te maken. Gazetpapier maakt men van zacht hout, dat vooral uit Zweden en Noorwegen aangevoerd wordt. Pakpapier vervaardigt men van stroo. Dit wordt eerst gewasschen, dan gebleekt en vervolgens tot pap verwerkt, dat dezelfde behandeling ondergaat als de lompenpap.

„De papierbereiding is heel eenvoudig,” zei de heer Franken, toen hij met de jongens de fabriek verliet. „Lompen, stroo, hout, de grondstof dus, wordt veranderd in een soort van brij of pap en deze moet door droging en persing fijn worden. Maar weer staan we in bewondering voor 't vernuft van den mensch, die werktuigen uitvindt om de nijverheid hooger op te voeren.”

Terwijl het viertal zich naar de statie begaf, zei de koop-

man nog: „In 1815 wemelde het ook rond Waver van krijgsvolk. Hier lag Blücher met zijn Pruisen, en hier vernam Grouchy, die Blücher had moeten weerhouden Wellington hulp te bieden, de nederlaag des keizers, waarop hij in alle haast naar Namen vlood. Die tijd van Napoleon doet me ook denken aan Cornelis Stevens, die in 1727 te Waver werd geboren. Stevens was een priester, die in den Franschen tijd weigerde den eed van getrouwheid aan de Republiek af te leggen, en daarom verbannen werd. Maar bijtijds gewaarschuwd, ontsnapte hij, en verborg zich in de bosschen. Maar toen Napoleon een verdrag met den Paus sloot (het concordaat) weigerde Stevens dit te erkennen en hij was de stichter eener sekte, de Stevenisten. Of er hier ook wonen,

Ruïne te Herzele.

weet ik niet, maar te Gits, bij Rousselare in Vlaanderen, zijn er nog veel. Men zegt, dat ze bijeenkomsten houden, om samen te bidden en dat een hunner dan ook preekt, maar niemand weet dit zeker, want al gaan de Stevenisten met hun Roomsche geburen vriendelijk om, over den godsdienst zwijgen ze.

En zoo zijn we van de nijverheid weer in de geschiedenis verdwaald, maar dat is juist goed, want nu moeten we een historische ruïne bezoeken, den bouwval der abdij van Villers la Ville.

Met den trein reden onze vrienden naar Villers en eenige minuten later stonden ze bij de zoo indrukwekkende ruïne, allerbekoorlijkst in een vallei gelegen.

„Brabant bezit veel kasteelen en abdijen en nog zien we er 't puin van," zei de heer Franken. „We zijn dicht voorbij de torens van Héவில்ers gereden, ruïnen van een vroeger geducht slot. En hier zien we de overblijfselen van de eens zoo machtige abdij van Villers. In 't begin der XIIe eeuw zochten twaalf monniken een plaats, waar ze rustig konden wonen,

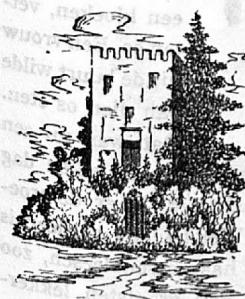
afgesloten van de wereld. Dit dal beviel hun en ze bouwden er een kapel en een woonhuis. Dat was de oorsprong der abdij. Keizers, prinsen, hertogen begunstigten 't kloostertje, dat een der beroemdste abdijen van gansch de wereld werd.

De overste of abt was een persoon van aanzien, die in een paleis woonde en de doorluchtigste gasten ontving.

Twee hertogen van Brabant, Hendrik II en Jan III, werden bij de monniken ter eeuwige ruste gelegd. In de 18e eeuw bezat de abdij, zegt men, 99

hoeven, en daar ze er geen honderd mocht hebben, werden de reeds bestaande zóó vergroot, dat sommige wel tien-

maal zoo belangrijk waren als gewone boerderijen. De jaarlijksche inkomsten der abdij stegen tot 8 000 000 fr. De gebouwen der abdij zelve besloegen een oppervlakte van 21

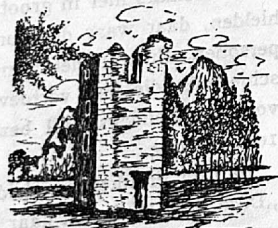

Héவில்ers toren
Bierbais.

H.A. En welke gebouwen! Opgetrokken in een prachtige stijl, rijk versierd van buiten en van binnen! De kerk evenaarde de schoonste kathedralen onzer steden. En nu!"

De knapen bezichtigden de ruïne van kerk en klooster en andere gebouwen, o. a. de keuken, de brouwerij . . . De Fransche Republiek keinen verjoegen de monniken en verkochten de gebouwen," hernam de heer Franken, „en de kooper betaalde met de opbrengst van 't lood der daken, 't ijzer der muren, 't hout van deuren en ramen. En de abdij, blootgesteld aan weer en wind, verviel snel, tot de Staat het puin kocht en zoo herstellen liet, dat de bouwval nu bewaard kan blijven."

't Was hier stil en rustig. Door de ruïnen murmelde een

Ruïne te Vil-Saint-Vincent
(Brabant).

beekje, een der bronriviertjes der Dyle. In de hooge boomen zongen de vogels, in de struiken gonsden insekten, in de verte loeide een koe. Dichterbij klonken stemmen. Daar in een bosch velde en zaagde men boomen. Er was een tijd, dat vooral de Brusselaars hier in groote groepen kwamen en soms bal hielden, daar waar de monniken slapen naast vorstelijke personen. Nu zijn het minnaars van de kunst en de geschiedenis, die hier vertoeven. De portier vertelde, dat er vooral 's Zondags veel bezoekers zijn, soms wel 600 tot 1000 per dag.

De heer Franken wandelde een wijle met de knapen rond. „Deze abdij heeft ook haar legenden,” zei hij.

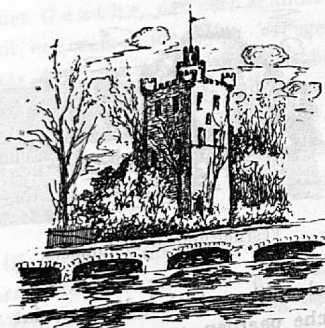
Ruïne der abdij Villers la Ville.

„Vertel er eens, oom,” vroeg Alfred. „Welnu, luistert dan. Op een der hoeven van de abdij had men een kloeken, vetten os. Een vrouw uit de buurt wilde van dien os eten. Dat was nu een begeerte, die ze onmogelijk overwinnen kon en elken dag kermde ze om vleesch van dat prachtdier. Maar de broeders wilden hun os niet dooden. Wel hadden ze deernis met het vrouwtje, en ze stuurden haar ossenvleesch, zoo smakelijk en wel toebereid, dat het den grootsten lekkerbek had doen watertanden. Doch 't hielp niets. Van dien vetten os, moest de vrouw eten, en haar begeerte verwekte een ziekte, welke gevaarlijk werd. De abt van Villers vernam het geval en sprak: „'t Is beter, dat een dier sterf dan een mensch. Voldoe aan 't verlangen dier vrouw!” De broeders doodden hun geliefden os en 't vrouwtje at en was onmiddellijk genezen. De monnik, die den os ge-

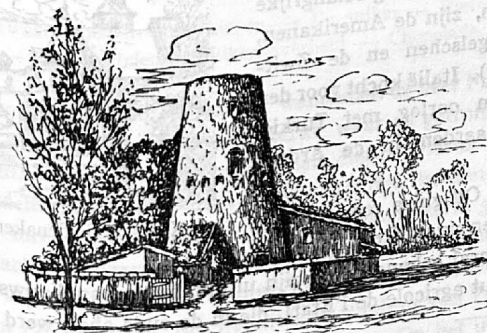
slacht had, ging den anderen morgen droevig naar 't veld om te ploegen. Maar wie was daar in de ploeg gespannen!

De os, de kloeke, vette os! En hij loeide bij wijze van morgengroet. De verbaasde broeder ijld naar huis, om te zien of het overige vleesch, dat hij gisteren opgehangen had, nog op zijn plaats hing. 't Was weg. De os herleefde dus en 't vrouwtje had toch haar zin gehad. En nu jongens, heb ik ook een begeerte naar voedsel. We gaan naar „'t Hôtel des Ruïnes,” den ouden molen der abdij, naar men zegt.”

De toeristen verlieten het kleine poortje, waarboven de Fransche dichter, Victor Hugo, een versje schreef ter be-

Brabantsche slotruïne.

Molenruïne te Fleurus.

spotting van hen, die de dwaze gewoonte hebben om op de muren van gebouwen en ruïnen hun naam te zetten. Over Villers ligt Fleurus met zijn slagveld, waar de be-

kende molenruïne staat, maar in den namiddag reden de reizigers terug naar Ottignies, dat zeer lief in een dal

Vestingruïne te Gembloers.

ligt. „Commerce de chevaux,” las Alfred op een gebouw. „De paardenhandel is in België zeer belangrijk,” zei vader „en vooral de Brabantsche en Ardensche dieren worden zeer gezocht. 't Is schier ongelooflijk en toch is 't waar, dat vreemdelingen voor Belgische paarden 40 000 en zelfs 70 000 frank boden... en de eigenaars weigerden! Vooral in de Duitsche nijverheidsstreken wordt 't Belgisch paard als trekdiër gebruikt. Maar ook de Luxemburgers, Hollanders en de Franschen kopen hier paarden op, en kleinere, ofschoon nog belangrijke klanten, zijn de Amerikanen, de Engelschen en de Zwitsers.” Italië kocht voor den laatsten oorlog met Turkije veel paarden in de Ardennen.”

Van Ottignies reisden onze vrienden naar Gembloers, dat vooral bekend is om zijn uitmuntende Landbouwschool (Institut agricole de l'Etat), die in de oude abdij werd inge-

Kerk te Geldenaken.

¹⁾ In 1907 werden paarden uitgevoerd naar: Duitschland 17997, Luxemb. 2322, Nederl. 1293, Frankr. 1285, Ver. Staten 571, Groot-Bretagne 381, Zwitserl. 322, Oost.-Hong. 26, Argentina 10, Canada 8, Japan 3, andere landen 28, samen 24246 voor 31398570 fr. of gemiddeld 1295 fr. per paard. Daarbij moet men wegen 2309 veulens.

richt en waarbij een hoeve van 65 H.A. hoort. Nu ging de reis langs Geldenaken en Hoegaarden naar Thienen, dus langs 't dal der Geethe, dat zeer schilderachtig is. Geldenaken bezit een zeer oude kerk. Vroeger stond hier een kasteel, waar de kinderen der Brabantsche hertogen veel vertoefden, terwille van de gezonde lucht dezer streek. Bij Geldenaken liggen de steengroeven van Dongelberg. Hoegaarden is vermaard om zijn bier; ook in den omtrek dezer gemeenten wordt steen uit den grond gehaald.

Thienen ligt weer op de lijn Brussel-Luik en in deze stad zouden onze vrienden overnachten, daar ze morgen een suikerfabriek wilden bezoeken. Dienzelfden namiddag bezichtigden ze nog de gemeente.

VIER EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Thienen. — De suiker.

Merkwaardigheden van Thienen — De suiker — Rietsuiker — Beetwortelen — Suikernijverheid — Chocolade.

Door een lange, breede straat wandelden de heer Franken en de knapen naar de Groote Markt, waar ze getroffen stil stonden, want dat plein maakt een diepen indruk op de vreemdelingen, vooral door twee prachtige kerken, wier hooge torens stout oprijzen. De St. Germanuskerk, gedeeltelijk achter huizen verborgen, bezit een toren in Romaantijl. Ook de O. L. Vrouwe kerk is zeer oud, want zij werd in 1297 voltooid. Het weeshuis en stadhuis van Thienen zijn waardig in een groote stad te prijken. Op het pleintje nevens de kerk staat een gedenkteeken voor de strijders van 1830. Vele Thienenaars sloten zich bij de Belgische vrijwilligers aan.

„Men zegt, dat de Hollanders door een list verdreven werden,” zei de heer Franken. „De burgers hadden geen

kanonnen en legden daarom reusachtige boterpotten op de wallen. De Hollanders meenden, dat de stad Thienen wel van geschut voorzien was, en trokken voorbij."

De jongens moesten hartelijk lachen.

"Thienen heeft veel oorlogswee verduurd," hernam de koopman, "en er dan ook veel door geleden. Vroeger bezat het nog menig prachtig gebouw. Wat de krijg gespaard had, verdween grootendeels in den fellen brand van 1704, door de onvoorzichtigheid van een werkman verwekt, en waarin bijna de gansche stad verloren ging. Nu heeft Thienen verschillende fabrieken, waaronder de vermaarde

St. Germanuskerk te Thienen.

brouwerijen en dan vooral een suikerfabriek, die jaarlijks meer suiker levert dan in geheel België verbruikt wordt! De veemarkt dezer gemeente is zeer belangrijk."

De toeristen wandelden nog over ruime pleinen en door breede straten en over de leien, die de oude wallen vervangen. Buiten de St. Truidensche poort zagen ze drie heuveltjes volgens sommigen Romeinsche, volgens anderen Gallische graven en die daar reeds 1800 jaar liggen! In een dezer heuvels vond men in 1893 talrijke gouden, zilveren en bronzen voorwerpen.

De reizigers waren nu eigenlijk op 't grondgebied van Grimde, dat een zeer oude kerk bezit (12e eeuw). Wat verder ligt de welbekende bedevaartplaats Haekendover, die op den 2en Paaschdag een druk bezoek uit Vlaamsch- en Waalsch België trekt. Hier streden in 1793 de Franschen

en de Oostenrijkers. Oplinter bezit eveneens een fraai bedehuis.

Den volgenden morgen bezochten onze reizigers de suikerfabriek van Thienen, een model-inrichting, waar de jongens groote oogen opzetten. Wat ze er van de suikernijverheid begrepen en dus leerden, willen we hier onzen lezers vertellen.

Thienen tumuli.

Suiker verkrijgen we uit 't suikerriet en de beetwortels. Suikerriet groeit in de heete landen en is een hooge plant met een hollen stengel, die de suiker bevat. Door persing haalt men uit 't riet die suiker, welke dan moet gezuiverd worden. De Engelschen en de Hollanders trekken veel rietsuiker uit hun koloniën. Wij willen nu spreken over beetwortelsuiker. Vroeger gebruikte men uitsluitend rietsuiker. Ge hebt geleerd, dat Napoleon om zijn doodsvijand, den Brit, in 't harte te treffen, allen handel met de Engelschen verbood. Maar Engeland was toen in 't bezit van de overzeesche landen en voerde overal suiker in. Napoleon ge-

Kerk van Oplinter.

bod dan beetwortels te verbouwen en de eerste beetwortelfabrieken werden opgericht. Niemand wellicht voorzag toen, welk een winstgevend gewas de beetwortel voor de landbouwers worden zou. Gansche vlakten in België, Holland, Frankrijk en Duitschland, Oostenrijk, Rusland en in Amerika zijn met beetwortels bezaaid. Men zaait

deze plant in Mei en oogst ze in September—October. Het loof wordt er op 't land afgesneden en dient tot veevoeder. De boeren brengen de beetwortels naar schip, tram of trein. Vooraf worden de wortels gewogen en tevens stelt men de tarra vast, d. i. berekent men hoeveel gewicht er afgetrokken dient te worden voor slijk, dat aan de plant kleeft, en dat de fabrikant niet betaalt, hè? In de suikervabrik wordt de beetwortel verwerkt. De machines zijn nog al samengesteld en eigenlijk moet ge goed in de natuur- en scheikunde thuis zijn, om ten volle te begrijpen, hoe men uit de beetwortels suiker krijgt.

Eerst worden de wortels machinaal gewasschen en, geloof me, na die schrobbing zijn ze schoon! Nu snijdt men, of liever een machine snijdt de wortels in snippers. Deze snippers komen in groote ketels. Heet water trekt het sap met de suiker uit de wortels. Men noemt dit diffusie.

De achtergebleven snippers, pulp genoemd, worden als veevoeder verkocht. Het suikersap wordt verhit, gezuiverd met kalk en weer van de kalk bevrijd. Het sap komt dan in filters, die het als een helder vocht verlaat, bevattende 15 % suiker en 85 % water. Dit water moet verdampt worden. Na de verdamping zien we de suiker als kleine kristallen, als meelsuiker van groote korrels, vermengd met siroop. Deze ruwe suiker moet gezuiverd worden. Men doet ze in een ronddraaienden trommel, die de zwaardere siroopdeelen wegslingert. De suiker wordt gezift, verpakt en verzonden als gekristalliseerde suiker, u genoeg bekend.

Of men smelt de suiker weer, filtert ze met beenderenzwart en laat ze in kegelvormige vaten vloeien. De suiker wordt vast, want 't vocht sijpelt langs den benedentop weg en zoo krijgt men suiker in brooden. In andere vormen kan men suiker in tabletten maken.

Van 't suikersap kan men ook kandij of klontjes bereiden. Witte klontjes maakt men van broodsuiker, de gele uit meelsuiker en de bruine uit ruwe suiker.

De klontjesvorming zal aan onze lezers duidelijk zijn na

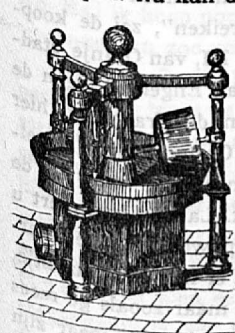
beschouwing der teekening en het lezen van de volgende nota's. De eerste afdeeling van de hier aan elkander verbonden toestellen is een ketel met dubbelen bodem. Het suikersap komt in dezen ketel en tusschen de bodems gaat stoom door, welke 't sap verhit.

Men vermengt het sap met beenderenzwart, dat het zuivert.

De tweede afdeeling is een vat, voorzien van linnen doeken, die 't sap doorlaten, maar de onzuiverheden achterhouden.

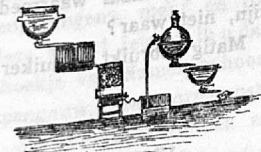
De derde afdeeling — een filter met beenderenzwart — reinigt het sap nog meer.

Nu is 't sap geheel zuiver en vloeit in een bak en komt vervolgens door een buis naar een kookketel, waar het in 't luchtledige gekookt wordt. Uit den ketel vloeit het in een bak, waar men het water uit 't sap laat verdampen. Nu kan de vorming van klontjes beginnen. Het sap druipt over draden, het nog aanwezige vocht verdampt en de suikerkristallen — de klontjes — hechten zich aan de draden.

Mengbak voor chocolade.

Suiker is ook een bestanddeel van de chocolade. De cacaoboorn, die in de heete landen groeit, levert de cacaoboonen. Deze boonen worden evenals koffieboonen gebrand en van de schillen ontdaan. De boonen komen dan in een bak, een mengtoestel, waar ze door een steen fijn gemalen worden. De boonen bevatten olie en zoo ontstaat een deeg, dat men nu met suiker vermengt (ongeveer twee maal zooveel suiker als deeg). Deeg en suiker worden goed verbonden, eerst in den mengbak, dan in andere toestellen. De nog vloeibare chocolade wordt in vormen gegoten (vormen van

Toestellen voor zuivering van suiker.

lans, en reden op elkander in. Helaas! de knapen waren zoo opgewonden, dat ze zich zelf niet konden bedwingen en elkander doorboorden. De heer van Moha en zijn gade stierven van droefheid en hun kasteel verviel in puin."

Na Moha stopt de trein te W a n z e, met de beroemde suikerfabriek en daarna bereikt hij H o e i - S t a t t e. Op de zuidelijke hellingen van Haspengouw groeit daar de wijnstok. Nu, Hoei zullen we nog wel bezoeken op onze reis door Hoog-België.

In 't Luiksche Haspengouw ligt B o r g w o r m of W a r e m m e, de oude hoofdstad van Haspengouw, nu een nette gemeente, vroeger een ommuurde veste. Dat de suikernijverheid in deze streek belangrijk is, bewijst het bestaan eener, laat ik zeggen, „suikerschool" te Borgworm."

„Een suikerschool, oom!" riep Alfred lachend.

„Geen school waar de leerlingen suiker eten, maar alles leeren wat ze van de suikernijverheid moeten weten, om in dit vak bekwaam te worden. Door Borgworm loopt de oude Romeinsche weg, die Bavai met Tongeren verbond, en 't verwondert ons dan ook niet, dat men er veel Romeinsche graven heeft gevonden. En nu gaan we naar Limburgsch Haspengouw. Ge ziet 't karakter der streek. Grootte, langzaam hellende vlakten, met welige oogsten bedekt. Een streek waar de landbouw op hoogen trap staat! We begrijpen dan ook, dat in vele Haspengouwsche gemeenten fabrieken van scheikundige meststoffen en landbouwwerktuigen zijn, dat er belangrijke markten worden gehouden van landbouwvoortbrengselen en vee."

De trein stopte weldra te Z o u t l e e u w. Van uit den trein zagen de jongens de schoone kerk en de heer Franken vertelde, dat ze een zeer kostbaren kerkschat bezit, waar door ze een waar museum is. Vooral de 30 m. hooge steenen tabernakel, een gewrocht van den Antwerpschen bouwmeester Cornelis De Vriendt of Floris, is zeer beroemd. Het stadhuis is eveneens merkwaardig. Zoutleeuw is echter

een doode stad, de schaduw van wat het vroeger was. „Hier lag het eenigste belangrijke meer, dat België bezat", zei de koopman. „Het was 150 H. A. groot, maar werd droog gelegd en is nu een vruchtbare bodem. Zoutleeuw bezit dus een droogmakerij, zooals we rond Veurne gezien hebben (de Moeren)."

De trein reed naar St. T r u i d e n, waar onze toeristen afstapten.

„Ik heb honger, vader," zei Arthur.

„Natuurlijk, ge hebt altijd honger, maar 't is gelukkig een gezonde ziekte. Kom, we gaan eens zien of er in St. Truiden nog eten voor ons is!"

Na 't middagmaal wandelden onze vrienden in de stad. „St. Truiden ontstond rond een abdij, gesticht door Trudo, een Haspengouwsch heer, die zendeling werd en

Kerk van Zoutleeuw.

Markt te St. Truiden.

vele heidenen tot 't Christendom bekeerde," vertelde de heer Franken. „Over al 't krijgswêe, dat deze stad ondervond, zullen we niet spreken. Nu is St. Truiden een welvarende gemeente met ruim 15 000 inwoners. De markten worden druk bezocht. Er zijn

veel fabrieken, waaronder natuurlijk ook suikerfabrieken, verder brouwerijen, leerlooierijen enz. Leerlooien is ook nijverheid, die met den landbouw in betrekking staat, en nu zullen we eens zien, hoe men van huiden leer maakt."

Bezoeken we een leerlooierij, vader?" vroeg Arthur.

„Ja, jongen, en al riekt het er niet aangenaam, toch denk ik, dat een kijkje in zulk een fabriek u wel bevallen zal.”

Eerst bezichtigden onze toeristen eenige schoone kerken, verder het stadhuis met het belfort en ook de ruïnen der voormalige abdij, verborgen in een hoekje der groote Markt. Groote markt mag men wel zeggen, want dit plein is zeer uitgestrekt.

EEN LEERLOOIERIJ.

Mijnheer Franken kreeg gemakkelijk toegang tot een leerlooierij en de looier zelf leidde de bezoekers rond.

„De jongens weten zeker wel, dat we hier leder maken en dat dit gebeurt van vellen,” zei hij. „Zie, ginder worden vellen afgeladen, ze zijn zoo juist aangekomen. ”Terwijl 't viertal den vriendelijken man vergezelde naar den wagen, vervolgde deze: „De huiden van koeien, ossen, stieren leveren 't sterkste leder; kalfsleder is dunner maar daardoor ook veel zachter; van schapen en geitenleder maakt men vooral handschoenleer. Hier nu liggen versche huiden. Ze zien er vies uit, hè, met dat bloed en vet er nog aan! Te Antwerpen komen veel vellen toe uit vreemde landen; men heeft die vóór 't verzenden gezouten, om ze voor verrotting te bewaren. Thans zullen we eens zien hoe zoo'n vel in leder verandert. Een huid bestaat uit drie lagen; de onderlaag, waar nu nog bloed aan zit, de middellaag of de lederhuid en de opperhuid met het haar. Voor lederbereiding kunnen we alleen de lederhuid gebruiken. Voor 't eigenlijke looien moeten we dus de onderlaag en de opperhuid met het haar verwijderen. Dan eerst kunnen we leer maken of looien. Onze werkzaamheden omvatten dus: 1. de voorbereiding, 2. 't eigenlijke looien, 3. het touwen of de bewerking van 't leder, om dit in den handel te kunnen brengen. Komt nu eens mede in dit gebouw.

Een versche huid moet eerst duchtig gewasschen worden.

Ze wordt in water geweekt, dan geschuurd, geschrobd, gespoeld enz. Vervolgens komt de huid over den bok. Daar staat dit werktuig, een soort bank met ronden rug. Ge ziet dat mijn werkman het vel krabt met een stomp schaafmes.”

„Hij doet er zeker de onderhuid af?” vroeg de heer Franken.

„Juist, mijnheer, het vuil valt op den grond: vliezen, bloed, slijm, enz. Jongens, eau de Cologne riekt aangenamer nietwaar?”

De knapen moesten hun gids gelijk geven.

„Nu moet de opperhuid ook verwijderd worden,” vervolgde de looier. „Daar bemerkt ge die langwerpige bakken. Ze zijn gevuld met kalkwater. De vellen moeten in dit bad. De kalk trekt er met het water in en maakt de haren los. Dan worden de vellen weer over den bok gelegd en nu kunnen we gemakkelijk de opperhuid met het haar afkrabben. We houden dus de lederhuid over.”

„Maar die kalk is nog in 't vel, kan dat geen kwaad?” vroeg de koopman.

„We spoelen ze er weer uit, mijnheer. Maar als de huiden zeer dik zijn, gaat dat moeilijk. Van dikke huiden maken we de haren niet in kalkwater los, doch op een andere wijze. Die vellen sluiten we in een kist. Ze beginnen te bederven, de opperhuid raakt al los, maar verder mag 't bederf niet gaan. Dus op den juiste tijd halen we de huiden te voorschijn en gemakkelijk kunnen we nu op den bok de haren weer verwijderen. Nu nog eens flink geschrapt en de lederhuid is klaar.

Zoo komen we aan de tweede afdeeling: het looien.

Ge ziet daarbuiten die gemetselde putten, 't zijn de looiputten. Daarin worden de huiden gestoken met run. Run is gemalen eikenschors. Eerst leggen we run, dan een huid, dan weer run, vervolgens weer een huid, en zoo voort. Water in de kuip, 't deksel er op en 't looien is aan den gang. Wat gebeurt er nu? Run bevat een bijtend vocht, looizuur, en dit dringt in de huiden, trekt de vezels dichter bijeen, maakt de huid dus vast en laat ze toch lenig en buigzaam.

Door vochtigheid kunnen de huiden niet meer verrotten, kortom ze zijn leder geworden."

"Hoe lang zitten die huiden nu wel in de kuip," vroeg de koopman.

"Soms heel lang, mijnheer! Na een maand of twee maken we den put leeg. Er is geen looizuur meer in de run. Er wordt nieuwe run bij de vellen gevoegd en deze worden bovendien van plaats verwisseld: de onderste komen naar boven, de bovenste gaan naar beneden. Ja, dikke huiden moeten wel twee jaar in de looikuip blijven. Dat is lang en men heeft naar middelen gezocht, om sneller te looien. En dat is gelukt, want bij 't mineraallooien maakt men in zes weken van een huid leder. Doch nu de verdere uitlegging! Het leer komt uit de kuip. Ik vertel alles maar op zijn eenvoudigst, en spreek daarom niet van voorlooien enz."

"Nee, nee, och, we gaan geen leerlooierij beginnen," zei vader lachend, "maar we wilden eens gaarne weten, hoe een vel in leer verandert."

"Juist! Welnu, het leer komt uit de looikuip en wordt nagelood. Dat slaan we maar over: vervolgens spoelen we 't nog eens goed af in stroomend water of in een spoelvat en hangen het daarna te drogen."

"In de zon mijnheer?" vroeg Alfred.

"Nee, hoor, dat zou niet deugen, we drogen ze in de droogzaal. Komt maar weer mee!"

In een ruim vertrek hingen groote lappen leder. Op een tafel was een man een stuk leder aan 't afkrabben.

"Hij maakt het effen," vertelde de looier, "want het is op sommige plaatsen te dik. Die werkman ginder perst leer tusschen rollen, zooals ge ziet. Dat is zooller; het moet zeer dicht zijn."

"Ja, anders krijgen we natte voeten," schertste de vader.

"Dit leer wordt van middag nog gespleten, dat wil zeggen we zullen het overlangs doorsnijden en er dus twee lappen van maken, want, daar het voor overleer dient, moet het dun zijn. Om 't leder zacht te maken, moet het ingesmeerd

worden met traan en vet; ook wordt het geverfd of verlakt. En nu spreek ik reeds over de derde afdeeling, de afwerking van ons leder of het touwen.

Al naar de soort van leder is die afwerking verschillend. Gekleurd leer voor boekbanden, geldbeugels, brievenasschen, voor paardentuigen enz. vereischt veel zorg; de kleurstof wordt er ingeperst of we dompelen 't leer in de verf. Maar nu zou ik over allerlei bijzonderheden spreken, die de kinderen toch niet kunnen begrijpen."

"We zijn al zeer voldaan," zei de heer Franken. "Wat we moeten weten, kennen we nu. Doch, iets wilde ik u toch nog vragen. Wat is perkament eigenlijk?"

"Ha, perkament! Wel, dat maakt men — wij doen het echter niet — van vellen van ezels, kameelen, kalveren, geiten en ook wel van varkens. Die vellen worden ook goed gereinigd en in kalkwater gelegd, om het haar of de wol te verwijderen. Aan den onderkant besmeert men de vellen dan met krijt en vervolgens schaaft men ze glad. Perkament maakt men vooral in Holland en Frankrijk."

Vader wist, dat in Limburg veel looierijen verdwenen zijn, na 't rooien van eikenbosschen, vooral rond Maaseik.

ZES EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Tongeren, 't Dal der Geer.

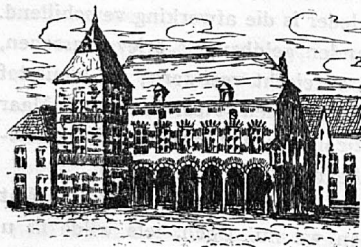
Montenaken. — Borgloon. — Tongeren. — Geschiedkundige herinneringen. — Het stroovlechten te Glons. — Naar Maastricht.

Wel voldaan vervolgden de heer Franken en zijn gezellen hun reis naar Tongeren, dus trokken ze verder Haspengouw in.

"Ten Z. van St. Truiden ligt Montenaken," vertelde de koopman.

„Waar de Luikenaars door de troepen van hun bisschop verslagen werden,” zei Willem.

„Juist. En vroeger nog streden de Luikenaars er tegen de

Stadhuis te Borgloon.

Brabanders op de vlakte van Steppes. De Brabanders lieten 3000 dooden achter. De Luiksche bisschop las voor 't gevecht een mis, en de plaats waar die plechtigheid plaats had, wordt nog „Messeberg” genoemd. Maar

laten we niet over oorlog spreken, anders moest ik u nog vertellen, dat Alva te Montenaken ook de Fransche Calvinisten versloeg, die hun Belgische geloofsgenooten hielpen.”

„Ge vertelt het al, vader,” zei Arthur lachend.

„Nu ja, maar wie denkt er aan Alva, nu we door zoo'n prachtig, weelderig gewest rijden, de streek der boomgaarden! Ha! ge moet hier in 't voorjaar komen, als die boomen in bloei staan, jongens! Dan is de streek tusschen St. Truiden en Tongeren één reusachtigen ruiker! Heerlijk! De handel in vruchten is hier zeer belangrijk. Veel appelen gaan naar Engeland en veel worden er ook, vooral te Borgloon, (Looz) tot siroop verwerkt.”

De trein stopte weldra te Borgloon (Looz), een historisch stadje, want het was de hoofdplaats van 't graafschap Looz.

„Een der graven van Looz,” vertelde vader, toen de trein weer voort reed, „bezat volgens de overlevering een zeer bekwaam lijfarts. Die wonderdokter was eens op reis met zijn heer en in een dorp waren ze getuige van een feest. De jonkheid danste en vooral een schoon meisje werd om haar bevallige bewegingen opgemerkt. De graaf staarde haar langen tijd verrukt aan en met moeite scheidde hij van 't dorp. „Heer, dat meisje heeft een diepen indruk op u gemaakt,” zei de geneesheer. — „Inderdaad,” antwoordde de graaf,

„nooit zag ik schooner maagd.” — „Welnu, heer,” hernam de lijfarts, „ik heb haar ook gezien en opgemerkt, dat haar oogenblikken geteld zijn.” Nauwelijks had de man die woorden uitgesproken of uit 't dorp klonk gegil, geschrei, geklaag. De graaf keerde terug en zag de schoone danseres dood ten gronde liggen.”

Zulke vertellingen verkortten de reize.

„Ik zie een hoogen toren!” riep Alfred.

„De O. L. Vrouwe toren van Tongeren!” zei de heer Franken.

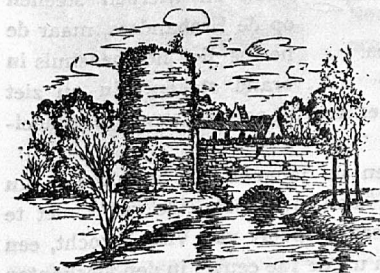
„Thans bezoeken we de oudste stad van België. Waar nu deze plaats

O.L.V. toren v. Tongeren.

ligt was het Romeinsche kamp, dat door den dapperen Ambiorix overvallen werd. De vestingen van 't kamp bleven recht en later verrezen binnen die omheining weer gebouwen. Zoo was de oorsprong van Tongeren. De Romeinen zegevierden, zooals ge weet en Tongeren werd, evenals Doornik, een belangrijke Romeinsche stad. En al de

krijgsverrichtingen te en rond Tongeren konden een boek vullen! Allerlei legenden werden over Tongeren verteld. Vroeger zag men aan de vestingmuren groote ringen. Ze dienden, om de schepen vast te binden, want voorheen bespoelde de zee onze stad, zei men. Onzin, natuurlijk! De Tongeraars dienden in de Romeinsche legers. Hier

Ruïne der vesting te Tongeren.

kruisten drie heirbanen, die van Bavai, Keulen en Nijmegen.

In 450 werd Tongeren door Atila verwoest! Maar genoeg van al dat geweld! We naderen de statie... en we zullen eens door 't nu zoo stille stadje wandelen."

Tongeren telt ongeveer 10 000 inwoners en drijft vooral handel in landbouwvoortbrengselen en vee.

De toeristen bezochten eerst de prachtige O. L. Vrouwe kerk, gesticht in 795 en herbouwd in haar tegenwoordigen vorm in 1240, dus een der oudste monumenten van ons land. Ze prijkt met een hoogen, sierlijken toren en bezit een rijken kerkschat. Achter de kerk zagen onze vrienden een

Visépoort te Tongeren.

men nog de ruïnen als herinnering aan de geweldige middeleeuwen.

Op de markt bekeken de jongens het standbeeld van Ambiorix, en van dien held behoefde vader niet te vertellen. Vervolgens werd de poort van Visé bezocht, een overblijfsel der vestingen uit de 14e eeuw; in den vierkanten toren is een museum ingericht.

„Veel werd te en rond Tongeren gevonden, dat voor onze geschiedenis van belang is," verhaalde de koopman. „Men groef urnen, aardewerk, glaswerk, beeldjes, juweelen, mun-

ten e. a. voorwerpen op. Op het kerkhof legden werklieden een grafkelder bloot uit de 3e eeuw."

Natuurlijk werd er ook een wandeling gedaan naar de beroemde Plinius-fontein, eigenlijk een dun straaltje water, dat in een verlaten park aan den voet van een beeld opspringt. Vroeger werd dit water om zijn geneeskundige eigenschappen naar den vreemde verzonden. Wat verder staat de Tempeliers toren, een ruïne, die door een onderaardsche gang verbonden is met het puin van het kasteel Colmont.

Pliniusfontein.

Ook de omstreken van Tongeren zijn merkwaardig. De holle weg van deze stad naar O t r a n g e, zou de plaats zijn, waarheen Ambiorix de Romeinen lokte om ze te doden. Te Konincksheim, ten Z.W., ziet men een Romeinsche

Puin van Colmont.

tumulus. Sluse aan de Geer, bezit een Romaansche kerk uit de XIe eeuw. Te 's Heeren Elderen, Noordwaarts, staat een prachtig kasteel.

„We zullen dezen avond te Maastricht slapen," zei de heer Franken.

„In Holland!" riep Alfred opgetogen.

„Ja, eens onze stad, maar nu tot Nederland behoorend. Vandaar uit willen we de St. Pietersgrot bezoeken, die gedeeltelijk op Belgisch grondgebied ligt.

„Er onder, vader!" merkte Willem lachend op.

„Onder den grond is 't ook ons gebied. Maar alle gekheid

daargelaten, we nemen de tram en volgen 't dal der Geer. Zoo rijden we tevens voorbij Glons, waar we met een bijzondere nijverheid kennis zullen maken, al is 't dan ook maar vluchtig."

De stoomtram voerde nu onze reizigers langs 't schilderachtige dal der Geer. 't Was weer door Haspengouw, het machtig, indrukwekkend landbouwgebied. Aan de tramlijn ligt Glons, bekend om zijn eigenaardige nijverheid, de vervaardiging van strooien hoeden.

„Het stroo dat hier op de heuvelhellingen groeit, heeft een bijzondere geschiktheid voor 't vlechten," vertelde de heer Franken. „Maar de opbrengst is niet voldoende, zoodat men er invoert van andere landen, tot zelfs uit Japan. Dat vlechten vereischt een zekere handigheid. Om den hoed de noodige stijfheid te geven, bestrijkt men hem met vischlijm en daarna plaatst men hem op een vorm, om hem te fatsoeneeren, door 't strijken met een warm ijzer. Er bestaan ook machines om hoeden op te maken en dan gaat dit natuurlijk veel vlugger."

Aan den gezichteinder doemden heuvelen op.

„Midden België's heuvelrij zet zich voort door 't Zuiden van Nederlandsch Limburg," vervolgde de koopman, „en zooals wij den Kemmel-, den Kluis-, den Ouden-, den IJzer en andere bergen of liever heuvels bezitten, verheffen zich ginder de St. Pietersberg, de Kriekelenberg, de Vaalserberg e. a. ongeveer even hoog als onze molshoopen. Tusschen het dal

Tumulus te Konincksheim.

De Geer bij Tongeren.

der Maas en dat der Geer ligt de St. Pietersberg, waar we morgen niet alleen op, maar ook onder zullen gaan, want sedert eeuwen haalt men uit dien heuvel zandsteen voor bouwwerken, waardoor een grot ontstaan is met een echten doolhof van gangen."

„Maar kunnen we daar dan niet verdwalen, oom?" vroeg Alfred.

„Dacht ge, dat we er alleen ingingen? Neen, jongen, daaraan wagen we ons niet, want we zouden kunnen varen als anderen, wier geraamte men later vond!"

„Die stierven in de grot dan?"

„Ja, van honger en misschien ook van angst, want ze konden in de duistere gangen geen uitweg vinden. Te C a n n e s, in ons land, is er ook een ingang, doch wij zullen in Holland 't bezoek doen, onder 't geleide van een der gidsen, die er voor aangesteld zijn."

De tram reed M a a s t r i c h t binnen. Voor het avondmaal konden de Sinjoren nog even door de stad wandelen. Maastricht is zeer oud en hier en daar zagen de jongens nog overblijfselen van de vroeger zoo geduchte vestingwerken. Het gemeentebestuur heeft op elk merkwaardig gebouw een bordje met opschrift laten aanbrengen, wat voor den vreemdeling wel gemakkelijk en voor de Maastrichtsche jeugd zeer leerzaam is. De toeristen zagen de O. L. Vrouwe kerk, indrukwekkend door haar ouderdom en St. Servaas, met een rijken schat en het graf van den zendeling, naar wien de kerk genoemd is. Deze prachtige tempel staat bij een uitgestrekt plein, het Vrijthof, de wandelplaats der Maastrichtenaars. Tegenover Maastricht aan den anderen Maasoever ligt Wijk, waarheen een oude steenen brug leidt. Die brug gelijkt wel een muur met negen reusachtige openingen, waardoor kalm het water vloeit. Nu toch stond de Maas zeer laag, en was ze onbevaarbaar.

„Daarom heeft men een kanaal naar Luik gegraven," zei de heer Franken en Noordwaarts is Maastricht met het overig deel van Nederland verbonden door de Zuid Willems-

vaart, welke gedeeltelijk over België loopt en aansluit met het kanaal over Turnhout naar Antwerpen. 's Winters echter kan de Maas wel buiten haar oevers treden."

Maastricht bezit veel fabrieken, waaronder zeer voorname. De glas en aardewerk fabriek, „De Sphinx", houdt 3600 werklieden bezig. De „Société Ceramique" heeft 2000 man in dienst. 't Maastrichts bier is ook vermaard.

In de geschiedenis wordt Maastricht nog al eens genoemd," hernam vader. „Maastricht beteekent eigenlijk over de Maas trekken, hier was dus een veer over de rivier. Zeer veel leed had deze stad te verduren in den Spaanschen tijd. In 1572 waren de Spanjaarden te Wijk. De Maastrichtenaars waren vast besloten hun veste tot 't uiterste te verdedigen. Maar wat deden de vijanden? Vóór zich uit, over de brug, dreven ze de vrouwen en kinderen van Wijk. Kon den de arme burgers nu op hun eigen volk schieten? Dank aan deze lage list, overmeesterden de Spanjaarden de stad.

Brug over de Maas bij Maastricht.

Jaren nadien lagen de Spanjaarden weer voor Maastricht. Parma, die ook Antwerpen veroverde — ge weet wel dat merkwaardig beleg met de brug van Calloo — voerde hen aan. De Maastrichtenaars streden als leeuwen en zelfs de vrouwen en kinderen hielpen mede. De burgerij hield het lang vol, en, al waren er wijde bressen in de muren, toch bleef de vijand buiten. Zekeren nacht ging een Spanjaard de muren bespielen. Binnen de stad heerschte de volledigste rust. De spion kroop door een gat in den muur. De schildwachten sliepen . . . hij waagde zich verder . . . alle burgers, alle vrouwen lagen te slapen. De vermoeidheid was te hevig geworden. De krijgsman sloop weer buiten en ging alles aan zijn oversten vertellen. De Spanjaarden trokken in de diepste stilte naar

de veste en Maastricht werd in zijn slaap verrast. Welk een wreed ontwaken! Verschrikt grepen de burgers naar 't wapen. Helaas! 't was te laat. De vijand was binnen. Drie dagen werd er geroofd en vermoord. Honderden Maastrichtenaars werden gebonden in de Maas geworpen. Vrouwen, die met hun kinderkens wilden vluchten, vielen onder 't zwaard van den bloeddorstigen Spanjool. Zelfs de kleinen werden niet gespaard. En Parma liet zich in een draagkoets door de met bloed besmeurde straten voeren, waar de lijken van dappere strijders en trouwe burgeressen lagen! Gruwelijk, nietwaar! O, wat is de mensch toch wreed geweest! En waarom moeten we soms nog sidderen voor 't behoud van den vrede!

Toren aan de Maas.

Ge weet, dat in 1839 Maastricht met heel Nederlandsch Limburg aan Holland werd afgestaan. En nog merkt men veel verschil tusschen de bewoners dezer provincie en die van 't overige Noord Nederland. Alles herinnert ons België. Niet lang geleden spraken de Limburgers nog van „den koning van Holland" en niet van „onzen koning". En ofschoon de officieele taal het Nederlandsch is, en alle onderwijs daarin gegeven wordt, spreken de hoogere standen te Maastricht nog veel Fransch. Ook in volksfeesten, zeden en gewoonten wijken de Limburgers van hun landgenooten af."

't Werd tijd om het hotel op te zoeken. Maar voor het „slapen gaan" lieten de knapen aan hun familie weten, dat ze nu in „Holland" waren.

ZEVEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

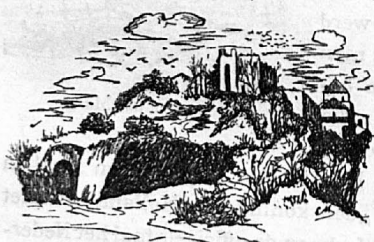
Op en onder den St. Pietersberg.

De St. Pietersberg — In de grot — Zandsteen —
Terug naar België.

Na een stevig ontbijt — en dat krijgt men in de Nederlandsche hotels — wandelden de Sinjoren naar den St. Pietersberg, dien ze na een half uurtje bereikt hadden. Nu stonden ze 120 m. boven den zeespiegel en genoten een heerlijk vergezicht. Daar beneden hen vloeide kalm de Maas, nevens het kanaal, dat haar werk verricht! Maar de jongens waren ongeduldig om onder den berg te gaan.

„Ginds is 't mollegat, waar we in zullen kruipen,” zei de heer Franken.

„Maar eerst een gids, nietwaar oom?” vroeg Alfred.

Een der ingangen der grot.

„Gij hebt ook geen lust om eeuwig in de mollepijpen te blijven, hè? Nu, ik evenmin, hoor! Ginds komt er al een gids op ons af!”

De toegangsprijs tot de grot is 2 gulden. De gids ontsloot een hek.

„Hulde aan koningin Wilhelmina en Prins Hendrik”, lazen de jongens boven de ingang.

„Een herinnering aan 't bezoek onzer vorsten,” vertelde de leidsman. „De koningin is ook in de St. Pietersgrot geweest. Wilt ge me nu maar volgen?”

De man stak zijn fakkel aan, en de onderaardsche reis begon door de gangen, die elkander kruisen. Gangen met geelachtige muren!

„Zandsteen, die buiten hard wordt,” zei de gids, „en tot

bouwsteen dient. Door het uitgraven van dien steen zijn de gangen ontstaan.”

Spookachtig verlichtte de walmende flambouw dit ongestuvig oord. Op de muren stonden allerlei namen.

„Vroeger stond hier in groote letters Napoleon,” hernam de leidsman. „Maar een Pruisisch officier meende heel dapper te zijn . . . en Napoleon, die al dood was, te overwinnen door de letters met zijn sabel uit te krassen. De gids, die dezen held vergezelde, doofde den fakkel uit en liet den vandaal in 't donker staan. Toen was de officier zoo moedig niet meer! De gids ontfermde zich over hem, maar zond hem toch dadelijk naar buiten.”

De knapen moesten eens roepen en de echo's weergalmden hun stem. Plotseling

doofde de gids zijn fakkel. Wat schrokken de jongens!

„Vader!” riep Arthur en greep vaders arm.

„Wees niet bang!” zei de heer Franken.

De doodelijke stilte en de ondoordringbare duisternis

maakten een geweldigen indruk. Hu! alleen hier, alleen verdwaald. En de jongens dachten aan de ongelukkigen, wier geraamten men vond!

De gids stak zijn fakkel weer aan.

„Hier zijn stallen geweest,” zei hij dan, eenige ruimten aanduidend, „en daar heeft een altaar gestaan en werd er zeker mis gelezen.”

„Hebben er hier dan menschen gewoond?” vroeg Alfred.

„In oorlogstijd vluchtte 't landvolk wel eens met vee in de grot. En ge weet, dat Napoleon veel jongelingen tot den krijgsdienst opriep. Welnu, velen verbleven liever in de grot,

Kerkje te Anderghem.

(Zie bl. 183).

dan als kanonnenvleesch te dienen. Talrijke deserteurs verborgen zich in de gangen! En deze waren ook wel eens een wijkplaats voor dieven en moordenaars."

De bezoekers moesten ook het museum zien. Ze bekeken de geraamten van voorhistorische dieren, welke in den berg gevonden waren.

't Was een belangrijk tochtje! Eindelijk leidde de gids de gasten buiten. O! wat scheen de zon nu heerlijk. En hoe prachtig vonden de knapen thans de natuur! Ja, ze leefden liever boven dan onder den grond.

Nu weer gauw naar Maastricht terug, dan over de brug naar Wijk, waar de statie staat, en den trein in naar Hasselt. Zoo hadden de jongens toch een stuk gezien van ons oud gebied, van Nederlandsch Limburg, en de grot bezocht, welke gedeeltelijk tot België behoort.

ACHT EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Langs 't Demerdal.

Naar Hasselt. — Abdij van Herckenrode. — Legende van Maria van Limburg. — Herckstad. — Diest. — Filips van Nassau — Scherpenheuvel. — Sichein. — Testelt. — Herinnering aan Jan van Rijswijk. — Aerschot. — Naar Antwerpen.

Over Lanaken met zijn schoone kerk, Munsterbilsen, met een overblijfsel eener beroemde abdij, wier overste de titel van prinses voerde, langs de Noordelijke grens van Haspengouw reden de toeristen naar Hasselt.

In Limburgs hoofdstad waren ze reeds geweest, want deze ligt op de grens van Laag- en Midden-België en nu bepaalden ze zich bij een kleine wandeling door de toch merkwaardige en nette gemeente. Maar weldra trokken ze verder, Diestwaarts. Ze reden voorbij Curingen, waar de abdij van Herckenrode staat, nu een privaat eigendom. „Drie brave meisjes woonden samen in een bosch," zegt de legende. „Gerard I,

graaf van Loon, bouwde voor hen een klooster, waarin ook andere meisjes zich vestigden. En zoo ontstond een abdij, die groote rijkdommen verwierf en de verblijfplaats werd van edele dames. Tal van

kunstschaten bevonden zich in dat gesticht, maar nog niet heel lang geleden, werden er veel van verkocht aan buitenlanders.

Prachtige kerkramen uit de abdij van Herckenrode sieren nu een Engelsche kathedraal, vele kostbare schilderijen verhuisden naar den vreemde."

„Thans waakt een officieele commissie over onze monumenten en hun schatten," zei vader „en zonder haar toelating mag niets verbouwd, afgebroken of verkocht worden, dat geen bijzonder eigendom is."

Twintig minuten van de abdij staat de toren van een voormalig kasteel der graven van Loon.

„Dat adellijk geslacht was zeer beroemd," hernam de heer Franken.

„'t Volk hoort nog gaarne de legende van Maria van Limburg, gravin van

Loon. Haar man was een geweldenaar, maar, toen de ridders ter kruisvaart opgeroepen werden, bekeerde hij zich en verlostte al zijn gevangenen. Onder deze bevond zich een ridder

Hoekje van Hasselt.

Hoekje van Hasselt.

van den Rijnkant, Dirk van Rijnland, die 17 jaren in een kerker van 't slot van Loon verbleven had. Hij zwoer wraak te nemen en, toen de graaf van Loon ter kruisvaart trok, werd hij door Dirks knechten aangehouden en door zijn voormaligen gevangene gedood. Dit was nog niet genoeg. Dirk ging het slot van Loon verwoesten. De gravin kon vluchten en haar kinderen werden door trouwe dienaren meegevoerd. Maria van Limburg vernam, dat Dirk haar man aangehouden had en de trouwe gade begaf zich naar het slot aan den Rijn, om de vrijheid van haar echtgenoot af te smeeken. Maar haar vijand wierp ook de gravinne in den kerker. Het volksverhaal, zoo geliefd in Limburg,

Abdij Herckenrode. Poort.

voegt erbij, dat de oudste zoon zijns moeders lot aan den keizer ging vertellen en de hulp des vorsten inriep en verkreeg, om de gevangene te bevrijden."

De trein vloog nu voorbij Herckstad een zeer oude gemeente, waar een vlakke nog Frankrijk heet, rijk der Franken, daar de Frankische landvoogden

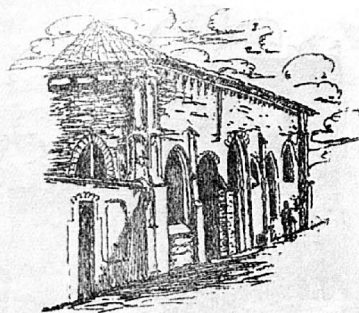
hier hun paleis zouden bezeten hebben. Als men dit nederig dorp aanziet, zou men niet vermoeden dat het dikwijls door legerbenden bestookt en ingenomen, ja zelfs gedurende vijf dagen gebombardeerd werd door den Franschen veldoverste Condé (in 1653). Zoo heeft ook Limburg veel historische plaatsen.

Te Diest verlieten Mr. Franken en zijn gezellen den trein. Dit stadje ligt tusschen wallen en bezit poorten, een citadel en het fort Leopold op den Lazarusberg. Diest is dan ook een vesting, om een leger, dat van 't Noorden zou komen te beletten, over den Demer te trekken.

Diest is nu een vervallen plaatsje, waar echter nog monu-

menten de vroegere welvaart herinneren. Er is een prachtige kerk uit de 11e eeuw, waarin zelfs Filips van Nassau, zoon van Willem den Zwijger, rust.

„Filips van Nassau," vertelde de koopman, „was de oudste zoon van Willem den Zwijger en studeerde te Leuven, waar Alva, uit wraak jegens den vader, hem liet oplichten. Filips werd naar Spanje gezonden en kreeg er een Spaansche opvoeding. De jongeling was steeds somber, sprak weinig, leidde een eenzaam leven. Op zekeren dag sprak een hove-ling kwaad van zijn vader, Willem den Zwijger. Filips toonde toen, dat hij nog een rechtgeaard zoon was, want hij greep den Spanjaard bij de borst en wierp hem door een raam. Na den dood van Willem den Zwijger, zond men Filips naar de Nederlanden terug. De Spaansche koning hoopte, dat hij zich tegen zijn broeder, Maurits van Nassau, die nu stadhouder of prins was, verzetten zou om zelf die waardigheid te bekleeden.

Halle te Diest.

Aldus moest er verdeeldheid ontstaan, en verdeeldheid in de Nederlanden kon den Spanjaard voordeelig zijn. Maar Oranje's oudste zoon bemoeide zich niet met staatszaken. Hij leidde een kalm leven te Diest, dat aan het huis Nassau behoorde, en stierf er in 1618, vijf jaar vóór zijn broeder. En nu rust zijn asch in deze kerk. Deernis gevoelen we met den man, wiens karakter door de Spaansche opvoeding wel vervormd, versomberd, maar toch niet bedorven kon worden."

Diests Onze Lieve Vrouwekerk is nog veel ouder. Ze dagteekent uit de 13e eeuw. De knapen zagen ook de halle, waar eens de kooplieden 't Diestersch laken verhandelden. Die tijd is lang voorbij Het stadhuis is een fraai ge-

bouw en het Begijnhof is eveneens een bezoek waard. Op een kerkhof bezichtigden onze toeristen de ruïnen eener kerk uit de 13e eeuw; de grijze, verweerde steenen zijn verborgen onder klimop en mos. Beeld van verval, dit stadje dat den bezoeker toch nog zooveel merkwaardigs biedt! De Demer, vloeit er kalm door. Deze rivier ontspringt in Limburg en wordt te Diest bevaarbaar, dank aan kanalisatie-werken.

Evenals vroeger is Diest nog vermaard om zijn bier. Er zijn ook andere takken van nijverheid. Er worden belangrijke paarden-, vee- en graanmarkten gehouden. Malsche

Kerkruïne te Diest.

weiden begeleiden de Demer, en bieden 't vee uitmuntend gras. Verder weer langs 't Demerdal! Links bemerkten de knapen een kerk met vierkanten toren en koepel.

„Scherpenheuvel,” zei de heer Franken.

„De bedevaartplaats?” vroeg Arthur.

„Ja, sedert 't begin

der 17e eeuw en volgens de overlevering al langer.”

„Vertel dat eens, oom?” vroeg Alfred.

„Die overlevering? Welnu luister! Honderden jaren geleden lag ginder een woest oord, een heide, maar waar de hellende bodem zijn hoogste punt bereikte, stond toch een prachtige eik. Aan den boom hing een O. L. Vrouwenbeeldje. Zekeren dag werd dit door den wind neergeworpen. Een herder vond het en wilde het medenemen naar huis, maar hij kon geen stap meer doen. 't Was of hij aan den grond genageld was. Zijn meester kwam hem halen en beknorde hem over zijn lang wegblijven. Deze was zeer verbaasd, toen 't geval hem duidelijk werd en hij besloot

het beeld weer aan den boom te hangen. Nauwelijks was dit gebeurd, of de herder kon zich weer verplaatsen. Deze gebeurtenis werd ruchtbaar en veel volk kwam naar 't beeld ter bedevaart. Tijdens de beroeringen der 16e eeuw verdween het beeld. Toch vermeerderde 't aantal pelgrims nog. Een inwoner van Sichem liet aan den eik een nieuw beeldje hangen. Een pastoor van dezelfde gemeente bouwde voor 't beeld een houten kapelletje. Toen 't aantal bedevaartgangers nog steeds toenam, richtte een andere priester een steenen kapel op. In dien tijd regeerden Albertus en Isabella over ons land. Uit dankbaarheid voor de inneming van

Kerk van Scherpenheuvel.

's Hertogenbosch, lieten ze te Scherpenheuvel de prachtige kerk bouwen, die we ginder zien. Op een muursteen lezen we dit nog. Rond de kerk ontstond een plek, dat Albertus tot stad verhief. Scherpenheuvel is dus eigenlijk een stad. En nog jaarlijks trekken er duizenden pelgrims heen. In November gaat er de vermaarde kaarskensprocessie uit, door een onzer schilders op doek gebracht, gelijk ge in 't museum van Antwerpen kunt zien. De

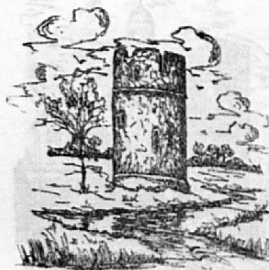
pelgrims, die met den trein komen, stappen te Sichem af, vanwaar een spoorlijn naar Scherpenheuvel voert. Deze gemeente telt ruim 3000 zielen. Op sommige plaatsen is de grond er nog mager. Scherpenheuvel zou dan ook betrekken mageren, kalen heuvel, dus onvruchtbaar. Er zijn uitgestrekte boomkweekerijen.”

Weldra zagen de knapen aan den oever van de Demer een dikke, vierkanten toren.

„De Mariëntoren, of de Lanteerntoren of de Maagdentoren van Sichem,” zei de heer Franken.

„Heeft hij dan drie namen?” vroeg Willem.

„Ja. Als ergens een oude toren of vervallen gebouw staat, dan willen de oudheidkundigen en ook 't volk er de geschiedenis van kennen. En daar deze niet altijd met zekerheid te beschrijven is, ontstaan er legenden. Lanteernentoren doet ons aan een lantaarn denken; volgens sommigen brandde er 's nachts op den toren een licht voor de schippers, die de Demer bevoeren, maar ik denk, dat deze vroeger evenmin een vuurtoren noodig hadden, als heden. Maagdentoren herinnert ons drie maagden, die het kasteel van Sichem zouden bewoond hebben en dezen toren lieten bouwen om er in tijd van gevaar langs een onderaardsche gang te kunnen heenvluchten. En met een touw ladder konden ze

Toren van Sichem.

uit den toren ontsnappen in de weiden langs de Demer. De naam Mariën of Mariatoren vindt zijn oorsprong in een Mariabeeld, dat nevens de ingangspoort staat. Zeker behoorde de toren tot het voormalig kasteel van Sichem en was het een noodtoren, dat is een laatste wijkplaats voor de inwoners van 't slot. Hij is meer dik dan hoog, want zijn omtrek is ongeveer 45 m. en zijn hoogte 40 m. De muren zijn ongeveer 4 m. dik! Ofschoon geheel ledig, is hij van binnen merkwaardig door zijn afmetingen en versieringen. De andere torens van het kasteel vielen in 1580, tengevolge eener aardbeving en 't slot zelf verdween tijdens de beroerten der 16e eeuw. Dit gewrocht was ongetwijfeld te hecht om het in korten tijd neer te halen en zoo is het nog een herinnering aan den tijd, toen S i c h e m, waar de trein nu stopt, een stad was, bloeiend door de lakenweverij gelijk Leuven, Zoutleeuw en andere gemeenten. De pest, die in 1499 bijna de gansche stede ontvolkte, bracht Sichem den eersten, en een heftigen slag toe, en de oorlog zette natuurlijk het werk van ver-

woesting voort, dat in 1580 voltrokken werd door een geweldige aardbeving.

De trein stoomde voort langs 't heerlijke land van Noordelijk Brabant.

Testelt!

„Is J a n v a n R i j s w i j c k hier niet gestorven, vader?“ vroeg Arthur.

„Ja, mijn jongen. Testelt herinnert ons den betreurden burgemeester van Antwerpen, den beroemden redenaar, den edelen mensch, Jan van Rijswijck. Hier, in dit schoone dorp, op 't buitengoed van een trouwen vriend, kwam hij genezing zoeken voor zijn kwaal. Helaas! de heerlijke lucht kon hem niet meer redden. Voor zijn moederstad, voor de Vlamingen had de burgemeester, de redenaar, zijn krachten te veel gebruikt. Betrekkelijk jong stierf hij. Ziet, langs dien weg, door het met herfst-

Abdij van Tongerlo.

tinten gekleurd landschap, voerde men het lijk van den grooten doode naar de statie. Het muziekgezelschap van Testelt speelde treurmarschen. De eenvoudige lieden dezer streek beminden en eerbiedigden ook den braven, nederigen man, die in hun midden rusten kwam en er ter eeuwige ruste ging. Ge weet, hoe Antwerpen zijn zoon ontving en ten grave voerde.

In de verte zagen de reizigers een hoogen toren.

„De abdij van t v e r b o d e, die op Testelts grondgebied staat,” hernam de heer Franken. „We hebben er reeds over gesproken op onze reis door de Kempen. Ze werd door vijf Antwerpsche monniken gebouwd in een woeste streek en de paters hebben veel grond ontgonnen, evenals

die van Tongerlo en Postel. De kerk is een prachtig gebouw, rijk versierd en bezit marmeren vloeren, kolommen en altaar. Ook het orgel en de koorgestoelten zijn beroemd.

Kerk van Aerschot.

De abdij heeft een rijke boekerij. De monniken dragen witte gewaden."

Te Aerschot verlieten de reizigers den trein.

"De laatste stad, die we bezoeken," zei vader, "tenminste op deze reis. Aerschot is een net stadje van ongeveer 7000 inwoners en is lief gelegen aan den voet van een heuvelrij. Op den weg van de statie naar de kerk zagen onzen vrienden een schilderachtig hoekje, het voormalig Begijnhof. De kerk is een

schoon gebouw, dat een prachtig doxaal en kunstig gebeeldhouwde koorstoelen bezit. Vroeger werd ze bekroond door een nog hooger toren dan die van O. L. Vrouwe te Antwerpen, maar in 1572 stortte 't gevaarte van 130 m. in. De tegenwoordige toren is nog sierlijk. Op een heuvel nabij de stad staat een toren, welke aan dien van Sichem doet denken: de Orleanstoren. Volgens sommigen werd hij reeds in den Romeinschen tijd opgericht. Van dien heuvel geniet men een overheerlijk vergezicht. De Demer vloeit langs het stadje. Aerschot heeft druk bezochte markten en bloeiende brouwerijen.

Gezicht op Aerschot.

"En nu gaan we huiswaarts," zei de heer Franken.

"Alfred gij kunt hier den trein nemen over Leuven naar Brussel."

"Nee, neen, oom, ik ga mee naar Antwerpen," antwoordde 't neefje lachend.

"Ook al goed! Vooruit dan, of we zien den trein rijden."

Over Lier ging het nu Antwerpenwaarts. Onderwege zei de koopman nog:

"Nu hebben we een reisje gedaan door Laag- en Midden-België en ge hebt veel gezien en, ik hoop, ook veel geleerd. Morgen moet ge nu maar eens een schetsje maken van onze tochten en die later meer uitwerken, een schetsje in woorden, wel te verstaan!"

De lichten waren reeds opgestoken, toen de toeristen Antwerpen bereikten.

En nu naar huis!

Moeder wachtte man, kinderen en neef op. Dat was een hartelijk wederzien!

"Ik ben blijde, dat mijn lawaaimakers weer bij me zijn, want 't werd me al te doodsch", zei die goede moeder. En zusje werd ook gekust, dat 't klapte!

Den volgende dag ging de heer Franken weer geregeld aan het werk. De vacantie had hem goed gedaan.

Alfred bleef nog eenige dagen in de Scheldestad en dat hij bij zijn vertrek oom Franken hartelijk bedankte, kunt ge wel begrijpen.

Orleanstoren te Aerschot.

VERBETERING.

Door vergissing zijn twee plaatjes verkeerd geplaatst:
blz. 146: Ruïne te Herzele.
blz. 173: Kerkje van Anderghem.

Inhoud.

Hfdst.	blz.
INLEIDING. VAN KORTRIJK NAAR DOORNIK ..	5
I DOORNIK.....	9
II DOORNIK (vervolg).....	16
III IN DE OMGEVING VAN DOORNIK	20
IV NAAR RONSE	24
V IN DE OMGEVING VAN OUDENAARDE	31
VI OUDENAARDE	37
VII NAAR SOTTEGEM EN AALST	42
VIII AALST	49
IX LANGS DE DENDERVALLEI	52
X NOG LANGS DE DENDERVALLEI	57
XI EERSTE WANDELING IN BRUSSEL	63
XII TWEEDE WANDELING IN BRUSSEL	74
XIII IN EN ROND BRUSSEL	79
XIV ROND BRUSSEL	82
XV NOG ROND BRUSSEL	89
XVI WATERLOO	94
XVII NAAR HALLE	106
XVIII DE STEENGROEVEN	113
XIX NAAR LEUVEN.....	118
XX LEUVEN	123
XXI IN DE BROUWERIJ	130
XXII IN DE OMGEVING VAN LEUVEN	134
XXIII LANGS 'T DAL DER DYLE	142
XXIV THIENEN. — DE SUIKER	151
XXV HASPENGOUW.....	156
XXVI TONGEREN, 'T DAL DER GEER	163
XXVII OP EN ONDER DEN ST. PIETERSBERG.....	172
XXVIII LANGS 'T DEMERDAL	174

